ગુજરાતી

બાલભારતી

ધોરણ-પાંચમું

ભારતનું સંવિધાન

ભાગ ૪ ક

નાગરિકોના મૂળભૂત કર્તવ્યો

અનુચ્છેદ ૫૧ ક

મૂળભૂત કર્તવ્ય - ભારતના પ્રત્યેક નાગરિકનું એ કર્તવ્ય છે કે તેણે -

(ક) સંવિધાનનું પાલન કરવું. સંવિધાનના આદર્શો, રાષ્ટ્રધ્વજ અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવો.

(ખ) સ્વાતંત્ર્ય ચળવળની પ્રેરણા આપનારા આદર્શોનું પાલન કરવું.

(ગ) દેશના સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડતા સુરક્ષિત રાખવા પ્રયત્નશીલ રહેવું.

(ઘ) આપણા દેશનું રક્ષણ કરવું, દેશની સેવા કરવી.

(ઙ) દરેક પ્રકારના ભેદભાવને ભૂલીને એકતા અને બંધુત્વની ભાવના વિકસાવવી. સ્ત્રીઓના સન્માનને ઠેસ પહોંચાડનારી પ્રથાઓનો ત્યાગ કરવો.

(ચ) આપણી સંમિશ્ર સંસ્કૃતિના વારસાનું જતન કરવું.

(છ) નૈસર્ગિક પર્યાવરણનું જતન કરવું. સજીવ પ્રાણીઓ પ્રત્યે દયાભાવ રાખવો.

(જ) વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસાવૃત્તિ કેળવવી.

(ઝ) સાર્વજનિક માલમત્તાનું જતન કરવું. હિંસાનો ત્યાગ કરવો.

(ઞ) દેશની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ માટે વ્યક્તિગત તેમજ સામૂહિક કાર્યમાં ઉત્તમતા-શ્રેષ્ઠતાનું સ્તર જાળવી રાખવાનો પ્રયત્ન કરવો.

(ટ) ૬થી ૧૪ વય જૂથના બાળકોને તેમના વાલીએ શિક્ષણની તક પૂરી પાડવી.

શિક્ષણખાતાનો મંજૂરી ક્રમાંક : પ્રાશિસં/૨૦૧૪-૧૫/૨૪૩/મંજૂરી/ડ-૫૦૫/૩૪૫
તારીખ : ૧૩.૦૧.૨૦૧૫

ગુજરાતી
બાલભારતી
ધોરણ-પાંચમું

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે ૪૧૧ ૦૦૪.

તમારા સ્માર્ટફોનમાં DIKSHA App દ્વારા પાઠ્યપુસ્તકનાં પહેલા પાનાં પરના Q.R. Codeથી ડિજિટલ પાઠ્યપુસ્તક અને દરેક પાઠમાં આપેલા Q.R. Codeથી તે સંબંધિત પાઠનાં અધ્યયન-અધ્યાપન માટે ઉપયોગી દૃશ્ય-શ્રાવ્ય સાહિત્ય ઉપલબ્ધ થશે.

પ્રથમાવૃત્તિ : ૨૦૧૫
પુનર્મુદ્રણ : ૨૦૨૨

© મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે - ૪૧૧ ૦૦૪.

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ પાસે આ પુસ્તકના બધા હક્ક રહેશે. આ પુસ્તકનો કોઈ પણ ભાગ સંચાલક, મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળની લેખિત પરવાનગી વગર છાપી શકાશે નહિ.

ગુજરાતી ભાષા સમિતિ	:	સુશ્રી. કલ્પના મહેતા, અધ્યક્ષ ડૉ. મધુ સંપટ, સદસ્ય શ્રીમતી સ્મિતા દવે, સદસ્ય સુશ્રી. ઈલા શુક્લ, સદસ્ય કેતકી નિતેશ જાની, સદસ્ય-સંયોજક
સંયોજન પ્રમુખ	:	કેતકી નિતેશ જાની વિશેષાધિકારી ગુજરાતી, પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, પુણે-૪
ચિત્રાંકન	:	શ્રી. ગૌરવ/તેજસ શશિકાંત ગોગાવલે
મુખપૃષ્ઠ	:	રેશમા બર્વે, પુણે
નિર્મિતિ	:	શ્રી. સચ્ચિતાનંદ આફળે, મુખ્ય નિર્મિતિ અધિકારી શ્રી. સચિન મહેતા, નિર્મિતિ અધિકારી શ્રી. નિતિન વાણી, સહાયક નિર્મિતિ અધિકારી
અક્ષરાંકન	:	ગુજરાતી વિભાગ, પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, પુણે-૪
કાગળ	:	૭૦ જી. એસ. એમ. ક્રિમવોવ
મુદ્રણાદેશ	:	N/PB/2022-23/1,500
મુદ્રક	:	M/S. SHARP INDUSTRIES, RAIGAD
પ્રકાશક	:	શ્રી. વિવેક ગોસાવી, નિયંત્રક પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ મંડળ, પ્રભાદેવી, મુંબઈ-૨૫.

ભારતનું સંવિધાન

આમુખ

અમે ભારતના લોકો ભારતને એક સાર્વભૌમ સમાજવાદી બિનસાંપ્રદાયિક લોકતંત્રાત્મક પ્રજાસત્તાક તરીકે સંસ્થાપિત કરવાનો

તથા તેના સર્વ નાગરિકોને :

સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય ....ન્યાય

વિચાર, અભિવ્યક્તિ, માન્યતા,

ધર્મ અને ઉપાસનાની ....સ્વતંત્રતા

દરજ્જા અને તકની ....સમાનતા

પ્રાપ્ત થાય તેમ કરવાનો

અને તેઓ સર્વમાં

વ્યક્તિનું ગૌરવ અને રાષ્ટ્રની

એકતા અને અખંડતા સુદૃઢ કરે એવી ....બંધુતા

વિકસાવવાનો

ગંભીરતાપૂર્વક સંકલ્પ કરીને

અમારી સંવિધાનસભામાં ૨૬ નવેમ્બર, ૧૯૪૯ના રોજ આથી આ સંવિધાન અપનાવી, તેને અધિનિયમિત કરી અમને પોતાને અર્પિત કરીએ છીએ.

રાષ્ટ્રગીત

જનગણમન - અધિનાયક જય હે
ભારત - ભાગ્યવિધાતા.
પંજાબ, સિંધુ, ગુજરાત, મરાઠા,
દ્રાવિડ, ઉત્કલ, બંગ,
વિંધ્ય, હિમાચલ, યમુના, ગંગા,
ઉચ્છલ જલધિતરંગ,
તવ શુભ નામે જાગે, તવ શુભ આશિષ માગે,
ગાહે તવ જયગાથા.
જનગણ મંગલદાયક જય હે,
ભારત - ભાગ્યવિધાતા.
જય હે, જય હે, જય હે,
જય જય જય, જય હે.

પ્રતિજ્ઞા

ભારત મારો દેશ છે. બધા ભારતીયો મારાં ભાઈબહેન છે.

હું મારા દેશને ચાહું છું અને તેના સમૃદ્ધ અને વૈવિધ્યપૂર્ણ વારસાનો મને ગર્વ છે. હું સદાય તેને લાયક બનવા પ્રયત્ન કરીશ.

હું મારાં માતાપિતા, શિક્ષકો અને વડીલો પ્રત્યે આદર રાખીશ અને દરેક જણ સાથે સભ્યતાથી વર્તીશ.

હું મારા દેશ અને દેશબાંધવો પ્રત્યે વફાદારી રાખવાની પ્રતિજ્ઞા લઉં છું. તેમનાં કલ્યાણ અને સમૃદ્ધિમાં જ મારું સુખ સમાયેલું છે.

પ્રસ્તાવના

'બાળકોનો મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણનો અધિકાર – ૨૦૦૯' અને 'રાષ્ટ્રીય શૈક્ષણિક રૂપરેખા – ૨૦૦૫'ને નજર સમક્ષ રાખી રાજ્યમાં 'પ્રાથમિક શિક્ષણ અભ્યાસક્રમ–૨૦૧૨' તૈયાર કરવામાં આવ્યો. આ શાસન માન્ય અભ્યાસક્રમ ઉપર આધારિત પાંચમા ધોરણનું પુસ્તક આપના હાથમાં મૂકતાં અમને વિશેષ આનંદ થાય છે.

અધ્યયન–અધ્યાપન પ્રક્રિયા બાલકેંદ્રી બની રહે, કૃતિપ્રધાનતા અને જ્ઞાનરચનાવાદ ઉપર ભાર મૂકી શકાય, પ્રાથમિક શિક્ષણની પ્રક્રિયા મનોરંજક અને આનંદદાયી બની રહે, એ દૃષ્ટિકોણને ધ્યાનમાં રાખી આ પુસ્તકની રચના કરવામાં આવી છે.

દરેક પાઠની નીચે આપવામાં આવેલો સંક્ષિપ્ત સાર વિદ્યાર્થીઓને આગળના ધોરણમાં મધ્યવર્તી સાર લખવામાં માર્ગદર્શક નીવડશે. સ્વાધ્યાયોમાં પહેલો પ્રશ્ન વિદ્યાર્થીઓની શોધનવૃત્તિ ખીલવવા સાથે આપેલ કૃતિ વારંવાર વાંચવાની ફરજ પાડશે. ઘટના, પ્રસંગ, કથા, તહેવાર કે સમારોહ વગેરેમાં થતી ક્રિયાઓને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવવાના ઉપક્રમને લીધે વિદ્યાર્થીઓની આકલન ક્ષમતા ખીલશે સાથે જ પૃથ્થકરણ – સંયોજનને સાચા અર્થમાં સમજીને સંકલન કરવાની કુશળતા કેળવવામાં ઉપકારક બનશે. શબ્દરમત, શબ્દકોયડા, શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ જેવા ઉપક્રમોને લીધે વિદ્યાર્થીઓ પોતાના દૈનંદિન જીવનમાં ભાષાની ઉત્તમ રજૂઆત કરવા સજ્જ બનશે તેવો વિશ્વાસ છે. આ પુસ્તકમાં વ્યાકરણની રજૂઆત રોચક અને વધારે સરળ બનાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. જેથી વ્યાકરણ આત્મસાત કરવામાં વિદ્યાર્થીઓને કોઈ જ મુશ્કેલી નહિ પડે તેની ખાતરી છે. 'હું વાંચું ... તમે પણ વાંચો' વિદ્યાર્થીઓને ચોક્કસથી વાંચન તરફ દોરી જશે તેવા શિક્ષકના સંનિષ્ઠ પ્રયાસની અપેક્ષા છે.

ગુજરાતી ભાષા સમિતિના સદસ્યો, કાર્યગટ સદસ્યો (ડૉ. ઉષાબહેન નાયર, શ્રીમતી નીલાબહેન પાધ્યા, શ્રીમતી પ્રીતિ ચિત્રોડા), ગુણવત્તા પરીક્ષક શ્રી ઈલેશકુમાર આર. ગાંધી તેમજ ચિત્રકારના નિષ્ઠાપૂર્વકના પરિશ્રમથી આ પુસ્તક તૈયાર થયું છે. આ પુસ્તક વધારેમાં વધારે ક્ષતિરહિત અને ગુણવત્તાસભર બને તે માટે મહારાષ્ટ્રના વિવિધ ભાગોમાંથી પ્રાથમિક શિક્ષકો, તજજ્ઞો પાસે પુસ્તકનું સમીક્ષણ કરાવવામાં આવ્યું છે. સમીક્ષકોની સૂચના અને અભિપ્રાયોનો યોગ્ય વિચાર કર્યા પછી જ ગુજરાતી ભાષા સમિતિએ પુસ્તકને અંતિમ સ્વરૂપ આપ્યું છે. મંડળ આ સર્વેનું મનઃપૂર્વક આભારી છે.

વિદ્યાર્થી, શિક્ષક, વાલીઓ આ પુસ્તકનું સ્વાગત કરશે જ તેવી આશા છે.

(ચં. રા. બોરકર)
સંચાલક,
મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ
અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે–૪.

પુણે
તારીખ : ૨૮ નવેમ્બર, ૨૦૧૪

ધોરણ પાંચમું – ગુજરાતી અધ્યયન નિષ્પત્તિ

અધ્યયન માટે સૂચવેલી શૈક્ષણિક પ્રક્રિયા	અધ્યયન નિષ્પત્તિ
દરેક વિદ્યાર્થીઓને (ભિન્ન રૂપથી સક્ષમ બાળકો સહિત) વ્યક્તિગત, સામૂહિક રીતે કાર્ય કરવાનો અવસર અને પ્રોત્સાહન મળે તે માટે – • વિવિધ વિષયો, સ્થિતિ, ઘટનાઓ, અનુભવો, વાર્તા, કવિતા વગેરેને પોતાની રીતે અને પોતાની ભાષામાં (મૌખિક/સાંકેતિક રૂપમાં) કહેવાની/પ્રશ્ન પૂછવાની, ટિપ્પણી કરવાની, પોતાનો મત વ્યક્ત કરવાની તક હોય. • પુસ્તકાલય/વર્ગમાં જુદી-જુદી વાર્તા, કવિતા અથવા તેમની આસ-પાસના પરિસરમાં ઉપલબ્ધ હોય તેવા બાળસાહિત્ય, સ્તરાનુસાર સામગ્રી, સાઈન બોર્ડ, હોર્ડિંગ, વર્તમાનપત્રોની કાપેલી કાતરણો વાંચવાની અને તેના વિશે ચર્ચા કરવાની તક હોય. • જુદી-જુદી વાર્તા, કવિતા, પોસ્ટર વગેરેને સંદર્ભ અનુસાર વાંચીને સમજવાની-સમજાવવાની તક હોય. • સાંભળેલી, વાંચેલી, જોયેલી વાતોને પોતાની રીતે, પોતાની ભાષામાં લખવાની તક હોય. • આવશ્યકતા અને સંદર્ભ અનુસાર પોતાની ભાષાને દઢ કરવાની (નવા શબ્દ/વાક્ય) અને તેનો ઉપયોગ કરવાની તક હોય. • એક-બીજાની લખેલી રચનાઓ સાંભળવાની, વાંચવાની, તેના વિશે પોતાનો મત વ્યક્ત કરવાની, તેમાં પોતાની વાત જોડવાની, આગળ વધારવાની અને જુદી-જુદી રીતે લખવાની તક હોય. • આસ-પાસ થતી પ્રવૃત્તિઓ /ઘટનાઓ વિશે પ્રશ્ન કરવાની વિદ્યાર્થીઓ સાથે વાતચીત અથવા ચર્ચા કરવાની, ટિપ્પણી કરવાની, મત વ્યક્ત કરવાની તક હોય. • વિષય-વસ્તુના સંદર્ભમાં ભાષાની વિશિષ્ટતા અને નિયમબદ્ધ પ્રકૃતિને સમજીને તેનો ઉપયોગ કરવાની તક હોય. • નવા શબ્દોને ચિત્ર શબ્દકોશ/શબ્દકોશમાં જોવાની તક હોય. • અન્ય વિષયો, વ્યવસાયો, કળાઓ વગેરેમાં (જેમકે ગણિત, વિજ્ઞાન, સામાજિક અધ્યયન, નૃત્યકળા, ચિકિત્સા વગેરે) વપરાતા શબ્દોને સમજવાની અને સંદર્ભ તથા સ્થિતિ અનુસાર તેનો ઉપયોગ કરવાની તક હોય. • પાઠ્યપુસ્તક અને ઈત્તર સામગ્રીમાં આવતા પ્રાકૃતિક, સામાજિક અને અન્ય સંવેદનશીલ મુદ્દાઓને સમજીને તેના વિશે ચર્ચા કરવાની તક હોય.	વિદ્યાર્થી – 05.05.01 સાંભળેલી અથવા વાંચેલી રચનાઓની (હાસ્ય, સાહસિક, સામાજિક વગેરે વિષયો પર આધારિત વાર્તા, કવિતા વગેરે) વિષય-વસ્તુ, ઘટનાઓ, ચિત્રો અને પાત્રો, શીર્ષક વગેરે વિશે વાતચીત કરે છે / પ્રશ્ન પૂછે છે/ પોતે સ્વતંત્ર ટિપ્પણી કરે છે/પોતાની વાત સંબંધિત તર્ક રજૂ કરે છે/ નિષ્કર્ષ કાઢે છે. 05.05.02 પોતાની આસ-પાસ બનતી ઘટનાઓની વિશિષ્ટતા પર ધ્યાન આપી તેના વિશે પોતાની મૌખિક પ્રતિક્રિયા વ્યક્ત કરે છે/ પ્રશ્ન પૂછે છે. 05.05.03 ભાષાની વિશિષ્ટતા પ્રત્યે ધ્યાન આપી પોતાની (મૌખિક) ભાષા દઢ કરે છે. 05.05.04 વિવિધ પ્રકારની સામગ્રી (વર્તમાનપત્ર, બાળસાહિત્ય, પોસ્ટર વગેરે)માં આવતા સંવેદનશીલ મુદ્દાઓ વિશે (મૌખિક/લેખિત) અભિવ્યક્તિ કરે છે. 05.05.05 વિવિધ ઉદ્દેશો (સૂચના ફલક પર લખાતી સૂચના, કાર્યક્રમનો અહેવાલ, માહિતી મેળવવી) માટે લખે અને વાંચે છે. 05.05.06 પોતાના પાઠ્યપુસ્તકેતર સામગ્રીને (વર્તમાન-પત્ર, બાળપત્રિકા, હોર્ડિંગ્સ વગેરે) સમજીને વાંચે છે અને તેના વિશે કહે છે. 05.05.07 સાંભળેલી અથવા વાંચેલી રચનાઓ (હાસ્ય, સાહસિક, સામાજિક વગેરે વિષયો પર આધારિત વાર્તા, કવિતા વગેરે)ની વિષયવસ્તુ, ઘટનાઓ, ચિત્રો અને પાત્રો, શીર્ષક વગેરે વિશે વાતચીત કરે છે/ પ્રશ્ન પૂછે છે/ પોતે સ્વતંત્ર ટિપ્પણી કરે છે/ પોતાની વાત સંબંધિત તર્ક રજૂ કરે છે/ નિષ્કર્ષ કાઢે છે. 05.05.08 અપરિચિત શબ્દોના અર્થ શબ્દકોશમાંથી શોધે છે. 05.05.09 સ્વેચ્છાએ અથવા શિક્ષક દ્વારા નિશ્ચિત ઉપક્રમ અંતર્ગત લેખનની પ્રક્રિયાની વિશેષ સમજૂતી સાથે પોતાના લેખનને ચકાસે છે અને લેખનનો ઉદ્દેશ તથા વાચક અનુસાર લેખમાં ફેરફાર કરે છે. (જેમકે – કોઈ ઘટનાની જાણકારી આપવા શાળાના ભીંતપત્રક પર લખવું, કોઈ મિત્રને પત્ર લખવો.) 05.05.10 ભાષાની વિશિષ્ટતા પર ધ્યાન આપી પોતાની ભાષા દઢ કરે છે અને તેનો પોતાના લેખન/બ્રેઈલ લિપિમાં ઉપયોગ કરે છે. 05.05.11 ભાષાના વ્યાકરણના ઘટકોને (જેમકે – વિરામચિહ્ન, ક્રિયાપદ, કાળ, લિંગ, વચન) ઓળખે છે અને તેમના પ્રત્યે સજાગ રહી લખે છે. 05.05.12 વિવિધ ઉદ્દેશો માટે લખતી વખતે પોતાના લેખનમાં વિરામચિહ્નો જેમકે – પૂર્ણવિરામ, અલ્પવિરામ, પ્રશ્નાર્થ ચિહ્ન, ઉદ્‌ગાર ચિહ્નનો ઉપયોગ કરે છે. 05.05.13 સ્તર અનુસાર અન્ય વિષયો, વ્યવસાયો કળાઓ વગેરેમાં (જેમકે – ગણિત, વિજ્ઞાન, સામાજિક અધ્યયન, નૃત્યકળા, ચિકિત્સા વગેરેમાં) પ્રયુક્ત થતી શબ્દાવલીને સમજે છે અને સંદર્ભ તથા સ્થિતિ અનુસાર તેનો લેખનમાં ઉપયોગ કરે છે. 05.05.14 પોતાની આસ-પાસ બનતી વિવિધ ઘટનાઓની વિશિષ્ટતા પર ધ્યાન આપીને તેના વિશે લેખિત રૂપમાં પોતાની પ્રતિક્રિયા વ્યક્ત કરે છે. 05.05.15 પાઠ્યપુસ્તકમાં અને પાઠ્યપુસ્તકેત્તર સામગ્રીમાં આવેલા સંવેદન શીલ મુદ્દાઓ વિશે લેખિત/બ્રેઈલ લિપિમાં રજૂઆત કરે છે. 05.05.16 પોતાની કલ્પનાથી વાર્તા, કવિતા, પત્ર વગેરે લખે છે. કવિતા, વાર્તાને આગળ વધારે છે.

અનુક્રમણિકા

અ.ક્ર.	પાઠ/કવિતા	કવિ/લેખક	પૃષ્ઠ ક્ર.
૧.	પ્રભુજી કોટિ કોટિ પ્રણામ !	શ્રી. રમેશ જોષી	1
૨.	સૌથી મોટી ભેટ	શ્રી. જયલક્ષ્મી	5
●	ઉપક્રમ – સ્વયં અધ્યયન	....	10
૩.	પ્રાણીબાગ	શ્રી. ઉમાશંકર જોષી	11
૪.	ખડબડ ખડબડ ખોદત હે	શ્રી. ગિજુભાઈ બધેકા	16
●	સ્વર અને વ્યંજન	....	22
૫.	સરદાર વલ્લભભાઈ	શ્રી. નાથાલાલ ડાંગર	23
૬.	ભલામણપત્ર વગરનો ઉમેદવાર	શ્રી. અનંતરાય રાવળ	27
●	નામના પ્રકાર	....	32
૭.	ઝૂલણ મોરલી વાગી રે	લોકગીત	35
૮.	નેકદિલ બાળકો	શ્રી. સાકળચંદ પટેલ	39
●	સર્વનામના પ્રકાર	....	44
૯.	આરોગ્યકથા	ડૉ. આઈ. કે. વીજળીવાળા	47
૧૦.	ચાલો વાપરીએ, સૌર ઊર્જા !	શ્રી. નટવર પટેલ	51
	(પાઠમાંનુ ગીત)	શ્રી. બળવંત એમ. પરમાર	
●	શબ્દરમત	....	56
૧૧.	આવી વસંત	શ્રીમતી મમતા રાછડિયા	57
૧૨.	અમારા માધવકાકા	....	61
●	વિશેષણ અને વિશેષ્ય	....	66
૧૩.	બાર જણા	શ્રી. રમણલાલ સોની	69
૧૪.	શ્યામની મા	શ્રી. સાને ગુરૂજી (ભાષાંતર : શ્રી. નટવરલાલ દવે)	73
●	શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ – ઉપક્રમ	....	78
૧૫.	હેલો	શ્રી. સાંઈરામ દવે	79
૧૬.	સસલો અને કાચબો	....	83
●	ઉપક્રમ – શબ્દકોયડો	....	85
●	ચાલો, રજાની મંજૂરી મેળવીએ	....	86
●	પત્રલેખન	....	87
●	ચિત્રવાર્તા	....	88

નટખટ વાંદરો ...!!

આનું શું થયું ? જુઓ છેલ્લું પાનું

૧. પ્રભુજી કોટિ કોટિ પ્રણામ !

અમે લઈએ તારું નામ,
પ્રભુજી ! કોટિ કોટિ પ્રણામ.
સૂરજનાં અજવાળાં દીધાં
મધુર પંખી ગાન
વન – વગડામાં વહેતો વાયુ
ઢગલે ઢગલા ધાન
નભ ધરામાં જ્યાં જુઓ ત્યાં દિસે તારું ધામ !
અમે લઈએ તારું નામ, પ્રભુજી –
ડુંગર ખોળે ગાતાં ઝરણાં
ફૂલડે રંગ ફુવારા
રૂડો રૂપાળો ચાંદલિયો ને
આભે નવલખ તારા
ટચૂકડા હૈયામાં રમતી આભ જેવડી હામ !
અમે લઈએ તારું નામ, પ્રભુજી –

– શ્રી. રમેશ જોષી

સારાંશ

પ્રસ્તુત પ્રાર્થનામાં કુદરતનાં તત્ત્વોની સુંદર વાત કરવામાં આવી છે. કુદરતનાં સુંદર તત્ત્વોના નિર્માણ માટે પ્રભુને કોટિ કોટિ વંદન કરીને આભાર વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો છે.

સૂર્યનો પ્રકાશ, પંખીઓનો કલરવ, શુદ્ધ પવન, અન્ન, ડુંગર, ઝરણાં, રંગબેરંગી ફૂલો, ચંદ્રની શીતળ ચાંદની અને ટમટમતા તારાઓ જેવી અમૂલ્ય કુદરતી ભેટો ઈશ્વરે આપણને આપેલી છે. આકાશ અને ધરતી બન્ને જગ્યાએ ઈશ્વરે કુદરતને મન મૂકીને વેરી છે, માટે આપણે ઈશ્વરનો ખૂબખૂબ આભાર માનીએ છીએ.

આપણાં નાનકડા હૈયામાં આકાશ જેટલી અનંત હિંમત આપીને પણ પ્રભુએ આપણા ઉપર ખૂબ મોટો ઉપકાર કર્યો છે.

પ્રભુએ બનાવેલી કુદરતી બાબતોમાં પ્રભુનાં દર્શન કરવાથી આનંદ અને ખુશી બન્ને થાય છે તેમ હૃદયમાં હિંમત પણ આવે છે.

શિક્ષક - વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- કુદરતનાં વિવિધ તત્ત્વો બાબત ચર્ચા
- કુદરતી તત્ત્વોને જાળવવાના પ્રયત્નો બાબત
- આકાશમાંનાં કુદરતી તત્ત્વોનું મહત્ત્વ
- ધરતી ઉપરનાં કુદરતી તત્ત્વોનું મહત્ત્વ
- કુદરતી તત્ત્વો પાસેથી બોધ મેળવી હિંમત કેળવવા બાબત

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ?

પ્રકાશ –	....	પક્ષી –	....
ગીત –	....	જંગલ –	....
પવન –	....	અનાજ –	....
ધરતી –	....	આકાશ –	....

સ. ૨ એક શબ્દમાં જવાબ લખો.

૧) સૂરજનો પ્રકાશ કોણે આપ્યો છે ? ....

૨) પંખીઓ કેવાં ગીતો ગાય છે ? ....

૩) ઝરણાં ક્યાંથી વહે છે ? ....

૪) આકાશમાં કેટલા તારા છે ? ....

૫) ભગવાને આપણને હૃદયમાં શું આપેલું છે ? ....

સ. ૩ એકાદ બે વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) કાવ્યમાં કયાં કયાં અવકાશી તત્ત્વોની વાત છે ?

૨) ધરતી ઉપરનાં કયાં કુદરતી તત્ત્વોની વાત કાવ્યમાં આવે છે ?

૩) આપણે ઈશ્વરને શા માટે પ્રણામ કરીએ છીએ ?

સ. ૪ કાવ્યમાંથી યોગ્ય વિશેષણ પસંદ કરી લખો.

૧) વાયુ – ....

૨) ચાંદલિયો – ....

૩) હૈયું – ....

૪) વંદન – ....

૫) ગીત – ....

૬) તારા – ....

૭) ફૂલો – ....

૮) ઝરણાં – ....

સ. ૫ વિરોધી અર્થવાળા શબ્દ લખો.

૧) નભ × ....

૨) રૂપાળો × ....

૩) મધુર × ....

૪) અજવાળું × ....

સ. ૬ આડાઅવળા શબ્દો ગોઠવી અર્થપૂર્ણ વાક્ય તૈયાર કરો.

૧) ગાય મધુરા છે પંખીઓ ગીતો

જવાબ : ....

૨) છે પાકે ધાન ખેતરમાં ઢગલે ઢગલા

જવાબ : ....

સ. ૭ નીચેના શબ્દોનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરો.

૧) નવલખ – ....

૨) મધુર – ....

૩) ચાંદલિયો – ....

૪) પ્રણામ – ....

ઉપક્રમ

૧) તમે શીખી ગયા છો તે અને તમને આવડે છે તેવી પાંચ પ્રાર્થનાનો સંગ્રહ કરો.

૨) નીચેના શબ્દભેદ જાણો અને ધ્યાનમાં રાખો.

૧) કોટિ – કરોડ	કોટી – જાકીટ
૨) દિન – દિવસ	દીન – ગરીબ
૩) પુર – શહેર	પૂર – નદીમાં આવેલી રેલ
૪) સુર – દેવ	સૂર – અવાજ
૫) પાણી – જળ, નીર	પાણિ – હાથ

વિશેષ

તમારી દિનચર્યાને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) શાળામાં આવ્યા.

૨) ઊઠ્યા પછી બ્રશ કરી, ઊલ ઉતારી, કોગળા કર્યા.

૩) કસરતના પીરિયડમાં મેદાનમાં જઈ રમત રમ્યા.

૪) સમૂહપ્રાર્થના કરી.

૫) શાળામાંથી આપેલું ગૃહકાર્ય કર્યા પછી ટી. વી. જોયું.

જવાબઃ

૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

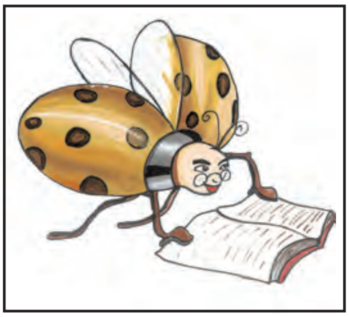

હું વાંચું ...... તમે પણ વાંચો

શિયાળે શીતળ વા વાય,
પાનખરે ઘઉં પેદા થાય,
પાકે ગોળ, કપાસ, કઠોળ,
તેલ ધરે, ચાવે તંબોળ.
ઉનાળે ઊંડા જળ જાય,
નદી સરોવર જળ સુકાય,
પામે વનસ્પતિ સૌ પાન,
કેસૂડાં રૂડાં ગુણવાન.
ચોમાસું તો ખાસું ખૂબ,
દિસે દુનિયા ડૂબાડૂબ,
મોર ઉચ્ચારે રાગ મલ્હાર,
ખેતર વાવે ખેતીકાર.

સાચા હૃદયની પ્રાર્થના સદા સફળ થાય છે.

૨. સૌથી મોટી ભેટ

સલિલની મમ્મી બપોરે કામકાજથી પરવારી વામકુક્ષિ કરીને ઓરડાની બહાર આવી. ઘરની પાછળનું આંગણું સાફસૂફ જોઈ એકદમ આશ્ચર્ય પામી. કારણકે જ્યારે તે સૂવા માટે ગઈ હતી ત્યારે આંગણામાં ચારે બાજુ ઘાસ અને માટીનાં ઢેફાં હતાં. માત્ર બે – ત્રણ કલાકમાં આટલો મોટો ફેરફાર ! આ બન્યું કેવી રીતે ?

સલિલ નળ પાસે ઊભો રહી હાથ ધોતો હતો. મમ્મીને જોઈ તે બોલ્યો, મમ્મી, મારો બગીચો કેવો દેખાય છે ? મમ્મીએ આશ્ચર્યભાવે સામે પૂછ્યું કે, શું આ બધું કામ તે એકલાએ કર્યું છે ?

ના મમ્મી, મને સલોનીએ મદદ કરી છે. ગઈકાલે મેં તેને મદદ કરી હતી. ખૂણાની ત્રણ ક્યારીઓ બતાવીને તેણે મમ્મીને કહ્યું કે, આ ક્યારીઓમાં મેં મેથી, ડુંગળી અને કોથમીર વાવ્યાં છે. આ બાકીની ક્યારીઓમાં ટામેટાં, રીંગણાં, ભીંડા, મરચાં વગેરે આવતીકાલે વાવીશ.

મમ્મી ધીમેથી બોલી, બેટા, આ બધા માટે સમય ક્યાંથી કાઢીશ ?

રમવાનો સમય ઓછો કરી દઈશ. સલોની પણ એમ જ કરે છે. ચાર – પાંચ દિવસ પછી મેથીના ઝીણા છોડવા દેખાવા લાગ્યા. પછી તો કોથમીર અને ડુંગળીના છોડવા પણ ઊગી નીકળ્યા. આ નાના છોડને જોઈ સલિલ ખુશ થતો. પાણી સીંચતી વખતે તે ગાતો હતો,

મારા ઘરની ધરતીમાં
ઊગે કોથમીર, ડુંગળી ને મેથી
મારા ઘરની ધરતી .....

થોડા દિવસ પછી એક રાતે ઘરમાં મેથીની ભાજી અને રીંગણાંનું શાક બનાવ્યું હતું. જમતાં જમતાં સલિલના પપ્પાએ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું કે, અરે, આ મેથી ક્યાંથી આવી ? હું તો ગઈકાલે લાવ્યો નહોતો.

ભાઈના બગીચાની ભાજી છે. બટકબોલી નાનકડી શ્રુતિએ આનંદમાં

આવીને કહ્યું. સલિલે બગીચો બનાવ્યો છે તે જાણી પપ્પા પણ આનંદિત થયા. જમ્યા પછી પપ્પા સલિલને લઈ બગીચામાં ગયા. ત્યાંનાં શાકભાજીના છોડ જોઈ પપ્પાએ સલિલની પીઠ થાબડીને શાબાશી આપી. છોડવાઓની દેખરેખ તથા માવજત કરવા અંગેનાં સૂચનો પણ આપ્યાં. બીજા દિવસે ઓફિસેથી પાછા ફરતાં તેઓ ખાતરનાં બે પેકેટ લાવ્યા. આ રીતે પુત્રને ખૂબ પ્રોત્સાહન આપ્યું. તેથી સલિલનો ઉત્સાહ તો અનેકગણો વધી ગયો. તે બમણા જોશથી બગીચાનું કામ કરવા લાગ્યો.

છો ? આ મહિનામાં શાકભાજી પાછળ માત્ર બસો રૂપિયાનો જ ખર્ચ થયો છે, મતલબ કે લગભગ ત્રણસો રૂપિયા જેટલી બચત થઈ છે.

સરસ, આ આપણા દીકરાની મહેનતનું ફળ છે. પપ્પાએ પ્રશંસાભરી નજરથી સલિલ તરફ જોયું અને ઉમેર્યું કે બચતના પૈસામાંથી સલિલને સુંદર મજાની ભેટ લઈ આપજે.

સલિલ આનંદથી હસ્યો અને કહ્યું, મમ્મી – પપ્પા, આ બગીચાના કારણે મને જે આનંદ મળે છે એ જ મારી સૌથી મોટી ભેટ છે. જેટલા રૂપિયાની

દિવસો વીતતા ગયા, છોડ મોટા થવા લાગ્યા. પછી તો પૂછવું જ શું ? દર બે દિવસે તાજાં ટામેટાં, રીંગણાં, ભીંડા અને કારેલાં મળવા લાગ્યાં. મરચાં, કોથમીર, મેથી અને ડુંગળી તો હવે બજારમાંથી લાવવાની જરૂર જ ન રહી. ઘરમાં ઊગેલાં શાકભાજી બધાં ખૂબ પ્રેમથી ખાતાં હતાં અને સલિલની પ્રશંસા કરતાં હતાં.

મહિનો પૂરો થયો. મમ્મીએ હિસાબ કર્યો. તે આનંદમાં આવી ગઈ. તેણે સલિલના પપ્પાને કહ્યું, સાંભળો

બચત થઈ છે તેમાંથી ઘરમાં જરૂરી હોય તે વસ્તુ ખરીદી લેજો.

મમ્મી – પપ્પાએ આવા સમજદાર દીકરા માટે ગૌરવ અનુભવ્યું.

– શ્રી જયલક્ષ્મી

સારાંશ

આ કૃતિ દ્વારા આપણને ઘણાં બધા ગુણો કેળવવાની ઇચ્છા જાગે છે. સલિલની જેમ આપણે પણ સમયનો સદુપયોગ કરીને સાચો આનંદ મેળવતાં શીખવું જોઈએ. શ્રમ દ્વારા પણ આનંદ મેળવી શકાય. કરકસર, સ્વાવલંબન, સંતોષ જેવા અનેક ગુણો આ કૃતિ દ્વારા

શીખવા મળે છે. સલિલની આંતરસૂઝ અને સલોની સાથે સહકારયુક્ત વર્તન રાખી બન્ને જણા પર્યાવરણ શુદ્ધિકરણનું ઉત્તમ કાર્ય કરે છે. મમ્મી હિસાબ કરે છે તો પપ્પા ઘર માટે શાકભાજી લાવવાનું કાર્ય કરે છે. તેના દ્વારા સ્ત્રી – પુરૂષની સમાનતાનું દર્શન થાય છે. મમ્મી – પપ્પા આપણાં સારાં અને સાચાં કાર્યની પ્રશંસા કરે અને સાચી દિશામાં પ્રોત્સાહન આપે ત્યારે આપણાં ઉત્સાહમાં અનેકગણો વધારો થાય છે.

મનપસંદ કાર્ય કરવાથી આનંદ અને સંતોષ બન્ને મેળવી શકાય છે. શાકભાજી ઉગાડવા, તેની સંભાળ રાખવા સલિલ અને સલોની પોતાનો રમવાનો સમય ઓછો કરે છે તે આપણે ધ્યાનમાં રાખવાનું છે. ઘરનાં શાકભાજીનો સ્વાદ તો અનેરો જ હોય અને કરકસર થાય તે તો ફાયદામાં જ ! અને હા, બધાને માટે લાભદાયક હોય તેવું કાર્ય આપણે ગમાડીએ તો આનંદ માણતા આપણને કોઈ રોકી ન શકે.

શિક્ષક - વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- નવરાશના સમયમાં બાળકો કઈ પ્રવૃત્તિઓ કરે છે તેની યાદી બનાવવી
- મિત્રોના સહકારથી બાળકો કેવાં કાર્ય કરે છે તેની યાદી બનાવવી
- મનપસંદ કાર્ય કરવા તમે શું શું છોડી શકો ? તે બાબતની નોંધ
- ઘરનાં બધાં જ કયા સમયે સાથે બેસીને વાતચીત કરી શકે, તેની ચર્ચા
- મમ્મી – પપ્પાને કેવાં કાર્યો ગમે ? કેવાં કાર્યો ન ગમે ? તેની ચર્ચા
- હિસાબ લખવાથી થતા ફાયદા વિશે ચર્ચા

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કૃતિમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ? તે શોધીને લખો.

૧) સ્વચ્છ	–	૨) નવાઈ	– ....
૩) ગાંગડા	–	૪) જમીન	– ....
૫) મજાકિયું	–	૬) સરભરા	– ....
૭) ઉત્તેજન	–	૮) વખાણ	– ....

સ. ૨ નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો.

૧) સલિલની મમ્મી શાથી આશ્ચર્ય પામી ?
જવાબ : ....

૨) સલિલને બગીચો તૈયાર કરવામાં કોણે મદદ કરી ?
જવાબ : ....

૩) સલિલને પ્રોત્સાહન આપવા પપ્પા શું લાવ્યા ?
જવાબ : ....

૪) ઘરમાં કેટલા રૂપિયાની બચત થઈ હતી ?
જવાબ : ....

સ. ૩ નીચેના શબ્દોને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવીને અર્થપૂર્ણ વાક્ય બનાવો.

૧) મેં ક્યારીઓમાં મેથી, આ ડુંગળી વાવ્યાં છે કોથમીર અને

જવાબ : ....

૨) પછી બગીચામાં લઈ જમ્યા સલિલને ગયા પપ્પા

જવાબ : ....

૩) મેથી હવે તો કોથમીર બજારમાંથી ન જરૂર જ રહી ડુંગળી અને મરચાં લાવવાની

જવાબ : ....

૪) પૈસામાંથી સુંદર ભેટ સલિલને મજાની આપજે લઈ બચતના

જવાબ : ....

સ. ૪ નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર બે - ત્રણ વાક્યોમાં લખો.

૧) ઘરની પાછળનું આંગણું કેવું હતું ? તે કોણે સાફ કર્યું ?

૨) સલિલે બગીચામાં શું શું વાવ્યું હતું ?

૩) ઘરમાં પૈસાની બચત શા કારણે થઈ હતી ?

૪) ભેટ માટે સલિલે મમ્મી – પપ્પાને શો જવાબ આપ્યો ?

સ. ૫ નીચેનાં વાક્યો કોણ બોલે છે ? કોને કહે છે ? ક્યારે ?

૧) ના મમ્મી, મને સલોનીએ મદદ કરી છે.

૨) અરે, આ મેથી ક્યાંથી આવી ? હું તો ગઈકાલે લાવ્યો નહોતો.

૩) સાંભળો છો ? આ મહિનામાં શાકભાજી પાછળ માત્ર બસો રૂપિયાનો જ ખર્ચ થયો છે.

સ. ૬ રૂઢિપ્રયોગ અને તેના અર્થની જોડી બનાવો.

૧) વામકુક્ષિ કરવી	કામકાજમાંથી નવરું થવું
૨) પરવારી જવું	સારસંભાળ લેવી
૩) માવજત કરવી	શાબાશી આપવી
૪) પીઠ થાબડવી	બપોરે જમ્યા પછી ડાબા પડખે થોડીવાર સૂવું

સ. ૭ નીચેનાં વાક્યો ધ્યાનપૂર્વક વાંચી આગળ આપેલા કોઠામાં નામ, સર્વનામ, વિશેષણ અને ક્રિયાપદ લખો.

૧) આંગણું સાફસૂફ જોઈ મમ્મી આશ્ચર્ય પામી.

૨) મારો બગીચો સરસ દેખાય છે.

૩) સલિલે ત્રણ ક્યારીઓ મમ્મીને બતાવી.

૪) તાજાં ટામેટાં, રીંગણાં, ભીંડા અને કારેલાં મળવા લાગ્યાં.

વાક્યનો ક્રમ	નામ	સર્વનામ	વિશેષણ	ક્રિયાપદ
૧)				
૨)				
૩)				
૪)				

સ. ૮ નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો.

૧) આંગણું – ....

૨) આશ્ચર્ય – ....

૩) ગૌરવ – ....

૪) પ્રશંસા – ....

૫) બચત – ....

વિચારો

આ પાઠને તમને ગમતાં જુદાં જુદાં શીર્ષક આપો.

ઉપક્રમ

તમે પણ ઘરનાં આંગણાંમાં, અગાશીમાં કે ગેલેરીમાં સલિલની જેમ જરૂર બગીચો બનાવજો. તેમાં ૧) મીઠો લીમડો ૨) લીલી ચા ૩) ફુદીનો ૪) મેથી ૫) તુલસી ૬) મરચાં ૭) મની પ્લાન્ટ ૮) અજમો ૯) આદુ ૧૦) કુંવારપાઠું વગેરે જરૂરથી વાવજો.

વિશેષ

સ. ૯ નીચેની ક્રિયાઓને તેના સાચા ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) પ્રસાદમાં ધરવા તુલસીનાં પાન ચૂંટ્યાં.

૨) છોડના કૂંડામાં ખાતર નાંખ્યું.

૩) બજારમાંથી કૂંડું અને માટી લાવ્યા.

૪) થોડા દિવસ છોડને નિયમિત પાણી આપ્યું.

૫) તુલસીનો છોડ કૂંડામાં રોપ્યો.

જવાબ : ૧) .... ૨) ....

૩) .... ૪) ....

૫) ....

હું વાંચું .... તમે પણ વાંચો

કેટલાંક ફળો મીઠાં અને કેટલાંક ખાટાં શા માટે હોય છે ?

દરેક ફળને પોતાનો આગવો સ્વાદ હોય છે, જે બીજા કોઈ પણ ફળના સ્વાદથી જુદો પડે છે. ફળની અંદર રહેલા પદાર્થો એને જુદો સ્વાદ આપે છે. સામાન્ય રીતે કોઈ પણ ફળમાં સાકર, પ્રજીવકો, કાંજી, પ્રતિદ્રવ્યો તથા થોડો કાષ્ઠ ભળેલાં હોય છે. આ પદાર્થો કેટકેટલી માત્રામાં ભળેલા છે તેના પર ફળના સ્વાદનો આધાર છે. જો ફળમાં સાકર વધુ હોય તો તે મીઠું લાગે. લીંબુમાં તેજાબ વધારે પ્રમાણમાં છે તેથી તે ખાટું લાગે છે. ઘણાં ફળો કાચાં હોય ત્યારે તેમાં તેજાબ વધુ હોય પરંતુ પાકતાં જાય તેમ તેજાબ ઘટી સાકરનું પ્રમાણ વધતું જાય છે. તેથી ઘણાં ફળો કાચાં હોય ત્યારે ખાટાં અને પાકે ત્યારે મીઠાં લાગે છે.

સ્વાશ્રયી અને સ્વાવલંબી બનો.

સ્વયં અધ્યયન (ઉપક્રમ)

નીચેનામાંથી તમે જે કાર્ય જે દિવસે કરો તે દિવસે તેની સામે તમારી જાતે (મેડલ) આપો. સામે તારીખ લખો. ઘર કે શાળામાં જ્યાં કર્યું હોય તે પ્રમાણે મમ્મી – પપ્પા કે શિક્ષક પાસે સહી કરાવો.

ક્રમ	કાર્ય	મેડલ	તારીખ	સહી
૧.	આજે મૂંગા પ્રાણીને ખાવા આપ્યું.			
૨.	આજે એક છોડ વાવી તેનું જતન કરવા પ્રતિજ્ઞા લીધી.			
૩.	આજે મમ્મી બહારથી આવ્યાં ત્યારે તરત તેમને પાણી આપ્યું.			
૪.	આજે પરીક્ષાની તૈયારી કરવાની હોવાથી ટી.વી.ન જોયું.			
૫.	આજે ખુલ્લો નળ જોઈને તરત બંધ કરી દીધો.			
૬.	આજે એક વૃદ્ધ દાદીને રસ્તો ઓળંગવામાં મદદ કરી.			
૭.	આજે સફાઈ કામગારની તરસ છીપાવવા મેં તેને પાણી આપ્યું.			
૮.	આજે બસમાં ઊભા થઈને એક કાકાને જગ્યા આપી.			
૯.	આજે નાસ્તાનો ડબ્બો એક ભૂખ્યા મિત્રને ખવડાવ્યો.			
૧૦.	આજે મારા માંદા મિત્રના ઘરે જઈ તેને ગૃહકાર્ય કરાવ્યું.			
૧૧.	આજે મેં બે કંપાસમાંથી એક કંપાસ માળીના દીકરાને આપ્યો.			
૧૨.	રવિવારે દાદા સાથે હું કીડિયારું પૂરવા ગયો.			
૧૩.	આ વર્ષની દિવાળી મેં ફટાકડા ફોડ્યા વગર જ ઊજવી.			
૧૪.	પડોશમાં રહેતા લશ્કરના જવાન પાસે જઈ સરહદની વાતો જાણી.			
૧૫.	ઉતરાણના દિવસે પતંગના દોરામાં ફસાયેલા એક પંખીને બચાવ્યું.			
૧૬.	આજે મમ્મીને તાવ આવ્યો હતો તેથી નાના ભાઈને લેસન કરાવ્યું.			
૧૭.	જૂનાં પુસ્તકોને પૂઠાં ચડાવી ઘરે કામ કરવા આવનારના દીકરાને આપ્યાં.			
૧૮.	આજે બે મિત્રોના અબોલા તોડાવી તેમને બોલતા કર્યા.			
૧૯.	આજે પડોશમાં રહેતા દાદાને છાપું વાંચી સંભળાવ્યું.			
૨૦.	આજે સફાઈ અભિયાનમાં સક્રિય ભાગ લીધો.			

(નોંધ : ઉપરનો ઉપક્રમ ઉદાહરણ છે. સાધ્ય નથી. શિક્ષક આવાં અનેક કાર્યો પસંદ કરી શકે છે. વિદ્યાર્થીઓ વર્ષભરમાં ઓછામાં ઓછા આવાં ૧૨ સત્કાર્ય કરે તેવી અપેક્ષા છે. આ ઉપક્રમ દર વર્ષે ચાલુ રાખવાનો છે. માટે વિદ્યાર્થીઓ આવાં સારાં કાર્યો માત્ર એક દિવસ માટે ન કરતાં સતત ચાલુ રાખે તે માટે શિક્ષક ઉત્તેજન આપે તેવી અપેક્ષા છે.)

૩. પ્રાણીબાગ

કેરુલ ચાલ, જોવા જઈએ, આજે પ્રાણીબાગ ;
પેસતાં જ ત્યાં મળ્યો દેખવા, ધોળો એક વાઘ.
ગેંડો જોયો, પાડો જોયો, જોયું મોટું રીંછ ;
મોર પાંજરે ઠમઠમ નાચે, ફેલાવીને પીંછ.
લાલ ચાંચ ને લંબપૂંછાળા, પોપટ કંઠે કાળા ;
મિઠ્ઠુ મિઠ્ઠુ બોલે પડખે, સસલાં શાં શરમાળાં !
પગે પાતળાં સાબર, શિર પર, શિંગડાનો શો ગોટ !
ધોળી ટીપકિયાળાં વંડે, હરણાં મૂકે દોટ.
લોઢાના સળિયાની પાછળ, સિંહ ઘણો અમળાય ;
પિંજરામાં બેચેન વાનરો, કૂદે, હીંચકા ખાય.

કેરુલ, કરથી લઈ લે હાથી, સૂંઢ વડે બિસ્કિટ ;
ચિમ્પાન્ઝી વીંજી ડંગોરો, કરે દાંતિયા ઘીટ.
જોયો ડૂબતો છૂપતો જળમાં, તરતો ત્યાં જળઘોડો ;
દીઠો કાચબો ઢાલ પૂંઠેથી, નીકળે થોડો થોડો.
ખુશખુશાલ દરવાજા બાજુ, ચાલ્યા જોવા અમે ;
એક વાંદરો કૂદતો આવી, બાગ ઝાડીમાં રમે.
કેરુલ સૌથી તને ગમ્યું શું ? પ્રાણીબાગની અંદર ;
કેરુલ કહે : આ છુટ્ટો જોયો, ગમ્યો મને તે બંદર.

– શ્રી ઉમાશંકર જોષી

સારાંશ

બાળકોના ભાવવિશ્વનાં અતિ પ્રિય એવા પ્રાણીબાગના વિવિધ પ્રાણીઓની ખાસિયતો પ્રસ્તુત કાવ્યમાં દર્શાવી છે. બાળકો પ્રાણીઓને જોઈ ખૂબ ખુશ થાય છે. પરંતુ કેરુલ મનથી દુઃખી થાય છે. કારણ કે બધાં પ્રાણીઓને તે પિંજરાંમાં પૂરાયેલાં જુએ છે. પોતાની સ્વતંત્રતા છીનવાઈ જવાથી કેદ થયેલાં દુઃખી પ્રાણીઓ ખૂબ બેચેન અને વ્યાકુળ દેખાય છે. પ્રાણીઓની બેચેની જોઈને કેરુલ અકળામણ અનુભવે છે. પરંતુ એટલામાં જ તે એક છૂટા, આઝાદ વાંદરાને જુએ છે, તે વાંદરો પૂરી સ્વતંત્રતા માણી રહ્યો છે તેથી કેરુલનું મન પણ નાચી ઊઠે છે.

શિક્ષક - વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- પરિસરમાં જોયેલાં પ્રાણીઓ વિશે વાતચીત
- પ્રાણીબાગમાં જોયેલાં હોય તેવાં પ્રાણીઓની વાતચીત
- જુદાંજુદાં પ્રાણીઓની વિશેષતા બાબત પ્રશ્નોત્તર
- ઘરમાં પાળી શકાય તેવાં પ્રાણીઓ બાબત ચર્ચા
- પ્રાણીઓ પ્રત્યેના આપણાં વર્તન, વલણ અને વિચારો બાબત ચર્ચા

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે તે શોધીને લખો.

૧) લોખંડ – .... ૨) સફેદ – ....
૩) માથું – .... ૪) બારણું – ....
૫) ગજ – .... ૬) રાતી – ....

સ. ૨ પૂરા વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) કેરુલ શું જોવા જાય છે ?
જવાબ : ....
૨) કેરુલના હાથમાંથી બિસ્કિટ કોણે લઈ લીધું ?
જવાબ : ....
૩) પિંજરાના વાનરો કેવા દેખાતા હતા ?
જવાબ : ....
૪) મોર કેવી રીતે નાચે છે ?
જવાબ : ....

સ. ૩ નીચેનાં પ્રાણીઓની વિશેષતા લખો.

૧) વાઘ – .... ૨) પોપટ – ....
૩) સાબર – .... ૪) હરણ – ....
૫) જળઘોડો – .... ૬) કાચબો – ....

સ. ૪ જાતિ બદલો.

૧) સિંહ – .... ૨) મોર – ....
૩) પોપટ – .... ૪) હાથી – ....
૫) વાંદરો – .... ૬) રીંછ – ....

સ. ૫ મુદ્દાસર જવાબ લખો.

૧) પ્રાણીબાગનાં પ્રાણીઓ જોઈ કેરુલ શા માટે દુ:ખી થયો ?

૨) પ્રાણીબાગમાં કેરુલને સૌથી વધારે કયું પ્રાણી ગમ્યું ? શા માટે ?

સ. ૬ નીચેના શબ્દનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો.

૧) ઢાલ – ....

૨) બેચેન – ....

૩) ડંગોરો – ....

૪) ચાંચ – ....

વિચારો

કોઈપણ પશુ કે પક્ષીઓને પિંજરામાં રાખવા જોઈએ કે ન રાખવા જોઈએ તમે પોતે શું વિચારો છો ? શા માટે ? તે ટૂંકમાં જણાવો.

ઉપક્રમ

પ્રાણીઓનાં ચિત્રો નોટબુકમાં ચોંટાડી તે દરેક વિશે બે બે વાક્યો લખો.

વિશેષ

સ. ૯ શાળામાંથી ગયેલા પર્યટનની જુદીજુદી ક્રિયાઓ આડીઅવળી થઈ ગઈ છે. તેને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવી એક પરિચ્છેદ તૈયાર કરો.

૧) બધાએ સાથે મળી સમૂહપ્રાર્થના કર્યા પછી વનભોજન કર્યું.

૨) શાળાના મેદાનમાં બસ આવી ગઈ.

૩) સવારે બરાબર ૭ વાગ્યે અમે બધા શાળામાં આવી ગયા.

૪) શિક્ષકે બધી જ વનસ્પતિ વિશે સવિસ્તાર માહિતી આપી.

૫) બરાબર ૯ કલાકે અમે વૃક્ષવાટિકામાં આવી પહોંચ્યા.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

હું વાંચું ...... તમે પણ વાંચો

નાની એવી વિદિતા ને મોટી મોટી વાત,
કાંઈ ને કાંઈ હોય એના રોજ ઉધમાત !
કૃષ્ણની જેમ કહે બંસરી બજાવું, વળી કહે એંજિન ચલાવું છૂકછૂક !
મમ્મી કહે : વિદિ, તને ગમે તેમ કર, ભલી થઈ એક તારી માથાકૂટ મૂક !
ધ્રુવજીની વાત સુણી વિદિતા તો કહે, ધ્રુવજીની જેમ હું તો હવે માંડું તપ !
એક પગે ઊભી રહું ખાઉં ફળ ફૂલ, વનમાં જવાને હું તો ચાલું ચપચપ !
વિદિતા તો ચાલી, ભાઈ સાચેસાચ ચાલી, કોણ એને રોકે અને કોણ એને કહે ?
વનમાં તો હોય વાઘ, વરુ, સિંહ, રીંછ બીક નહિ લાગે ? ઊભી રહે, ઊભી રહે !
એમ બીએ બીજા, વિદિતા તો ભડભાદર, સિંહને કહે કે કાન ઝાલી ઊભો કરું,
એકલી હું વનમાં અઘોર તપ માંડું, કોઈથી હું નાસી જાઉં ? કોઈથી હું ડરું ?
વિદિતા તો માને વળી ? એ તો જાય ચાલી, તપ કરવાને વનમાંહી ધ્રુવ જેમ,
ઘરના તો જોતા રહ્યાં, સૌ મોઢું ફાડી, પાછી કોણ વાળે એને હવે હેમખેમ !
ત્યાં તો ઘર ગાજી ઊઠે એવી ચીસ પડી, વિદિતા તો દોડી આવી, માય નહિ શ્વાસ,
શું થયું? શું થયું? પૂછે સહુ ટોળે વળી, વિદિતા તો કહે છે કે ભસ્યું કૂતરું આ પાસ!
પાસે આવે કૂતરું ને પાછું એ તો ભસે, બોલો એમાં કેવી રીતે તપ હવે થાય?
ધ્રુવની કથામાં એવું ક્યાંય છે શું લખ્યું? કે ભડ થઈને કૂતરાથી ભાગી ન જવાય?

સ્વતંત્રતા માણવાનો દરેક પ્રાણીને પૂરેપૂરો અધિકાર છે.

૪. ખડબડ ખડબડ ખોદત હે

એક અત્યંત ગરીબ છતાં પ્રામાણિક દંપતી હતું. સોમાભાઈ અને સગુણાબહેન. તેમને ત્રણ સંતાનો હતાં. સોમાભાઈ ખૂબ મહેનત કરે ત્યારે માંડ માંડ તેમનું ગુજરાન ચાલે. એક દિવસ સગુણાબહેને પોતાના પતિને કહ્યું, હવે મોંઘવારીમાં આપણને ખાવાનાં પણ સાંસા પડે છે. તેથી આવક વધારવા કંઈક વિચારો તો સારું. સોમાભાઈએ તેને કહ્યું, પણ હું શું કરું ? મહેનત તો હું કરું છું. નસીબ સાથ જ નથી આપતું. આપણે કંઈક નવું જ વિચારીએ.

સગુણાબહેને કહ્યું, તમે રાજાને ખુશ કરો તો રાજા મોટું ઈનામ આપે અને આપણું દુ:ખ કાયમ માટે ટળે. પણ રાજાને ખુશ કરવા કેવી રીતે ? બહુ વિચાર કર્યા પછી સગુણાબહેનને એક શ્લોક આવડતો હતો તે સોમાભાઈને શીખવ્યો અને તેનો અર્થ રાજા પાસે જઈ પૂછવો એમ નક્કી કર્યું.

સોમાભાઈ તો શ્લોકનું રટણ કરતાં કરતાં ચાલી નીકળ્યા. ચાલતાં ચાલતાં થાકી ગયા ત્યાં જ રસ્તામાં એક નદી આવી. તે નદીમાં નહાવા ખોટી થયા પણ તેમાં ગોખેલો શ્લોક ભૂલી ગયા. તેમણે શ્લોક યાદ કરવા ખૂબ પ્રયત્ન કર્યો પણ યાદ ન જ આવ્યો. એટલામાં તેમણે એક જળકૂકડીને નદીકાંઠે ખોદતી જોઈ. ખોદતી જળકૂકડીને જોઈ તેમના મનમાં એક ચરણ સ્ફુર્યું, તેમનાથી બોલી જવાયું. ખડબડ ખડબડ ખોદત હે.

પછી તો તેઓ બોલવા જ લાગ્યા કે, ખડબડ ખડબડ ખોદત હે – તેમના અવાજથી કૂકડી લાંબી ડોક કરી જોવા લાગી. એટલે વળી તેમના મનમાં બીજું ચરણ પણ સ્ફુર્યું, તેઓ બોલી ઊઠ્યા, લાંબી ડોકે જોવત હે. વળી તેમણે બીજા ચરણનું રટણ શરૂ કર્યું. એટલે કૂકડી ડરી ગઈ. છાનીમાની લપાઈને બેસી ગઈ. તેથી વળી તેમના મનમાં ત્રીજું

ચરણ સ્ફુર્યું, તેઓ બોલ્યા, કૂકડ મૂકડ બેઠત હે.

આ સાંભળીને કૂકડીએ તો દોટ મૂકી. તે પાણીમાં જતી રહી. તેને પાણીમાં જતી જોઈને સોમાભાઈના મનમાં વળી ચરણ સ્ફુર્યું, અને તે બોલ્યા, દડબડ દડબડ દોડત હે. આમ પત્નીએ શીખવેલો શ્લોક તો તે ભૂલી ગયા, પરંતુ બીજો એક શ્લોક તેમનાથી અનાયાસે રચાઈ ગયો. તેઓ બોલતા બોલતા આગળ ચાલ્યા,

ખડબડ ખડબડ ખોદત હે.
લાંબી ડોકે જોવત હે,
કૂકડ મૂકડ બેઠત હે,
દડબડ દડબડ દોડત હે.

ચાલતાં ચાલતાં તેઓ રાજાના દરબાર નજીક આવી પહોંચ્યા. દરબાર ભરાયેલો હતો. તેથી તેઓ દરબારમાં વચ્ચે જઈ બોલ્યા,

ખડબડ ખડબડ ખોદત હે.
લાંબી ડોકે જોવત હે,
કૂકડ મૂકડ બેઠત હે,
દડબડ દડબડ દોડત હે.

આ શ્લોકનો અર્થ કહે તે સાચો વિદ્વાન. આપના દરબારમાં છે કોઈ વિદ્વાન ? રાજા તો આ વિચિત્ર શ્લોક સાંભળી નવાઈ પામ્યા. તેમના દરબારમાં કોઈ જ આ શ્લોકનો અર્થ કહી શક્યા નહિ. તેથી રાજાએ તેમને કહ્યું, આપ બે ચાર દિવસ પછી પાછા દરબારમાં આવજો. ત્યાં સુધી અમારા મહેમાન બનીને રહો. તમે ફરી આવશો ત્યારે તમારા શ્લોકનો જવાબ આપીશું.

રાજાએ તે શ્લોક પોતાના સૂવાના ઓરડામાં લખાવી દીધો. રોજ રાતના ૧૨ વાગે ઊઠીને તે નિરાંતે શ્લોકના ચરણ બોલતા અને તેના પર વિચાર કરતા, ચિંતન કરતા.

એવામાં એક રાતે રાજાના જ દરવાનોની દાનત બગડી, તેઓ મહેલમાં ચોરી કરવા આવ્યા. રાતના બાર વાગ્યા હતા. રાજા શ્લોકના પહેલા ચરણનો વિચાર કરતા હતા. મહેલ પાસે આવી ચોરો ખોદવા લાગ્યા. ત્યાં જ તેમના કાને શબ્દો પડ્યા. 'ખડબડ ખડબડ ખોદત હે' ચોરોએ વિચાર્યું કે રાજા

જાગે છે અને ખોદવાનો ખડબડાટ સાંભળે છે. તેથી એક ચોર ખાતરી કરવા મહેલની બારીમાં ઉપર ચડ્યો. લાંબી ડોક કરી જોવા લાગ્યો, ત્યાં જ રાજા બીજું ચરણ બોલ્યા, 'લાંબી ડોકે જોવત હે' આ સાંભળતાં જ ચોરને ખાતરી થઈ ગઈ કે રાજા જાગે તો છે જ પણ તેને બારીમાં જોઈ પણ લીધો છે. તે સડસડાટ નીચે ઊતરી ગયો અને પોતાના અન્ય સાથીઓને છાનમાના બેસી જવાનો ઈશારો કર્યો. બધા છાનામાના ઓડવાઈને બેસી ગયા. ત્યાં જ તેમણે રાજાનો અવાજ સાંભળ્યો, કૂકડ મૂકડ બેઠત હે. ચોરોએ વિચાર્યું કે હવે તો ભાગવું જ જોઈએ. નહિતર

પકડાઈ જઈશું તો માર્યા જઈશું. એમ વિચારી તેઓ ઊભી પૂંછડીએ ભાગ્યા. ભાગતાં જ તેમણે સાંભળ્યું કે 'દડબડ દડબડ દોડત હે'.

ચોરો બીજા દિવસે દરબારમાં ન જવાનું નક્કી કરીને પોતાના ઘરે ગયા. બીજા દિવસે દરબાર ભરાયો ત્યારે દરવાનોને ન જોઈ રાજાએ પૂછ્યું કે આજે દરવાનો સલામે કેમ નથી આવ્યા? તેમના ઘેર કોઈ સાજું માંદું તો નથી ને ? રાજાએ સિપાઈઓને તેમના ઘેર બોલાવવા મોકલ્યા. દરવાનો કચેરીમાં આવ્યા. રાજાને સલામ કરી ઊભા રહી ગયા. રાજાએ પૂછ્યું, તમે આજે દરબારમાં કેમ ન આવ્યા ? દરવાનો પહેલા તો ધ્રૂજવા જ લાગ્યા. તેમને ખાતરી જ હતી કે રાજા બધી વાત જાણે જ છે. ખોટું બોલીશું તો માર્યા જઈશું. એમ વિચારી તેમણે રાતે બનેલી બધી વાત કહી દીધી અને પોતાની ભૂલ કબૂલ કરી. રાજા પાસે માફી માંગી.

રાજા તો આ સાંભળી વિસ્મય પામ્યા. તેમને થયું કે આ તો પેલા શ્લોકનો જ પ્રતાપ ! શ્લોક તો ભારે ચમત્કારી ! સાચે જ રાજા ખૂબ ખુશ થયા. તેમણે સોમાભાઈને દરબારમાં બોલાવ્યા અને સારું એવું ઈનામ આપી વિદાય કર્યા.

સોમાભાઈની ખુશીનો પાર ન રહ્યો. ખુશીમાં ને ખુશીમાં તેઓ શ્લોકનો અર્થ પૂછવા પણ રોકાયા નહિ અને મનમાં ખુશ થતા થતા પોતાના ઘરે જવા નીકળી પડ્યા. ઘરે આવીને પત્નીને બધી વાત કરી. સગુણાબહેન પણ રાજી થયા. ખાધું પીધું ને મોજ કરી.

સારાંશ

પ્રસ્તુત કૃતિમાં ગરીબ છતાં પ્રામાણિક દંપતીની વાત છે. ખૂબ ઓછી આવક હોવાથી મોંઘવારીમાં ખાવાનાં સાંસા પડતાં હોવાથી પત્ની સગુણાબહેન પોતાના પતિ સોમાભાઈને એક શ્લોક શીખવીને રાજાના દરબારમાં મોકલે છે. માર્ગમાં નહાવા માટે રોકાતા સોમાભાઈ શ્લોક ભૂલી જાય છે. પરંતુ નદીકાંઠે જળકૂકડીની ક્રિયાઓ જોઈ તેનાથી અનાયાસે જ એક નવા શ્લોકની રચના થઈ જાય છે. તે જ્યારે દરબારમાં જઈ રાજાને એ શ્લોક સંભળાવે છે ત્યારે દરબારમાં કોઈ જ તે સમજી શકતું નથી. તેથી રાજા તેમને બે ચાર દિવસ પછી ફરીથી બોલાવે છે.

રાજા એ શ્લોક પોતાના સૂવાના ઓરડામાં લખાવીને મૂકાવે છે. રોજ રાતના તેઓ તેના પર ચિંતન કરતા અને તેનો અર્થ સમજવા પ્રયત્ન કરતા. એક દિવસ મહેલના દરવાનો ચોરી કરવા આવે છે. રાજા શ્લોકના એકએક ચરણનો વિચાર કરે છે તે ચોરો સાંભળે છે અને રાજા જાગે છે અને પોતાની ચોરીની વાત જાણી પણ ગયા તેમ વિચારી ચોરી કર્યા વગર જ પાછા ફરી ગયા.

બીજા દિવસે દરવાનો દરબારમાં પોતાનો ગુનો કબૂલી લે છે. રાજા પેલા સોમાભાઈ ઉપર ખુશ થઈને તેને ઈનામ આપી નવાજે છે. તે ખુશ થઈને પોતાને ગામ જાય છે.

શિક્ષક - વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- બાળકો શીખી ગયા હોય તેવી એકાદ વાર્તા કહેવડાવવી
- ઠાગાઠૈયા કરું છું, ગોળ કેરી ભીંતરડી જેવા જોડકણાંવાળી વાર્તાના પ્રશ્નોત્તર
- પ્રસ્તુત વાર્તાના વિષયવસ્તુ ઉપર પ્રશ્નોત્તર
- વાર્તામાં આવતાં જોડકણાંની, સ્પષ્ટતા
- 'કાગનું બેસવું ને ડાળનું પડવું' જેવી કહેવત સાથે વાર્તાનું અનુસંધાન

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કૃતિમાં ક્યા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧)	ગરદન –	…………………	૨)	કચેરી –	…………………
૩)	નવાઈ –	…………………	૪)	પુરસ્કાર –	…………………
૫)	એકાએક –	…………………	૬)	ચોકીદાર –	…………………
૭)	ભાગ્ય –	…………………	૮)	બાળકો –	…………………

સ. ૨ એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) સગુણાબહેને પતિને શું શીખવ્યું ?

જવાબ : ………………………………………………………………

૨) સોમાભાઈએ નદીકાંઠે શું જોયું ?

જવાબ : ....

૩) ચાર ચોર ખરેખર કોણ હતા ?

જવાબ : ....

સ. ૩ શા માટે ? કારણ લખો.

૧) રાજાએ શ્લોકનો જવાબ પછીથી આપવા કહ્યું.

૨) સગુણાબહેને પતિને રાજા પાસે જવા કહ્યું.

૩) ચોરો ચોરી કર્યા વિના જતા રહ્યા.

સ. ૪ નીચેનાં વાક્યો કોણ બોલે છે ? કોને કહે છે ? ક્યારે ?

૧) મહેનત તો હું કરું છું. નસીબ સાથ જ નથી આપતું.

૨) આપ બે ચાર દિવસ પછી પાછા દરબારમાં આવજો.

૩) આજે દરવાનો સલામે કેમ નથી આવ્યા ?

સ. ૫ નીચેના શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ આપો.

૧) પ્રવાસમાં સાથે લીધેલું ખાવાનું – ....

૨) અવરજવર વિનાનું સ્થાન – ....

૩) કોઈ ન જાણે તેમ – ....

૪) રાજાના રહેવા માટેનો આવાસ – ....

સ. ૬ કામધંધો એ જોડશબ્દ છે તેવા અન્ય જોડશબ્દો પાઠમાંથી શોધીને લખો.

જવાબ : ....

ઉપક્રમ

૧) નીચેના રૂઢિપ્રયોગોના અર્થ લખો.

૧) ખોટી થવું ૨) ઓડવાઈને બેસી જવું ૩) દાનત બગડવી

૪) ઊભી પૂંછડીએ ભાગવું ૫) ખાવાનાં સાંસા પડવાં.

૨) પ્રસ્તુત કૃતિનું વર્ગમાં નાટકીકરણ કરો.

વિશેષ

વાર્તાના પ્રસંગને ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) કચેરીમાં કોઈને શ્લોકનો અર્થ સમજાયો નહિ.

૨) ચોરી થતી અટકી ગઈ તેથી રાજા ખૂબ ખુશ થયા.

૩) નદીકિનારે નહાવા જતાં શ્લોક ભૂલી જવાયો.

૪) રાજા દરરોજ શ્લોકનું રટણ કરતો.

૫) જળકૂકડીની ક્રિયાઓ જોઈ નવા શ્લોકની રચના થઈ.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

હું વાંચું ..... તમે પણ વાંચો

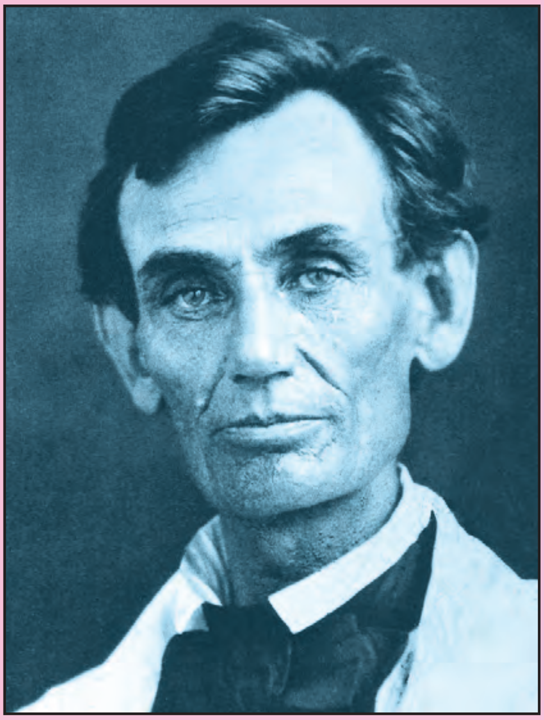

અબ્રાહમ લિંકન અમેરિકાના પ્રમુખ હતા. તેઓ એક વખત હોટલમાં ચા પીવા ગયા. એ સમયે તેઓ અમેરિકાના પ્રમુખ નહોતા. હોટલમાં એક હબસી નોકર હતો. તેણે તેમની સરસ ખાતરબરદાસ્ત કરી. બહાર નીકળતા લિંકને તેને બક્ષિસ આપી. માથા પરથી હેટ ઉતારી તેનો આભાર માન્યો. પેલો હબસી તો ખુશખુશ થઈ ગયો. તેણે તરત જ કહ્યું, સાહેબ તમે કોઈ મહાન માણસ લાગો છો. લિંકને જવાબ આપ્યો. અરે, હું તો સાવ સામાન્ય માણસ છું. તો તમે મહાન થશો જ. અરે વાહ ! તેં મારું ભવિષ્ય શી રીતે ભાખ્યું ? સાહેબ, આ હોટલમાં હું અઢાર વર્ષથી નોકરી કરું છું. દરેકને સરસ સેવા આપું છું. પણ બદલામાં અપમાનજનક શબ્દો જ સાંભળવા મળ્યા છે. આજે તમે પહેલી જ વાર મારી સાથે સારી રીતે વાત કરી છે અને મારો આભાર પણ માન્યો છે. આમ કહીને વૃદ્ધ હબસી મહાન લિંકનને લળીલળીને નમી રહ્યો.

સચ્ચાઈ અને નિખાલસતા જીવનમાં સફળતા અપાવે છે.

સ્વર અને વ્યંજન

ભાષાના મુખ્ય બે સ્વરૂપો છે – ઉચ્ચારિત અને લેખિત

ઉચ્ચારાતા અને લખાતા વર્ણોને તેમની ખાસિયતને આધારે સ્વર અને વ્યંજન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

સ્વર : અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, એ, ઐ, ઓ, ઔ, અં, અઃ

વ્યંજન : ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, ભ, મ, ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ, ળ

યાદ રાખો : દરેક વ્યંજન સ્વરની સાથે જ બોલાય છે.

સ્વર વગરના વ્યંજન અધૂરા ગણાય.

દા. ત. ક્ અને ક્ + અ = ક

વ્યંજનોના ઉચ્ચાર પ્રમાણે તેના વર્ગ કરવામાં આવ્યા છે.

તેના ઉચ્ચારણ પ્રમાણે ચોક્કસ સ્થાન છે. તે નીચેના કોઠામાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

તેનો વારંવાર બોલીને ઉચ્ચાર કરો, સમજવાનો પ્રયત્ન કરો. ગમ્મત પડશે.

વર્ગ	સ્થાન	સ્વર	વ્યંજન
ક	કંઠસ્થ	અ, આ	ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, હ, વિસર્ગ (:)
ચ	તાલવ્ય	ઇ, ઈ	ચ, છ, જ, ઝ, શ
ટ	મૂર્ધન્ય	ઋ	ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ષ
ત	દંતવ્ય	–	ત, થ, દ, ધ, ન સ
પ	ઓષ્ઠ્ય	ઉ, ઊ	પ, ફ, બ, ભ, મ
–	અંતઃસ્થ	–	ય, ર, લ, વ

ઙ, ઞ, ણ, ન, મ આ પાંચ અનુનાસિક વ્યંજન છે.

તેમાંના ઙ અને ઞ અનુસ્વાર રૂપે આવે છે.

૫. સરદાર વલ્લભભાઈ

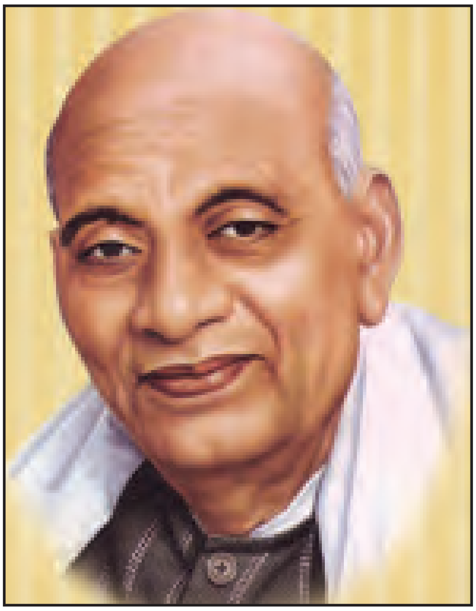

અખંડ રાખ્યો રે ભારત દેશને.
માત લાડુબાની કૂખે લીધો અવતાર રે,
સરદાર ભારતના .... અખંડ.
અઢારસો પંચોતેર દસમા માસની,
એકત્રીસે થાય, વીરતાનો ઝબકાર રે,
સરદાર ભારતના .... અખંડ.
લોખંડી સપૂત, ઝવેરભાઈ તાતના,
બાઈ ઝવેરના વલ્લભ છે ભરથાર રે,
સરદાર ભારતના .... અખંડ.
નડિયાદે જનમ, કરમસદ ગામડું,
વીર વિઠ્ઠલભાઈ, ગોરાનો પડકાર રે,
સરદાર ભારતના .... અખંડ.
બારડોલી ગામે સત્યાગ્રહ માંડ્યો,
આપી દીધો તે દિ આઝાદીનો અણસાર રે,
સરદાર ભારતના .... અખંડ.
ભારત રત્ન અલંકારથી ઓપતાં,
નવલા કીધા સોમનાથે શણગાર રે,
સરદાર ભારતના .... અખંડ.
ઓગણીસસો પચાસના ઓળા ઊતર્યા,
પંદર બારે, આર્યભૂમિ સૂનકાર રે,
સરદાર ભારતના .... અખંડ.

– શ્રી. નાથાલાલ ડાંગર

સારાંશ

આ કાવ્યનો રાગ 'ડુંગરે ડુંગરે કાદુ તારા ડાયરા' પરથી છે. સ્વતંત્રતા સંગ્રામ તેમજ આઝાદ ભારતના ગૌરવ સમા આપણા સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનાં કાર્યોની માહિતી આપતા પ્રસ્તુત કાવ્યમાંથી આપણને દેશભક્તિની પ્રેરણા મળે છે. અખંડ ભારતની કલ્પનાને સાકાર કરનાર આ મહાપુરૂષે લોખંડી પુરુષ તરીક નામના મેળવી. તેમણે કરેલા બારડોલીના સત્યાગ્રહે જ આઝાદીનો અણસાર આપી દીધો હતો. આપણા રાષ્ટ્રપિતા ગાંધીજીએ તેમને સરદારનો ઈલ્કાબ આપ્યો હતો. ભારતરત્ન સરદાર વલ્લભભાઈની દેશસેવા અવિસ્મરણીય છે અને રહેશે. આપણા આ વંદનીય વીરપુરૂષને સો સો સલામ !

શિક્ષક - વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- આપણા દેશના નેતાઓના પરિચય બાબત ચર્ચા
- આઝાદી માટે બલિદાન આપનાર શહીદોની વાતો
- સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલના જીવનના બે ચાર પ્રસંગો
- સરદાર પટેલની મહત્ત્વની કામગીરીની ચર્ચા
- અખંડ ભારતની સંકલ્પના સ્પષ્ટ કરવા બાબત

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧) હિંદુસ્તાન –		૨) મહિનો –	
૩) બહાદુરી –		૪) પિતા –	
૫) પતિ –		૬) સ્વતંત્રતા –	
૭) ઈશારો –		૮) દાગીના –	

સ. ૨ પૂરાં વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) સરદાર વલ્લભભાઈએ ભારતને કેવો રાખ્યો ?
જવાબ : ....

૨) વલ્લભભાઈને સરદારનો ઈલ્કાબ કોણે આપ્યો હતો ?
જવાબ : ....

૩) સરદારે આઝાદીનો અણસાર કયા સત્યાગ્રહથી આપ્યો હતો ?
જવાબ : ....

૪) સરદાર કયા અલંકારથી શોભતા હતા ?
જવાબ : ....

સ. ૩ નમૂના પ્રમાણે શબ્દ બનાવો. દા. ત. સર - સરદાર

૧) દમ –	૨) પાણી – ....
૩) ધાર –	૪) નામ – ....
૫) રૂઆબ –	૬) રસ – ....

૭)	જમા	–	....	૮)	પાટી	–	....
૯)	માલ	–	....	૧૦)	વજન	–	....

સ. ૪ યોગ્ય જોડી બનાવો.

૧)	માતા	ઝવેરબાઈ
૨)	પિતા	૩૧/૧૦/૧૮૭૫
૩)	પત્ની	લાડકોર બહેન
૪)	મોટાભાઈ	૧૫/૧૨/૧૯૫૦
૫)	જન્મદિન	ઝવેરભાઈ
૬)	મરણદિન	વિઠ્ઠલભાઈ

સ. ૫ નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો.

૧) સપૂત – ....

૨) પડકાર – ....

૩) અણસાર – ....

૪) સત્યાગ્રહ – ....

ઉપક્રમ

૧) નીચેના મુદ્દાના આધારે સરદાર પટેલના જીવન વિશે ટૂંકમાં લખો.

૧) જન્મસ્થળ ૨) જન્મતિથિ ૩) માતા – પિતા ૪) લગ્ન

૫) વારસો ૬) કાર્ય ૭) સિદ્ધિ ૮) મરણદિન

૨) સરદાર અને લોખંડી પુરૂષ બાબત ઇન્ટરનેટ ઉપરથી માહિતી મેળવો.

૩) સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટીની માહિતી મેળવી વર્ગમાં ચર્ચા કર્યા પછી ટૂંકમાં લખો.

વિશેષ

સરદાર પટેલની જન્મજયંતિની ઉજવણીની ક્રિયાઓને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) વિદ્યાર્થીઓએ સરદાર પટેલના જીવન પ્રસંગો કહ્યા.

૨) મુખ્ય મહેમાને વિદ્યાર્થીઓને શાબાશી આપી.

૩) દીપ પ્રજ્વલન કરવામાં આવ્યું.

૪) આભારવિધિ કરવામાં આવી.

૫) મુખ્યશિક્ષકે મહેમાનોનું સ્વાગત કર્યું.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

હું વાંચું ..... તમે પણ વાંચો

વંદે ભારતમ્

વંદે ભારતમ્ વંદે ભારતમ્

શકુંતલાનો બાળ ભરત, વિશ્વને અજવાળું છું,

સંસ્કૃતિનો ઝંડો લઈને સૌને હું સમજાવું છું,

વંદે ભારતમ્ વંદે ભારતમ્

ચાલો વીરો, ચાલો શૂરો, રાહ નવો બતાવું છું,

માતૃભૂમિના રક્ષણ કાજે સેના હું સજાવું છું.

વંદે ભારતમ્ વંદે ભારતમ્

શિવા, સરદાર, સુભાષ કેરી વીરતા સમજાવું છું,

કૃષ્ણ–સુદામા, નરસિંહ, મીરાં, ગાંધીના ગુણ ગાઉં છું.

વંદે ભારતમ્ વંદે ભારતમ્

વેદ પુરાણો ગીતા માતા ઘરઘરમાં લઈ જાઉં છું,

વિશ્વશાંતિનો મંત્ર લઈને ગીત મધુરા ગાઉં છું.

વંદે ભારતમ્ વંદે ભારતમ્

એકતા અને અખંડિતતા ભારતની શાન છે.

૬. ભલામણપત્ર વગરનો ઉમેદવાર

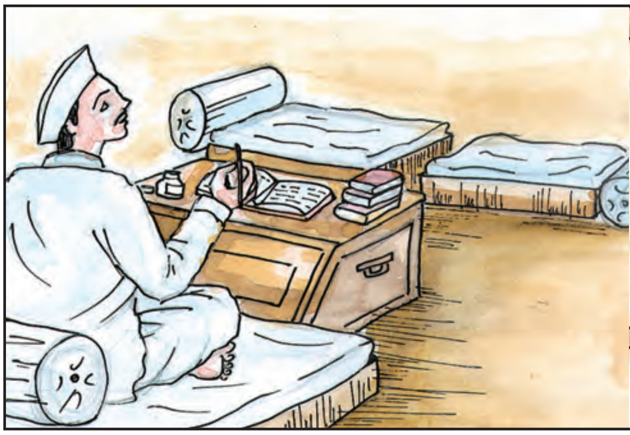

એક મોટી પેઢીમાં નામું લખનાર એક મહેતાજી જોઈતા હતા. શેઠે છાપામાં જાહેરખબર આપી, એટલે તેમના ઉપર પચીસ જણની અરજીઓ આવી. લાયક ઉમેદવારની પસંદગી કરવા શેઠે દિવસ નક્કી કરી બધાને મળવા બોલાવ્યા. તેમાંથી એક છોકરાને પસંદ કરી તેમણે નોકરીમાં રાખી લીધો અને બીજાઓને રજા આપી.

શેઠના ભાગીદારનો પુત્ર આ વખતે હાજર હતો. તેને માણસ પસંદ કરવાની શેઠની રીત સમજાઈ નહિ. બીજા દિવસે શેઠ એકલા પડ્યા ત્યારે તેણે તેમને પૂછ્યું, કાકા, બીજા કોઈને નહિ ને આ યુવાનને જ તમે કેમ પસંદ કર્યો ? બીજા ઉમેદવારો પાસે કેવા કેવા ભલામણના કાગળો હતા ! ને આની પાસે –

એક પણ નહોતો, એમ જ ને? શેઠ વચમાં જ બોલ્યા. પછી હસીને કહેવા લાગ્યા, તને ખબર નથી, એની પાસે તો ઘણી ભલામણો હતી. જો હું તને ગણાવું. એમ કહી એમણે વિગતે સમજ પાડી.

પહેલાં તો તેનો વારો આવતાં તેણે પોતાના જોડા ગમે ત્યાં ન કાઢતાં બારણાની બાજુ પર કાઢ્યા. લૂછણિયા પર પોતાના પગ લૂછ્યા. પછી જ તે બારણામાં પેઠો. તેનાં કપડાં ધોયેલાં, ઉજળાં અને ચોખ્ખાં હતાં, મને થયું કે તેને સુઘડતા અને સ્વચ્છતા ગમે છે.

તે મારી તરફ આવતો હતો ત્યારે હું તો તેના પર મીટ માંડી જોઈ રહ્યો હતો. તેનું શરીર કસાયેલું હતું. તે ટટ્ટાર ચાલે ચાલતો હતો. મને ખાતરી થઈ કે, તેનું શરીર ખડતલ છે. મારી ગાદી અને બારણાની વચ્ચે મેં એક ચોપડો જાણી જોઈને મૂકાવ્યો હતો. બીજા ઉમેદવારો એને જોતા ખરા, પણ કેટલાક તેને ટપીને આવતા, તો કેટલાક તેને પગની ઠેસથી બાજુએ ખસેડતા. આ છોકરાએ નીચા વળી, તે ઊંચકી, મારી ગાદી પાસે બીજા ચોપડાની ઉપર મૂક્યો. આ ઉપરથી મને જણાયું કે, તે પોતાની અક્કલનો ઉપયોગ કરનારો અને ચોકસાઈવાળો છે.

મેં તેની આંખ સામે મારી આંખ માંડી તો મને તેમાં કશો ડર કે સંકોચ

દેખાયો નહિ. મને લાગ્યું કે તેનામાં ભરપૂર આત્મવિશ્વાસ છે. તેણે બે હાથ જોડી જરા હસીને મને વંદન કર્યા અને પછી પોતાની સ્થિતિને લાયક જગ્યાએ તે બેઠો.

મેં તેને જે સવાલો પૂછ્યા તેના જવાબ તેણે તરત જ વિનયથી આપ્યા. વચમાં એક ઘરડા ગૃહસ્થ મને મળવા આવ્યા, તો તેણે તરત જ ઊઠીને તેમને બેસવાની જગ્યા આપી. આ પરથી મને સમજાયું કે તેનામાં સભ્યતાનો ગુણ પણ છે.

તેના અક્ષર જોવા માટે કાગળ ઉપર થોડુંક લખવાનું કહ્યું ત્યારે તેણે જરા પણ ગભરાટ વગર બહુ ઉતાવળે નહિ તેમ છેક ધીમેથી પણ નહિ, એવી રીતે લખી આપ્યું. તેના અક્ષર મરોડદાર અને સીધી લીટીમાં હતા. લખવા માટે તેણે શાહીમાં કલમ બોળી હતી, પણ જાજમ પર તેનો એક પણ છાંટો પડ્યો નહોતો. લખી રહ્યા પછી શાહીવાળી કલમ જાજમ ઉપર લૂછીને બીજાઓની માફક તેણે બગાડી નહિ. વળી ખડિયો

કલમ પણ વચ્ચોવચ રહેવા ન દેતા બંનેને મૂળ ઠેકાણે તે મૂકી આવ્યો.

બસ કાકા, બસ. મને જવાબ મળી ગયો. તમે કરેલી પસંદગી બહુ જ યોગ્ય થઈ છે. તમે તો મને પણ આજે ઘણું શીખવી દીધું.

– શ્રી. અનંતરાય રાવળ

સારાંશ

પ્રસ્તુત કૃતિમાં એક લાયક ઉમેદવારમાં નોકરી મેળવવા માટે જે ઉત્તમ ગુણો હોવા જોઈએ. તેના વિશે વાત કરવામાં આવી છે. ઘણીવાર નોકરી માટે જતા યુવાનો પોતાના ઓળખીતાઓની ભલામણ ચિઠ્ઠી લઈને જતા હોય છે. તેને કારણે લાયક ઉમેદવાર બાજુ પર રહી જાય છે અને અણઆવડતવાળાને નોકરી મળી જતી હોય છે. અહીં પસંદ થયેલ ઉમેદવાર કોઈની જ ચિઠ્ઠી લાવ્યો નહોતો. તેની પાસે ભલામણ હતી તો તેના પોતાનામાં રહેલા સુઘડતા, ચોકસાઈ, આંતરસૂઝ, આત્મવિશ્વાસ, સભ્યતા, વિનય જેવા ગુણોરૂપે. પ્રસ્તુત કૃતિમાં શેઠ પોતે જ જાગૃત હોવાથી પોતાની પેઢી માટે ભલામણ ચિઠ્ઠીવાળાને નહિ પણ ખરેખર લાયક ઉમેદવારની જ પસંદગી કરે છે.

શિક્ષક - વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- ઓળખાણનો ઉપયોગ ક્યાં અને કેવી રીતે થતો હોય છે તે બાબત ચર્ચા
- ભલામણપત્ર વિશેની સ્પષ્ટતા
- ઓળખાણનો ઉપયોગ કરવાથી થતા ફાયદા અને ગેરફાયદા વિશે ચર્ચા
- નોકરી માટે આવેલ ઉમેદવારમાં રહેલા ગુણો બાબત પ્રશ્નોત્તર અને ચર્ચા
- ઉમેદવારના ક્યા ક્યા ગુણો વર્ગના ક્યા ક્યા વિદ્યાર્થીઓમાં જોવા મળે છે તેની ચર્ચા

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કૃતિમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ? તે શોધીને લખો.

૧) ચંપલ	–	૨) વર્તમાનપત્ર	– ....
૩) વૃદ્ધ	–	૪) સિફારસ	– ....
૫) ગાલીચો	–	૬) ટીપું	– ....
૭) નજર	–	૮) ઠોકર	– ....

સ. ૨ એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) શેઠે છાપામાં જાહેરખબર શા માટે આપી હતી ?
જવાબ : ....

૨) ઉમેદવારના અક્ષર કેવા હતા ?
જવાબ : ....

૩) શેઠે ઉમેદવારમાં રહેલા ગુણો કોને સમજાવીને કહ્યા ?
જવાબ : ....

૪) ઉમેદવારની પસંદગી કરતી વખતે શેઠે કઈ બાબતનું ધ્યાન રાખ્યું હતું ?
જવાબ : ....

સ. ૩ પસંદ કરેલા ઉમેદવારમાં શેઠને નીચેના ગુણો કયા નિરીક્ષણથી દેખાયા ?

૧) તે ચોકસાઈવાળો અને પોતાની અક્કલનો ઉપયોગ કરનારો હતો.
જવાબ : ....

૨) તેનું શરીર ખડતલ હતું.
જવાબ : ....

૩) તેનામાં સુઘડતા અને સ્વચ્છતાના ગુણો હતા.
જવાબ : ....

૪) તેનામાં ભરપૂર આત્મવિશ્વાસ હતો.
જવાબ : ....

૫) તેનામાં સભ્યતાનો ગુણ હતો.
જવાબ : ....

સ. ૪ વિરોધી અર્થવાળા શબ્દ લખો.

૧) લાયક	–	૨) હાજર	– ....

૩) સભ્યતા – ....   ૪) પસંદ – ....
૫) ઉજળાં – ....   ૬) યોગ્ય – ....

સ. ૫ રૂઢિપ્રયોગ અને તેના અર્થની યોગ્ય જોડી બનાવો.

૧) મીટ માંડીને જોવું	ખાસ ઈરાદાપૂર્વક મૂકવું
૨) પગેથી ઠેસ મારવી	વિશ્વાસ બેસવો
૩) જાણી જોઈને મૂકવું	એકીટસે જોવું
૪) ખાતરી થવી	પગેથી હડસેલવું

સ. ૬ -તા, -આશ, -આઈ લગાવી ભાવવાચક નામ બનાવો. દા.ત. સુંદર – સુંદરતા

૧) સુઘડ – ....   ૨) ચોક્કસ – ....
૩) મીઠું – ....   ૪) નમ્ર – ....
૫) ભલું – ....   ૬) ખારું – ....

સ. ૭ નીચેના શબ્દનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરો.

૧) ખડતલ – ....
૨) ભલામણ – ....
૩) વિનય – ....
૪) ચોક્સાઈ – ....
૫) આત્મવિશ્વાસ – ....

ઉપક્રમ

તમારે વર્ગમાં મોનિટર બનવું છે તો તમારામાં ક્યા ક્યા ગુણો હોવા જોઈએ ? તેની યાદી બનાવો.

વિશેષ

આપેલી ક્રિયાઓને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) ગૃહસ્થને બેસવા માટે જગ્યા આપી.
૨) બે હાથ જોડી શેઠને વંદન કર્યા.
૩) જાજમ બગાડયા વિના કાગળ ઉપર લખી આપ્યું.
૪) બારણા વચ્ચે પડેલો ચોપડો યોગ્ય સ્થાને મૂક્યો.
૫) શેઠે છાપામાં જાહેરખબર આપી.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

હું વાંચું ...... તમે પણ વાંચો

ખરી જરૂર

નાના એવા શહેરના મુખ્ય રસ્તા પરથી બેફામ ઝડપે પસાર થતી એક મોટરગાડીને પાછળથી એને આંબી ગયેલા મોટરસાઈકલ સવાર પોલીસે ઊભી રખાવી. હાંકનાર સન્નારીનાં નામઠામ એણે પોતાની ડાયરીમાં નોંધવા માંડ્યાં, એટલે બાનુ જરા ગરમ થઈને બોલ્યાં : તમે વધારે કંઈ લખો તે પહેલાં એટલું જાણી લેજો કે આ ગામના નગરપતિ મારા મિત્ર છે.

એક શબ્દ પણ બોલ્યા વિના પોલીસે નોંધ ટપકાવવી ચાલુ રાખી. અહીંના પોલીસ ઉપરી પણ મને સારી રીતે ઓળખે છે. સન્નારીએ આગળ ચલાવ્યું. એમના મિજાજનો પારો ચડતો જતો હતો. તે છતાં પેલાએ તો ડાયરીમાં લખવાનું ચાલુ રાખ્યું. ભલા આદમી હું તમારા મેજિસ્ટ્રેટને અને અહીંના ધારાસભ્યને પણ સારી રીતે ઓળખું છું.

નોંધ પૂરી કરીને ડાયરી બંધ કરતાં પોલીસે અંતે મધુરતાથી પૂછ્યું, હવે કહો જોઈએ તમે કાનજી રવજીને પણ ઓળખો છો ? ના ! બાનુએ કબૂલ કરતાં અચરજ બતાવ્યું. ત્યારે ખરી જરૂર તમારે તેની ઓળખાણની હતી. પોતાની મોટરસાઈકલ પર ચડતાં એણે કહ્યું અને પછી ઉમેર્યું, હું કાનજી રવજી છું. મને મારી ફરજ નિભાવવામાં તમારી કોઈ પણ ઓળખાણ હસ્તક્ષેપ કરી શકશે નહિ, તેની ખાતરી રાખજો.

પોતાની જાત પરનો વિશ્વાસ સૌથી મોટી ઓળખાણ સાબિત થાય છે.

નામના પ્રકાર

નીચેનાં ચિત્રોનું નિરીક્ષણ કરો અને નામના પ્રકાર વિશે વિચારો.

જાતિ દર્શાવતાં ચિત્રો

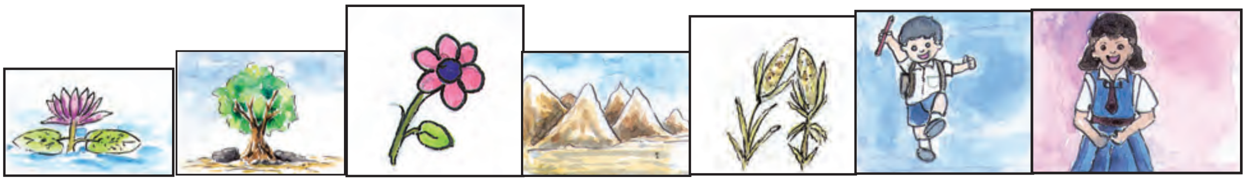

વસ્તુ કે વ્યક્તિ દર્શાવતાં ચિત્રો

વ્યક્તિ - પદાર્થનો સમૂહ દર્શાવતાં ચિત્રો

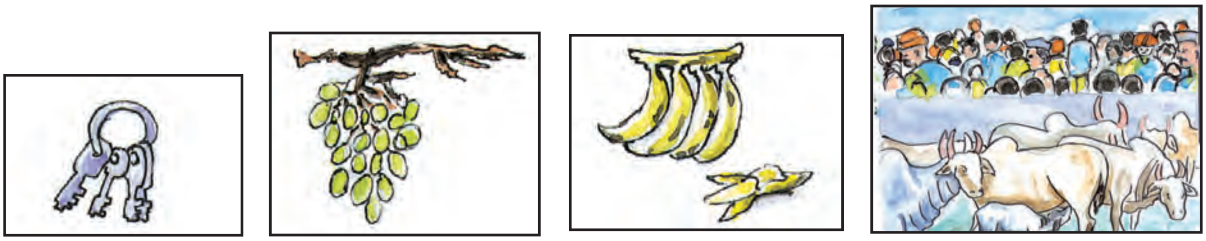

લાગણી કે ગુણ દર્શાવતાં ચિત્રો

દ્રવ્યપદાર્થ દર્શાવતાં ચિત્રો

યાદ રાખો

જાતિવાચક નામ : આખો વર્ગ કે જાતિ દર્શાવતા નામને જાતિવાચક નામ કહેવાય.

વ્યક્તિવાચક નામ : ચોક્કસ વસ્તુ કે વ્યક્તિ દર્શાવતા નામને વ્યક્તિવાચક નામ કહેવાય. તેને સંજ્ઞાવાચક નામ પણ કહેવાય છે.

સમૂહવાચક નામ : વ્યક્તિ કે પદાર્થના સમૂહને દર્શાવતા નામને સમૂહવાચક નામ કહેવાય.

ભાવવાચક નામ : લાગણી, દુ:ખ, ગુસ્સો, પ્રેમ, હાસ્ય જેવા મનના ભાવો દર્શાવતા નામને ભાવવાચક નામ કહેવાય.

દ્રવ્યવાચક નામ : માટી, માખણ, ઘઉં, તેલ, પાણી જેવા પદાર્થ તેમજ સોનું, ચાંદી જેવી ધાતુ વગેરે દર્શાવતા નામને દ્રવ્યવાચક નામ કહેવાય.

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેનાં નામોને તેના પ્રકાર પ્રમાણે વર્ગીકરણ કરી કોઠામાં યોગ્ય ખાનામાં લખો.

જુવાર, સૈન્ય, અરવિંદ, માણસ, લૂમ, વાવણી, આવડત, મીઠાશ, સીવણ, લાકડું, પ્રાણી, પેટ્રોલ, પ્રેમ, ધણ, સાબરમતી, જૂઈ, ગંદકી, સોનું, કાફલો, હિમાલય, ફળ, કપડાં, દૂધ, સંઘ, અદિતિ

જાતિવાચક નામ	વ્યક્તિવાચક નામ	સમૂહવાચક નામ	ભાવવાચક નામ	દ્રવ્યવાચક નામ

સ. ૨ નીચેનાં વાક્યોમાંથી નામ શોધી તેનો પ્રકાર લખો.

૧) તેઓ સામાન લઈને અમદાવાદ જાય છે.

૨) કુંભાર વાસણ બનાવવા માટી લાવ્યો.

૩) સોનાનાં ઘરેણાં અતિશય સુંદર છે.

૪) તમે છ જૂથ પાડીને કાર્ય પૂર્ણ કરો.

૫) માથાનો દુઃખાવો અસહ્ય છે.

૬) ગિરનાર પર્વત ગુજરાતમાં આવેલો છે.

૭) કારેલાંમાં કડવાશ હોય છે.

૮) કાકાની કમાણી સારી છે.

૯) નમ્રતા સૌથી સારો ગુણ છે.

૧૦) મમ્મીની કમરે ચાવીનો ઝૂડો લટકે છે.

સ. ૩ વિશેષણ ઉપરથી જુદાજુદા ભાવવાચક નામ બનાવો.

૧) ..તા પ્રત્યયથી		૨) ..આશ પ્રત્યયથી		૩) ..આઈ પ્રત્યયથી	
વિશેષણ	નામ	વિશેષણ	નામ	વિશેષણ	નામ
૧) નમ્ર	નમ્રતા	૧) મીઠું	મીઠાશ	૧) ભલું	ભલાઈ
૨) સુંદર	....	૨) કડવું	....	૨) ગરીબ	....
૩) મહાન	....	૩) નવરું	....	૩) લાંબું	....
૪) યોગ્ય	....	૪) નરમ	....	૪) સાદું	....
૫) મધુર	....	૫) ભીનું	....	૫) આડું	....

યાદ રાખો

જાતિ, વ્યક્તિ અને ભાવ, સમૂહ, દ્રવ્ય પાંચ આ
સંજ્ઞાના ભેદ ને કાર્ય બંનેને જાણવાં જ રહ્યાં.

૭. ઝૂલણ મોરલી વાગી રે

ઝૂલણ મોરલી વાગી રે, રાજાના કુંવર !
હાલોને જોવા જઈએ મોરલી વાગી રે – રાજાના કુંવર !
ઝૂલણ મોરલી ...

ચડવા તે ઘોડો હંસલો રે, રાજાના કુંવર !
પિતળિયા પલાણ રે, મોરલી વાગી રે – રાજાના કુંવર !
ઝૂલણ મોરલી ...

બાંચે બાજુબંધ બેરખાં રે, રાજાના કુંવર !
દશે આંગળીએ વેઢ રે, મોરલી વાગી રે – રાજાના કુંવર !
ઝૂલણ મોરલી ...

માથે મેવાડી મોળિયા રે, રાજાના કુંવર !
ખભે ખંતીલો ખેસ રે, મોરલી વાગી રે – રાજાના કુંવર !
ઝૂલણ મોરલી ...

પગે રાઠોડી મોજડી રે, રાજાના કુંવર !
ચાલે મટકતી ચાલ રે, મોરલી વાગી રે – રાજાના કુંવર !
ઝૂલણ મોરલી ...

સારાંશ

પ્રસ્તુત લોકગીતમાં મોરલીનો નાદ સંભળાય છે. તે કર્ણપ્રિય નાદ સાંભળવા અને મોરલી વગાડનારને જોવા માટે લોકો એકબીજાને સાદ કરીને બોલાવે છે. મોરલી વગાડનાર પિત્તળના પલાણવાળા ઘોડા ઉપર સવાર થઈને આવેલ છે તેનું વર્ણન કરતાં કહે છે કે તેણે બાહુ ઉપર સુંદર બાજુબંધ અને બંને હાથની દસેય આંગળીઓમાં વીંટી પહેરેલી છે. માથા ઉપર મારવાડી પાઘડી અને ખભા ઉપર ખેસ ધારણ કરેલ છે. પગમાં રજવાડી મોજડી પહેરીને તે લટકમટક કરતાં ચાલે છે. આ અત્યંત જાણીતા લોકગીતમાં દરેક લીટીના અંતમાં મૂકેલ રાજાના કુંવર શબ્દો લોકગીતની સુંદરતામાં ચાર ચાંદ લગાવે છે. આ શબ્દો નંદરાજાના કુંવર કાનુડા માટે જ વપરાયા છે.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- વિદ્યાર્થીઓને આવડતાં લોકગીતોની માહિતી મેળવવા બાબત
- નવરાત્રિમાં સાંભળેલા ગરબાઓ વિશે ચર્ચા
- રાજવી કુટુંબનાં ઘરેણાંની વિશદ ચર્ચા
- મોરલી જેવા અન્ય વાજિંત્રોની માહિતી ભેગી કરવા બાબત
- લોકગીતો, રાસ–ગરબા ગાવા અને ગવડાવવા, ઝીલવા બાબત

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧) વાસંળી – .... ૨) પુત્ર – ....

૩) અશ્વ – .... ૪) કાંધ – ....

૫) વીંટી – .... ૬) શિર – ....

સ. ૨ એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) કેવી મોરલી વાગી રહી છે ?
જવાબ : ....

૨) ઘોડાના પલાણ શેના બનેલા છે ?
જવાબ : ....

૩) કુંવરે પગમાં શું પહેર્યું છે ?
જવાબ : ....

૪) કુંવરની કેટલી આંગળીઓમાં વીંટી છે ?
જવાબ : ....

૫) માથે પહેરેલી પાઘડી કેવી છે ?
જવાબ : ....

૬) ખભા ઉપર શું નાંખેલું છે ?
જવાબ : ....

સ. ૩ યોગ્ય રીતે જોડો.

૧) રાઠોડી	બેરખાં
૨) મેવાડી	પલાણ
૩) બાજુબંધ	મોજડી
૪) પિત્તળિયાં	મોળિયા

સ. ૪ કવિતાની લીટીમાં ખૂટતા શબ્દ મૂકો.

૧) હાલોને જોવા જઈએ .... વાગી રે.

૨) દશે આંગળીએ .... રે.

૩) ખભે .... ખેસ રે.

૪) ચાલે .... ચાલ રે.

સ. ૫ નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો.

૧) મોરલી – ....

૨) કુંવર – ....

૩) ઘોડો – ....

૪) મોજડી – ....

ઉપક્રમ

આવાં અન્ય લોકગીતો તમારા શિક્ષક કે વડીલો પાસેથી મેળવો અને તેનો સંગ્રહ કરો. શાળાના પુસ્તકાલયમાંથી 'અમી સ્પંદન' અથવા 'અમર ગીતો' જેવાં પુસ્તકો લઈને તેમાંથી પણ લોકગીતો મેળવો. લોકગીતોના સંગ્રહને બાઈડીંગ કરી તેને એક નાની પુસ્તિકાનું સ્વરૂપ આપો.

વિશેષ

નીચે આપેલાં અલંકારોના નામને માથાથી પગ સુધીના ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) કંદોરો ૨) બાજુબંધ ૩) ચૂંક (નથણી) ૪) દામણી ૫) બંગડી

૬) હાર ૭) વીંટી ૮) ઝાંઝરી ૯) બુટ્ટી ૧૦) કબૂતરી (વીંછિયા)

જવાબ :

૧)	૨) ....
૩)	૪) ....
૫)	૬) ....
૭)	૮) ....
૯)	૧૦) ....

હું વાંચું .... તમે પણ વાંચો

આલા લીલા વાંસડિયા

આલા લીલા વાંસડિયા રે વઢાવું,
એની રે ઉતરાવું રે પ્રભુજીની વાંસળી રે લોલ.
– આલા લીલા વાંસડિયા

વાંસળીએ કાંઈ હંસ, પોપટ ને મોર,
વાંસલડી વગાડે રે નંદજીનો લાડકો રે લોલ.
– આલા લીલા વાંસડિયા

વાંસળીએ કાંઈ ફૂમતાં લટકે ચાર,
આંગળીએ અંગૂઠી ને અંગૂઠીએ હીરલા રે લોલ.
– આલા લીલા વાંસડિયા

આવ્યાં આવ્યાં ઓતરા દખ્ખણ મેહ,
પાદરડાં, ખેતરડાં રે હરિ કેરાં છલી વળ્યાં રે લોલ.
– આલા લીલા વાંસડિયા

ખેતરિયે કાંઈ ઝૂલી રહ્યાં છે મોલ,
મોલે મોલે ગૂંથી દીધાં પરભુજીએ મોતીડાં રે લોલ.
– આલા લીલા વાંસડિયા

લોકગીતમાં લોકજીવન પ્રતિબિંબિત થાય છે.

૮. નેકદિલ બાળકો

વિલાયતના લંડન શહેરમાં વેલી અને શેલી નામના બે ભાઈઓ રહેતા હતા. વેલી અગિયાર વર્ષનો હતો અને શેલી સાત વર્ષનો હતો. તેમનાં માબાપ મરણ પામ્યાં હતાં. આ બે ભાઈઓ એક ઝૂંપડપટ્ટીમાં રહેતા હતા.

વેલી રોડ ઉપર બેસીને રબર, પેન્સિલ, નોટબુક અને માચિસ જેવી નાનીનાની વસ્તુઓ વેચતો હતો. એમાંથી જે આવક થતી તેમાં બે ભાઈઓ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા હતા. નાનો ભાઈ શેલી આખો દિવસ મોટાભાઈની પાસે બેસી રહેતો હતો.

એક દિવસે સાંજ પડવા આવી હતી, છતાં એક પણ વસ્તુ વેચાઈ નહોતી, તેથી બંને ભાઈઓ સવારના ભૂખ્યા હતા. રાતે ઘેર જઈને શું ખાવું, એની ચિંતા પણ હતી. એટલે મોટાભાઈ આવતા જતા સજ્જનોની પાસે જઈને કહેતો હતો, મહેરબાન ! એક, એક વસ્તુ લઈ લો, બહુ સસ્તી છે, દરેક વસ્તુની કિંમત ફક્ત એક પેની !

રાહદારીઓ બંને છોકરાઓ પર અછડતી નજર નાંખીને આગળ નીકળી જતા હતા. એટલામાં એક સજ્જનને આવતા જોઈને વેલી ઊભો થઈ ગયો અને બોલ્યો :

મહાશય ! દરેક વસ્તુની કિંમત એક પેની છે. વસ્તુ સારી અને સસ્તી છે. લઈ લો! આજે મને એક પેની પણ મળી નથી.

એ સજ્જન ઊભા રહ્યા અને તેમણે એક રબર ને એક પેન્સિલ લઈ લીધા. પછી પાકિટમાંથી પૈસા કાઢીને આપવા માંડ્યા. પરંતુ પાકિટમાંથી છૂટી બે પેની નીકળી નહિ, એટલે તેમણે કહ્યું, મારી પાસે છૂટ્ટી બે પેની નથી, શિલિંગ છે !

વેલીએ કહ્યું, લાવો, હું છૂટ્ટા લઈ આવું! કહીને તે પેલા સજ્જન પાસેથી શિલિંગ લઈને છૂટ્ટા લેવા ગયો. વેલીને ગયે પંદર મિનિટ થઈ ગઈ હતી, છતાં

તે પાછો આવ્યો નહોતો, એટલે પેલા સજ્જનને થયું કે છોકરો શિલિંગ લઈને જતો રહ્યો લાગે છે. કંટાળીને તેઓ પોતાને ઘેર જતા રહ્યા.

બીજે દિવસે એ સજ્જન વેલી બેસતો હતો તે જગ્યાએ આવ્યા, પણ તેમણે વેલીને જોયો નહિ. ત્યાં વેલીનો નાનો ભાઈ શેલી બેઠો હતો. તેને જોઈને સજ્જને પૂછ્યું :

પેલો છોકરો આજે આવ્યો નથી? હૉસ્પિટલમાં, મારે તારા મોટાભાઈને મળવું છે. તેઓ હૉસ્પિટલમાં આવ્યા. એમને જોઈને વેલીએ કહ્યું, મહાશય, કાલે હું આપના બાકીના પૈસા પહોંચાડી ન શક્યો તેનું મને દુઃખ છે. ડૉક્ટર કહે છે કે હવે હું વધારે જીવી શકું તેવી આશા નથી. ટક્કર વાગવાથી મારું વધારે પડતું લોહી વહી ગયું છે.

આટલું બોલતાં બોલતાં વેલી થાકી ગયો.

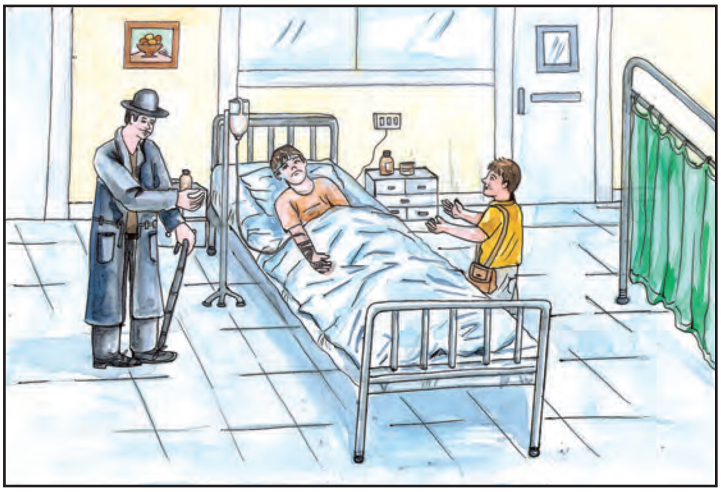

તે ગઈકાલે મારી પાસેથી શિલિંગ છૂટા લેવા માટે લઈ ગયો હતો ... !

શેલીએ કહ્યું : એ મારો ભાઈ છે, વેલી. તેણે આપની બાકીની દસ પેની મારી સાથે મોકલાવી છે. તે આ રહી. આપ તે લઈ લો ! એ તારો ભાઈ ક્યાં ગયો છે ? સજ્જને પૂછ્યું. કાલે તે છૂટ્ટા લેવા ગયો ત્યારે પાછા ફરતાં તેને એક ગાડીએ ટક્કર મારી હતી. તેને વાગ્યું છે એટલે હાલ તે હૉસ્પિટલમાં છે. તેણે હૉસ્પિટલમાંથી આપની દસ પેની મોકલી છે.

ગરીબ છોકરાની આવી નેકદિલી જોઈને પેલા સજ્જન ખુશ થઈ ગયા. તેમણે નાના ભાઈને કહ્યું, ચાલ,

પેલા સજ્જનને આવા નેક છોકરા ઉપર દયા આવી ગઈ. તેમણે કહ્યું, તું ગભરાઈશ નહિ. મારા એક મિત્ર ડૉક્ટર છે. તેમની પાસે આપણે ઈલાજ કરાવીશું. તું જરૂર બચી જઈશ. પછી તેઓ વેલીને તે હૉસ્પિટલમાંથી પોતાના મિત્રના દવાખાનામાં લઈ ગયા. એ ડૉક્ટરે વેલીને નવું લોહી આપ્યું. ધીરે ધીરે વેલીની તબિયત સુધરવા લાગી. વીસ દિવસમાં વેલી સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થઈ ગયો. એ દરમિયાન નાના ભાઈ શેલીને પેલા ભલા સજ્જન પોતાના ઘેર લઈ ગયા હતા. પછી વેલીને રજા મળતાં, ફરીથી બંને ભાઈઓ નેકીથી પોતાનો ધંધો કરવા લાગ્યા.

– શ્રી. સાકળચંદ પટેલ

સારાંશ

વિલાયતના લંડન શહેરની આ વાર્તામાં અનાથ હોવા છતાં અત્યંત પ્રામાણિક બે ભાઈઓની વાત છે. નાનપણથી જ જાત મહેનત કરી ગુજરાન ચલાવનાર આ બાળકો સ્વાશ્રયી છે અને આત્મસન્માન ધરાવે છે. નિષ્ઠા અને પ્રામાણિકતાથી પોતાનો ધંધો કરનારા વેલી અને શેલી જેટલા નિર્દોષ છે તેટલા જ નિખાલસ છે. શિલિંગના છૂટ્ટા લેવા જનાર વેલીને અકસ્માત નડે છે. તેમ છતાં તેને કોઈ ફરિયાદ નથી. ધન્ય છે તેની ધીરતાને! બીજે દિવસે હૉસ્પિટલના બિછાનેથી પણ પોતાના નાના ભાઈ સાથે બાકીની દસ પેની મોકલી દે છે ત્યારે તો તેની ઈમાનદારીને સલામ કરવી જ પડે. તેની આવી નેકદિલીથી ખુશ થઈને સજ્જન તેને મદદ કરે છે.

આ વાર્તા ઉપરથી આપણે બોધ લેવાનો છે કે આપણે પ્રામાણિકતા, નેકદિલી અને સજ્જનતાના ગુણો વડે ગમે તેવી વિકટ પરિસ્થિતિનો સામનો કરી શકીએ છીએ. શરત માત્ર એટલી જ છે કે ધીરજ ક્યારે પણ છોડવાની નહિ.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- લંડન શહેરના ચલણ વિશે માહિતી
- ફેરિયાઓ પાસેથી શું શું ખરીદાય છે ? તેની માહિતી
- જીવનમાં જરૂરી ગુણોની યાદી તૈયાર કરવા બાબત પ્રશ્નોત્તર
- વર્ગના વિદ્યાર્થીઓમાં રહેલા ગુણોની ચર્ચા અને પ્રોત્સાહન
- ફેરિયાઓ માટેના નિયમોની સ્પષ્ટતા તેમજ તેમના પ્રત્યે સન્માનપૂર્વક જોવાની દૃષ્ટિ કેળવવા બાબત જરૂરી પ્રશ્નોત્તર

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેનાં શબ્દો માટે કૃતિમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧) નગર	–	૨) આજીવિકા	– ....
૩) ફિકર	–	૪) સોંઘી	– ....
૫) પ્રામાણિકતા	–	૬) રુધિર	– ....

સ. ૨ એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) વેલી અને શેલી કયા શહેરમાં રહેતા હતા ?
જવાબ : ....

૨) સજ્જન શું જોઈને ખુશ થયા ?
જવાબ : ....

૩) સજ્જને કઈ બે વસ્તુ ખરીદી ?
જવાબ : ....

૪) વેલીને હૉસ્પિટલમાંથી ક્યાં લઈ ગયા ?
જવાબ : ....

૫) બંને ભાઈઓ શું શું વેચતા હતા ?
જવાબ : ....

સ. ૩ નીચેનાં વાક્યો કોણ, કોને, ક્યારે કહે છે ?

૧) લાવો, હું છૂટ્ટા લઈ આવું !

૨) એ તારો ભાઈ ક્યાં ગયો છે ?

૩) તેણે હૉસ્પિટલમાંથી આપની દસ પેની મોકલી છે.

સ. ૪ કહો કેટલા ?

૧) વેલી કેટલા વર્ષનો હતો ? ....

૨) શેલી કેટલા વર્ષનો હતો ? ....

૩) દરેક વસ્તુની કિંમત કેટલી હતી ? ....

૪) વેલી કેટલા દિવસમાં સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થયો ? ....

સ. ૫ વિરોધી અર્થવાળા શબ્દોની યોગ્ય જોડ બનાવો.

૧) ગરીબ	સગવડ
૨) અગવડ	મોંઘી
૩) સસ્તી	નિરાશા
૪) આશા	તવંગર

સ. ૬ નીચેનાં વાક્યમાંથી સર્વનામ ઓળખી તેની નીચે લીટી દોરો.

૧) પેલા સજ્જનને નેક છોકરા ઉપર દયા આવી. ....

૨) ફરીથી બંને ભાઈઓ નેકીથી પોતાનો ધંધો કરવા લાગ્યા. ....

૩) તેણે હૉસ્પિટલમાંથી આપની દસ પેની મોકલી છે. ....

૪) એ મારો ભાઈ છે, વેલી. ....

૫) તેમનાં માબાપ મરણ પામ્યાં હતાં. ....

૬) આજે મને એક પેની પણ મળી નથી. ....

સ. ૭ નીચેના શબ્દોનો વાક્યમાં ઉપયોગ કરો.

૧) અગવડ ....

૨) ગુજરાન ....

૩) સજ્જન ....

૪) કિંમત ....

ઉપક્રમ

અછડતી નજર નાંખવી એટલે ઉપરછલ્લું જોવું આ એક રૂઢિપ્રયોગ છે.

તમે શીખી ગયેલા છો તેવા ૧૦ રૂઢિપ્રયોગો લખી તેના અર્થ લખો.

વિશેષ

નીચેની ક્રિયાઓને ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) સજ્જન વેલીને મિત્રના દવાખાનામાં લઈ ગયા.

૨) વેલી શિલિંગ લઈને છૂટા લેવા ગયો.

૩) એક ગાડીએ વેલીને ટક્કર મારી.

૪) સજ્જને એક રબર અને એક પેન્સિલ ખરીદ્યા.

૫) વીસ દિવસમાં વેલી સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થઈ ગયો.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

હું વાંચું ...... તમે પણ વાંચો

દૃષ્ટિ એક, દૃષ્ટિકોણ અનેક

ગામના મધ્ય ભાગમાં પૂરજોશમાં બાંધકામ ચાલી રહ્યું હતું. ત્યાંથી એક સજ્જન પસાર થઈ રહ્યા હતા. તેમને જિજ્ઞાસા થઈ, તેથી તેમણે એક કારીગરને પૂછ્યું, શું ચાલે છે ? કારીગરે કંટાળાપૂર્વક કહ્યું, જોતા નથી ? મજૂરી કરીએ છીએ, પથ્થર તોડીએ છીએ અને જેમતેમ કરી રોટલા ભેગા થઈએ છીએ. સજ્જનને સંતોષકારક જવાબ ન મળવાથી તેણે બીજા કારીગરને પૂછ્યું, તેણે પ્રસન્નતાથી કહ્યું.

કેટલાય લોકો ભીખ માગી બીજા ઉપર જીવે છે, જ્યારે અમે તો શ્રમ કરી પ્રામાણિકતાથી આજીવિકા મેળવીએ છીએ. સજ્જને વિચાર્યું કે આ શેનું સર્જન થઈ રહ્યું છે ? તેનો જવાબ તો હજી મને મળ્યો નહિ. એટલે તેણે ત્રીજા કારીગરને પૂછ્યું, આ શું કરો છો ? તેણે મસ્તક ઉન્નત કરી કહ્યું, અમે તો નવનિર્માણ કરીએ છીએ. અમારા શ્રમથી મંદિરનું સર્જન થશે, રાષ્ટ્રને શિલ્પકલાનો નમૂનો મળશે, પ્રજાને પ્રભુદર્શનનો લાભ મળશે અને અમને ગૌરવપૂર્ણ આજીવિકા મળશે.

એકસરખું કાર્ય કરવામાં પહેલા માણસને વેઠ લાગી, બીજાને શ્રમનો મહિમા લાગ્યો તો ત્રીજાને ભવિષ્યનો વારસો આપવાનું સ્વપ્ન લાગ્યું, દૃષ્ટિ એક હતી, પણ દૃષ્ટિકોણ અનેક હતા!

સુંદર ચારિત્ર્યનું ઘડતર ઝંઝાવાતમાં પણ થઈ શકે છે.

સર્વનામના પ્રકાર

નીચેનાં વાક્યો વાંચો. તેમાં નીચે લીટી કરેલા શબ્દોને ધ્યાનમાં રાખો. તે કોના માટે વપરાયા છે ? તેનો અભ્યાસ કરો.

૧) મૈથિલીએ કહ્યું, હું જાઉં છું.
૨) મિહિર, તું મયંકને ક્યારે મળવાનો છે ?
૩) જાનકી દેખાતી નથી, તે ક્યાં ગઈ છે ?
૪) અમે તો આજે ખૂબ રમ્યા ?
૫) સુરેશભાઈ, તમે તો અમદાવાદ જવાના હતા ને ?
૬) આજે ઘરે મહેમાન આવ્યા. તેઓ અમારા માટે ભેટ લાવ્યા.
૭) આપણે હંમેશાં મોટાઓને માન આપવું જોઈએ.
૮) સર, આપ ક્યારે વાર્તા કહેશો ?

હવે આ પ્રશ્નોના જવાબ આપો.

૧) પહેલા વાક્યમાં હું કોના માટે વાપર્યું છે ?
૨) બીજા વાક્યમાં તું કોના માટે વપરાયું છે ?
૩) ત્રીજા વાક્યમાં તે કોના માટે વપરાયું છે ?
૪) ચોથા વાક્યમાં કોણ કોણ રમ્યા ?
૫) અમદાવાદ કોણ જવાનું હતું ?
૬) છઠ્ઠા વાક્યમાં મહેમાનો માટે ક્યો શબ્દ વપરાયો છે ?
૭) સાતમા વાક્યમાં આપણે એટલે કોણ કોણ ?
૮) વાર્તા કોણ કહેવાનું છે ? તેમના માટે ક્યો શબ્દ વપરાયો છે ?

યાદ રાખો : (૧) પુરૂષવાચક સર્વનામ :

પ્રથમ પુરુષ સર્વનામ		બીજો પુરુષ સર્વનામ		ત્રીજો પુરુષ સર્વનામ	
એકવચન	બહુવચન	એકવચન	બહુવચન	એકવચન	બહુવચન
હું	અમે	તું	તમે	તે	તેઓ
મને, મારે	અમને, અમારે	તને, તારે	તમને, તમારે	તેને	તેઓને
મેં, મારું	અમે, અમારું	તેં, તારું	તમે, તમારું	તેણે, તેનું	તેઓએ, તેઓનું
મારાથી	અમારાથી	તારાથી	તમારાથી	તેનાથી	તેઓથી
મારામાં	અમારામાં	તારામાં	તમારામાં	તેનામાં	તેઓમાં

'કાવ્યમય પઠન દ્વારા સમજો – સર્વનામ.'

'રહે સંજ્ઞા તણા સ્થાને પદો તે સર્વનામો છે.'

'હું' એ જ છું, 'હું' ના વિના આખું જગત ડૂબી જતું,
'હું' અને 'મારું' જગતમાં સૌ પ્રથમ તો આવતું.
'હું' જગતનું કેન્દ્ર સાચું, 'હું' નથી તો કૈં નથી,
હું – મહીં સર્વે સમાતું, 'હું' પ્રથમ માનો નક્કી.
'હું' જ છું પહેલો પુરૂષ એ સત્યને જો પામશો,
'તું' જ છે બીજો પુરૂષ ત્રીજો પુરુષ 'તે' જાણશો.
'મારા', 'તારા' અને 'તેના', બધાનાં અંતરે વિભુ,
આટલું સમજે તેના અંતરે પ્રગટે પ્રભુ.

નીચેનાં વાક્યો વાંચો અને સમજો.

૧) તેઓ ગાતાં હતાં, ત્યારે હું પોતે ત્યાં હાજર હતો.
૨) મેં પોતે તે અકસ્માત જોયો.
૩) માણસ પોતે પોતાનો ભાગ્યવિધાતા છે.

યાદ રાખો : (૨) સ્વવાચક સર્વનામ :

પોતે એટલે જ સ્વ. પોતાપણાનો ભાવ. પોતે એ એક જ સ્વવાચક સર્વનામ છે. જાતે અને પંડે અને ખુદ તેના સમાનાર્થી છે.

કવિતામાં યાદ રાખો : સ્વવાચક સર્વનામોનાં રૂપોનું મૂળ છે પોતે,
પછી 'થી', 'માં', અને 'નું', 'નાં' લગાડો પ્રત્યયો તેને.
પોતાથી, પોતામાં, પોતાનું, પોતાનાં

નીચેનાં વાક્યો વાંચો અને સમજો.

૧) કોણ આવ્યું ?
૨) મમ્મીએ કહ્યું, બેટા, તને શું જોઈએ છે ?
૩) કોનો પત્ર આવ્યો છે ?
૪) ન્યૂટને કઈ શોધ કરી હતી ?

ઉપરના પ્રશ્નોના ઉત્તર મેળવવા એક પ્રશ્નના એકથી વધારે ઉત્તરો પણ શક્ય બનશે. તે ઉત્તરો વાક્યમાંના કયા શબ્દને બદલે મૂકવાથી વાક્ય વિધાનવાક્ય બનશે. તે ઉત્તર બાળકો પાસેથી જ કઢાવવાનો પ્રયત્ન કરવો.

યાદ રાખો : (૩) પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ :

'કોણ', 'શું', 'કોનો', 'કઈ' વગેરે શબ્દો દ્વારા પ્રશ્ન પૂછાય ત્યારે તે શબ્દને પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ કહેવાય.

વાંચો અને સમજો.

૧) મને પેલું આપ.

૨) હું તે જોઈને ખૂબ ખુશ થઈ ગઈ.

૩) એક કાગડો આ લઈ જતો હતો.

૪) પેલો ક્યાં ગયો છે ?

ઉપરના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો.

૧) પહેલા વાક્યમાં પેલું તમે કેવી રીતે બતાવશો ?

૨) તે ચિત્ર બતાવવા તમે શું કરશો ?

૩) ત્રીજા વાક્યમાં આ કેવી રીતે બતાવશો ?

૪) પેલો કેવી રીતે દર્શાવશો ?

હંઅઅ... બરાબર. આ, તે, પેલું વગેરે આંગળી દ્વારા જ દર્શાવી શકાય છે.

યાદ રાખો : (૪) દર્શક સર્વનામ

નજીકની વસ્તુ બતાવવા માટે 'આ' શબ્દ વપરાય.
દૂરની વસ્તુ બતાવવા 'તે', 'એ', 'પેલું' વગેરે વપરાય.
નજીકની કે દૂરની વસ્તુ આંગળી ચીંધીને બતાવવા માટે જે શબ્દ વપરાય તે દર્શક સર્વનામ.

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેનાં વાક્યોમાંથી સર્વનામ ઓળખી તેનો પ્રકાર લખો.

દા.ત. મારા લાયક કામ જણાવજો. પહેલો પુરૂષ સર્વનામ

૧) તે કદી જૂઠું બોલતી નથી.

૨) આપ એક ગીત ગાશો ?

૩) પોતાના અક્ષર પોતે જ ઉકેલી શકતાં નથી.

૪) જો પેલાં પંખી ઊડી રહ્યાં છે.

૫) આજે શાળામાં કયો તહેવાર ઊજવવાનો છે ?

સ. ૨ સૂચના પ્રમાણે કરો.

અ) નીચેના શબ્દ વાપરી પ્રશ્નાર્થ સર્વનામનાં વાક્ય બનાવો.

૧) કોણ : ....

૨) શું : ....

૩) કઈ : ....

બ) નીચેના શબ્દ વાપરી પુરૂષવાચક સર્વનામનાં વાક્ય બનાવો.

૧) મને : ....

૨) તેમને : ....

૩) તારા : ....

૯. આરોગ્યકથા

એક ગામમાં સભા ભરાણી, સરપંચભાઈ બોલે,
સાંભળજો સૌ ધ્યાન દઈને, કોઈ ચડે ના ઝોલે ;
ઘેરઘેર માણસો શાથી, ખૂબ જ માંદાં પડતાં ?
કોઈને ઝાડા – મરડો, તો કોઈ તાવ મહીં સબડતા.
મેલેરિયાનો પાર નથી ને ન્યુમોનિયા પણ થાતો,
કોઈ પટકાતું દિવસો સુધી, કોઈનો જીવ લેવાતો.
ચાલશે આવું કેટલા દા'ડા ? સરપંચભાઈ તો પૂછે,
ખિસ્સામાંથી રૂમાલ કાઢી, આંખનાં આંસુ લૂછે.
ડૉક્ટર સાહેબ ઊભા થઈને, સૌની સામે આવે,
કાગળિયાઓ ખોલે પછી, હળવેથી સમજાવે !
માખીથી થાય મરડો – ઝાડા, મચ્છરથી મેલેરિયા,
ભીડ – ભાડને બંધ ઘરોમાં શરદી ફ્લુ ઉછરિયા.
પાણી સઘળા ચોખ્ખું પીજો, ઉકાળવું પણ સારું ;
ખાબોચિયાંઓ દાટી દેજો, ચોખ્ખું ગામ ન્યારું.
હાથ ધોઈને ખાજો–પીજો, માખી–મચ્છર મારો,
આટલું ચૂક્યા યાદ રાખજો ... ઉદ્ધાર નથી તમારો !
ડૉક્ટર સાહેબ પરસેવો લૂછીને નીચે બેઠા,
સોનેરી શીખ કેરા શબ્દો, સૌના કાનમાં પેઠા ;
વાળે ચોળે આંગણિયા સૌ, કોઈ ઉકાળે પાણી,
માખી મચ્છર દૂર થયાં ને સાજાં થાય સૌ પ્રાણી.

– ડૉ. આઈ. કે. વીજળીવાલા

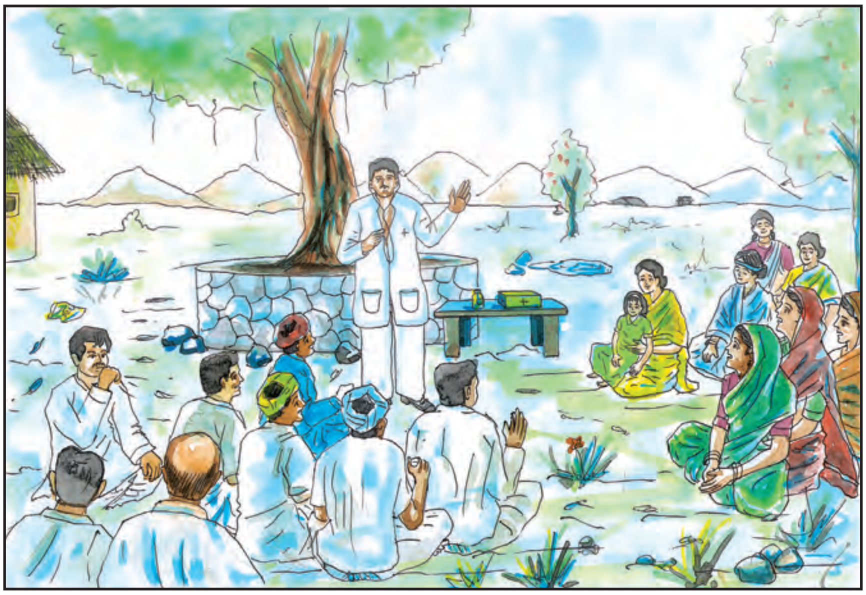

સારાંશ

પ્રસ્તુત કથાગીતમાં ગામડાના લોકોને આરોગ્યની કાળજી રાખવા અંગે સચોટ અને અસરકારક સમજ આપવામાં આવી છે. ગામમાં મેલેરિયા, ન્યુમોનિયા, મરડો જેવા અનેક રોગો ફાટી નીકળ્યા છે, લોકો હેરાન પરેશાન થઈ ગયા છે. તેમની મુશ્કેલી જોઈ સરપંચ દુઃખી થાય છે. તેમની આંખોમાં આંસુ આવી જાય છે. તેથી તેઓ એક ડૉક્ટરને બોલાવી આ રોગો વિષે માહિતી આપવા એક સભા યોજે છે. ડૉક્ટર ગામના લોકોને રોગ કેવી રીતે થાય, તે સમજાવી તે નિવારવા શું શું કરવું જોઈએ તેની પૂરેપૂરી સમજ આપે છે. સ્વચ્છતા જાળવવાની, પાણી ઉકાળીને પીવાની સૂચના આપે છે. ખાબોચિયાંઓ માટીથી પૂરી દેવાની તાકીદ કરે છે. જેથી માખી, મચ્છર જેવા જીવજંતુઓના ઉપદ્રવને ટાળી શકાય. આમ આ કાવ્યમાં સ્વચ્છતા અંગે જનજાગૃતિ લાવવા સંદેશો આપવામાં આવ્યો છે.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- અઠવાડિયા દરમિયાન ગેરહાજર રહેલા વિદ્યાર્થીઓના શાળામાં ન આવી શકવાનાં કારણો અંગે ચર્ચા
- જુદીજુદી માંદગીઓ વિશે ચર્ચા
- રોગ થવાનાં કારણો બાબત ચર્ચા
- રોગ ન થાય તે માટે લેવામાં આવતી કાળજી અંગે ચર્ચા
- રોગ થયા પછી તેને મટાડવાના ઉપાયો બાબત ચર્ચા
- વિષયવસ્તુને લગતા પ્રશ્નોત્તર

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧)	દિવસ	–	૨)	સાફ	– ....
૩)	ગજવું	–	૪)	શિખામણ	– ....
૫)	બીમાર	–	૬)	ગિરદી	– ....
૭)	પસીનો	–	૮)	બધાં	– ....

સ. ૨ એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) લોકો કયા કયા રોગથી પીડાતા હતા ?

જવાબ : ....

૨) ડૉક્ટરે કેવું પાણી પીવાનું કહ્યું ?

જવાબ : ....

૩) લોકો શું કરવાથી સાજાં થયાં ?

જવાબ : ....

સ. ૩ નીચેનાથી કયા રોગ ફેલાય ?

૧) માખીથી – ....

૨) મચ્છરથી – ....

૩) ભીડભાડથી – ....

૪) બંધ ઘર રાખવાથી – ....

૫) વાસી અને ઉઘાડો ખોરાક ખાવાથી – ....

સ. ૪ (અ) વચન બદલો :

૧) ખાબોચિયું	–	૨) માણસ	– ....
૩) માખી	–	૪) આંગણિયું	– ....
૫) શબ્દ	–	૬) ખિસ્સું	– ....

(બ) અર્થ આપો :

૧) ઝોલે ચડવું	–	૨) જીવ લેવો	– ....
૩) ઉદ્ધાર થવો	–	૪) દાટી દેવું	– ....

સ. ૫ આપેલા શબ્દનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરો.

૧) ઉદ્ધાર ....

૨) પરસેવો ....

૩) આંગણું ....

૪) ભીડ ....

વિચારો

શાળામાં યોજાયેલ સ્વચ્છતા અભિયાનમાં તમે શું યોગદાન આપશો ?

ઉપક્રમ

૧) આરોગ્ય અને સ્વચ્છતા વિષયક પાંચ ઘોષવાક્યો તૈયાર કરો.

૨) તમારા ગામના સ્થાનિક પ્રાથમિક આરોગ્ય કેંદ્રની મુલાકાત લો.

વિશેષ

♦ વિશ્વ આરોગ્ય દિનની ઉજવણીની ક્રિયાઓને ક્રમમાં ગોઠવી એક પરિચ્છેદ તૈયાર કરો.

૧) સ્વચ્છ દાંત, વાળ, નખવાળા વિદ્યાર્થીઓનાં નામ જાહેર થયાં.

૨) મુખ્ય શિક્ષકે શરીર તંદુરસ્ત રાખવા અંગે સમજ આપી.

૩) વિશ્વ આરોગ્ય દિનની ઉજવણી માટે સૌ ભેગા થયાં.

૪) નામ જાહેર થયેલા વિદ્યાર્થીઓને ઈનામ આપવામાં આવ્યા.

૫) વિદ્યાર્થીઓના દાંત, વાળ, નખ વગેરેની તપાસણી કરવામાં આવી.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

હું વાંચું ..... તમે પણ વાંચો

૧) લીમડે, દાતણ જે કરે, નરણે હરડે ખાય,
દૂધે વાળુ જે કરે, તે ઘેર વૈદ ન જાય.

૨) આંખે ત્રિફળા, દાંતે લૂણ,
પેટ ન ભરીએ ચારે ખૂણ.

૩) મરડો માઠો રોગ, ઘણી વેદના થાય ;
હરડે સાકર ચૂર્ણની, પાંચ ફાકીએ જાય.

૪) ચા, કૉફી ને કોકો, વહેલી પડાવે પોકો ;
ના સમજે તેને રોકો, જરૂર પડે તો ટોકો.

પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા.

૧૦. ચાલો વાપરીએ, સૌર ઊર્જા !

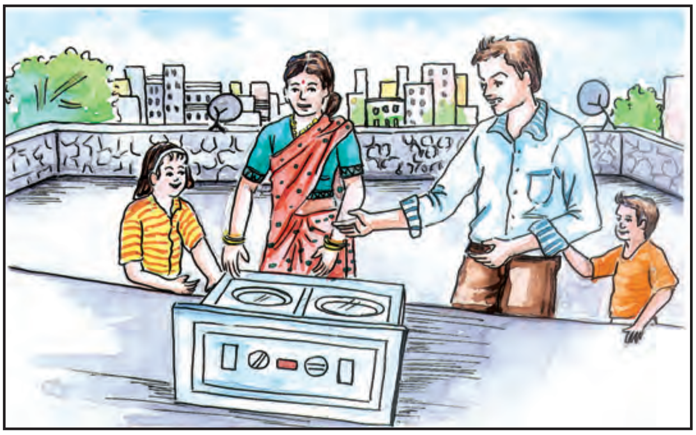

દિનકરમામા : અરૂણ, કિરણ શું કરો છો ?

અરૂણ : મામા, અમે કબાટ ગોઠવીએ છીએ. બોલો, શું કામ છે ?

દિનકરમામા : સરસ, મમ્મીને મદદ કરો છો ? કરી લો. પછી આપણે આજે સવિતામાસીને ત્યાં જવાનું છે ?

કિરણ : સવિતામાસીને ત્યાં ? પણ શા માટે ?

દિનકરમામા : આજે પ્રકાશનો જન્મદિવસ છે. માસીએ આપણને સૌને બોલાવ્યા છે.

અરૂણ : ચાલો, ચાલો તૈયાર થઈ જાવ. બહુ મજા પડશે.

(બધાં સવિતામાસીના ઘરે ગયાં. કેક કપાયા બાદ સવિતામાસીએ ચા અને ઢોકળાંનો નાસ્તો આપ્યો.)

દિનકરમામા : સવિતા, ઢોકળાં તો બહુ સરસ બન્યાં છે ને ! આવાં ઢોકળાં તો આ પહેલાં કોઈ દિવસ ખાધાં જ નથી.

સવિતામાસી : હા ભાઈ. ઢોકળાં તો સરસ જ થાય ને ! સૂર્યકૂકરમાં બનાવેલાં છે ને એટલે.

કિરણ : માસી, સૂર્યકૂકર ? સૂર્યકૂકર કેવું હોય ?

(સવિતામાસી અરૂણ અને કિરણને રસોડામાં લઈ જાય છે.)

સવિતામાસી : આ છે સૂર્યકૂકર.

કિરણ : કૂકર, અને તે પેટી જેવું ?

સવિતામાસી : હા. આ એક પેટી જેવું કૂકર છે. તેમાં ઉપર પરાવર્તક કાચ છે. તેની અંદરની સપાટી કાળા રંગથી રંગેલી છે. અને આ નીચેના ભાગમાં રાંધવાના ડબ્બા, રાંધવાની વસ્તુ ભરીને મૂકવાના હોય છે.

કિરણ : માસી, આમાં રાંધવાના ડબ્બા ભરીને પછી તેને ગેસ પર મૂકવાનું?

સવિતામાસી : (હસીને) ના રે ના, આમાં ગેસની તો જરૂર પડે જ નહિ. ધાબા પર સૂરજના તડકામાં આ કૂકરને મૂકી દેવાનું એટલે સૂરજની ગરમીથી જ

અંદરનો ખોરાક રંધાઈ જાય. આને 'સોલરકૂકર' પણ કહેવાય.

કિરણ : માસી, આમાં ભજિયાં, પૂરી વગેરે તળી શકાય ?

સવિતામાસી : (હસીને) ના બેટા, આમાં કોઈ પણ વસ્તુ તળી ન શકાય.

કિરણ : માસી, તો આમાં શું શું રાંધી શકાય ?

સવિતામાસી : આમાં દાળ, ભાત, કઠોળ, શાકભાજી, ઈડલી, ઢોકળાં, પાઉં, બિસ્કીટ, કેક વગેરે બનાવી શકાય.

પ્રકાશ : મને તો સૂર્યકૂકરમાં રાંધેલી વાનગીઓ જ ભાવે છે.

અરૂણ : તો તો માસી આમાં ધુમાડો તો નહીં થતો હોય ને ?

સવિતામાસી : હા, સાચી વાત. આમાં ધુમાડો ન થાય.

અરૂણ : વાહ, તો તો આ સૂર્યકૂકર કેવું સારું ! જેમાં ગેસની કે બળતણની જરૂર ન પડે, ધુમાડો ન થાય અને વળી સસ્તું પણ ખરું !

દિનકરમામા : તો તો હવે આપણે પણ આવું કૂકર વાપરીશું.

અરૂણ : ફક્ત આપણે જ નહિ, હું તો બીજા બધાંને પણ સૂર્યકૂકર વાપરવાનું કહીશ જેથી રાષ્ટ્રની સંપત્તિની બચત થાય અને પ્રદૂષણ ન ફેલાય.

કિરણ : હા, હા સાચી વાત છે. હું પણ મારી બહેનપણીઓને કહીશ.

સવિતામાસી : અરૂણ, કિરણ તમારી વાત સાંભળી મને ખૂબ આનંદ થયો. આજે પ્રકાશના જન્મદિવસે આપણે સૌર ઊર્જાનું ગીત ગાઈએ.

(બધાં સાથે મળીને ગાય છે.)

સૂર્યમાંથી મળતી ઊર્જા,
સૌર – ઊર્જા કહેવાય.
જુદાં જુદાં સાધનમાં એ,
ઉપયોગમાં લેવાય .. સૂર્ય ..

સોલર કૂકર, વોટર હીટર,
એથી તો ચલાવાય.
સોલર ડ્રાયર ને વોટર પંપ,
જુઓ સઘળે વપરાય ... સૂર્ય ...

સોલર સેલથી કેલ્ક્યુલેટર,
ચાલતું આ જણાય,
ફાનસ અને સ્ટ્રીટ લાઈટો પણ
સોલર સેલથી ચાલે.. સૂર્ય ..

સૌર – ઊર્જા છે સસ્તી ઊર્જા,
અખંડ સ્ત્રોત કહેવાય,
વાપરો એ આ જીવનમાં,
તો સુખ સર્વત્ર છવાય ... સૂર્ય ...

પ્રકાશ : આજે આપ સૌ મારા જન્મદિવસની ઉજવણીમાં સહભાગી બન્યા તે બદલ આપ સૌનો ખૂબખૂબ આભાર.

– શ્રી. નટવર પટેલ

સારાંશ

આ નાટકમાં રાષ્ટ્રીય સંપત્તિની જાળવણીની વાત છે. આજે ઇંધણની (બળતણની) સમસ્યા વધતી જાય છે. ત્યારે શક્તિના અખૂટ સ્ત્રોત સમા સૂર્યની શક્તિનો ભરપૂર ઉપયોગ આવકાર્ય ઉપાય છે તેની સુંદર રજૂઆત આ નાટકમાં થયેલી છે. સૌરઊર્જાના ઉપયોગના કારણે ધુમાડો થતો નથી તેથી હવાનું પ્રદૂષણ થતું નથી. કોલસા, કેરોસીન, ગેસ જેવા અન્ય બળતણોની સરખામણીમાં સૌરઊર્જા સસ્તી પણ ખરી. રાષ્ટ્રીય સંપત્તિની બચત થાય તે તો વિશેષ ફાયદો, માટે આપણે રાષ્ટ્રીય સંપત્તિ અને પર્યાવરણ સુરક્ષામાં સભાનતાપૂર્ણ સહયોગી બનવું જોઈએ. અંતમાં આપેલાં સૌરઊર્જાના ગીતમાં સૌરઊર્જાથી ચાલતાં જુદાં જુદાં સાધનોનો ખ્યાલ પણ આપેલો છે.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- સૂર્યના મહત્ત્વની ચર્ચા
- જુદાં જુદાં ઇંધણોની માહિતી
- સૌરઊર્જાનો ખ્યાલ અને તેની વિશદ ચર્ચા
- વિજ્ઞાનનાં અન્ય આધુનિક ઉપકરણો બાબત ચર્ચા
- રાષ્ટ્રીય સંપત્તિ અને તેની બચત બાબત ચર્ચા
- સૌરઊર્જાથી ચાલતાં સાધનો કોણ અને ક્યાં વાપરે છે તેની ચર્ચા

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કૃતિમાં ક્યા શબ્દનો ઉપયોગ થયેલો છે ?

૧)	સહાય –		૨)	વર્ષગાંઠ –	
૩)	ઇંધણ –		૪)	સોંઘું –	
૫)	તાપ –		૬)	અગાસી –	
૭)	મિલકત –		૮)	સહેલી –	

સ. ૨ એક શબ્દમાં જવાબ લખો.

૧) કોનો જન્મદિવસ હતો ? ....

૨) બધાં કોના ઘરે ગયાં ? ....

૩) ઢોકળાં શેમાં બનાવેલાં હતાં ? ....

૪) સૂર્યકૂકરમાં શેની જરૂર ન પડે ? ....

૫) સૌરઊર્જાથી શેની બચત થાય ? ....

સ. ૩ શા માટે ? કારણ લખી અધૂરાં વાક્ય પૂરાં કરો.

૧) અરૂણ – કિરણ કબાટ ગોઠવતા હતા કારણ કે

જવાબ : ....

૨) બધાં સવિતામાસીના ઘરે ગયાં કારણકે

જવાબ : ....

૩) સવિતામાસીએ સૂર્યકૂકર તડકામાં મૂક્યું કારણ કે

જવાબ : ....

૪) સૌએ સૂર્યકૂકર વાપરવું જોઈએ કારણ કે

જવાબ : ....

સ. ૪ મુદ્દાસર જવાબ લખો.

૧) સૂર્યઊર્જાથી કઈ કઈ વસ્તુઓ વાપરી શકાય છે ?

૨) સૂર્યકૂકરનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરાય છે ?

૩) આપણે સૌરઊર્જાનો ઉપયોગ શા માટે વધારવો જોઈએ ?

સ. ૫ (અ) ઉદાહરણ પ્રમાણે શબ્દ બનાવો. દા. ત. રાંધવું - રંધાય.

૧) ખાવું – .... ૨) સૂવું – ....

૩) બોલવું – .... ૪) પીવું – ....

૫) ઊઠવું – .... ૬) લખવું – ....

(બ) દા. ત. નડવું - નડતર

૧) ઘડવું – .... ૨) ચણવું – ....

૩) જીવવું – .... ૪) કળવું – ....

૫) ભણવું – .... ૬) જડવું – ....

સ. ૬ નીચેનાં વાક્યો કોણ બોલે છે ? કોને કહે છે ? ક્યારે ?

૧) આવાં ઢોકળાં તો આ પહેલાં કોઈ દિવસ ખાધાં જ નથી.

૨) ના રે ના, આમાં ગેસની તો જરૂર પડે જ નહિ.

૩) વાહ, તો તો આ સૂર્યકૂકર કેવું સારું !

સ. ૭ નીચેનાં વાક્યમાંથી વિશેષણ શોધી તેની નીચે લીટી દોરો.

૧) સૂર્યકૂકરમાં ઉપર પરાવર્તક કાચ છે.

૨) તેની સપાટી કાળા રંગથી રંગેલી છે.

૩) આજે મને ખૂબ આનંદ થયો.

૪) સૌરઊર્જા સસ્તી ઊર્જા છે.

સ. ૮ નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો.

૧) સૌરઊર્જા ....

૨) જન્મદિવસ ....

૩) બળતણ ....

૪) ધુમાડો ....

૫) પ્રદૂષણ ....

ઉપક્રમ

૧) સૌર ઊર્જાથી ચાલી શકે તેવાં સાધનોનાં ચિત્રોનો સંગ્રહ કરો.
રાષ્ટ્રીય સંપત્તિ કઈ કઈ છે? તેની યાદી બનાવો.

૨) આ પાઠમાં આપેલા ગીત જેવાં ગીત અથવા જોડકણાં બનાવવાનો તમે પણ પ્રયત્ન કરો.

વિશેષ

નીચેની ક્રિયાને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) પ્રકાશના જન્મદિવસની કેક કાપી.
૨) બધાએ ભેગા મળી સૂર્ય ઊર્જાનું ગીત ગાયું.
૩) સવિતામાસીએ સૂર્યકૂકર બતાવ્યું.
૪) બધાં સવિતામાસીના ઘરે ગયાં.
૫) ઢોકળાંનો નાસ્તો કર્યો.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

નોંધ : મિત્રો, પાઠમાં આપેલા દરેક પાત્રોના નામમાં શી વિશેષતા રહેલી છે ? તે શોધી કાઢો. જો તમે તે વિશેષતા શોધી કાઢી તો શાબાશ !

હું વાંચું .... તમે પણ વાંચો

પવનચક્કી કેટલી વીજળી પેદા કરી શકે ?

આપણે ત્યાં પવનચક્કીના કુલ ૧૮ ઉત્પાદકો છે, જેઓ ૪૬ જાતનાં મોડલો બનાવે છે. મોડલ પ્રમાણે ક્ષમતા ૨૫૦ કિલોવોટથી માંડીને ૨.૫ મેગાવોટ સુધીની હોય છે. પવનચક્કી કેટલી વીજળી પેદા કરે તે ૧) થાંભલાની ઊંચાઈ તથા ૨) પાંખિયાની લંબાઈ એમ મુખ્ય બે બાબતો પર અવલંબે છે. થાંભલો જેમ ઊંચો તેમ પવનચક્કીને વધુ ઝડપી પવનનો લાભ મળે અને પાવર આઉટપુટ વધી જાય.

પવનચક્કીના દરેક પાંખિયાની લંબાઈ એ વીજળીના આઉટપુટને લગતું બીજું અગત્યનું પાસું છે. અત્યારે બધું મળીને ૧૯૦૦૦ મેગાવોટની ક્ષમતા ધરાવતી પવનચક્કીઓ છે. આમાં ગુજરાતનો ફાળો ૩૧૪૭ મેગાવોટ છે. બીજા કોઈ રાજ્યએ આટલી ઝડપી પ્રગતિ કરી નથી.

સૂર્ય શક્તિનો અખૂટ સ્ત્રોત છે.

શબ્દ રમત

મિત્રો, આપેલા ચોકઠામાં આપણામાં હોવા જોઈએ તેવા ગુણો છૂપાયેલા છે. તે શોધો. આ ગુણો આડા, ઊભા, ત્રાંસા, કે ઊંધા પણ હોઈ શકે. શોધાઈ ગયા પછી નીચે આપેલા જવાબો સાથે તપાસી જુઓ કે બધા ગુણો શોધાયા છે કે નહિ ?

સં	શ્ર	વૈ	બં	ઊ	તા	ત	મિ	ય	નિ
ક્ષ	વે	ધુ	જ્ઞા	ડ	સ	ત્ય	પ્રિ	ય	તા
પ	તા	દ	ઘ	નિ	ટ	નિ	વ	ભ	ષ્ઠા
જ્ઞ	ર્યા	સુ	ન	વિ	ક	ભા	ષ્ઠા	તિ	લ
રા	અ	વ	ન	શી	મ	દ	પ્ર	ય	વિ
ષ્ટ્ર	હિં	ય	ર	સ	લ	મ	ષ્ટિ	વે	હ
પ્રે	સા	ણ	ર્મ	ણ	શ્ર	તા	ક	કો	દે
મ	શાં	ધ	ન	છ	ર	ય	ન	શ	ણ
તિ	ર્વ	ઢ	મ્ર	ખ	ડ	ક્ષ	ભ	મા	બ
સ	ળ	ઝ	તા	ચ્છ	સ્વ	ક્તિ	ણ	ફ	સ

૧) પર્યાવરણ રક્ષણ ૨) સંવેદનશીલતા ૩) રાષ્ટ્રપ્રેમ ૪) શાંતિ
૫) સર્વધર્મ સમભાવ ૬) વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિકોણ ૭) બંધુતા ૮) સુઘડતા
૯) નિયમિતતા ૧૦) સત્યપ્રિયતા ૧૧) શ્રમ પ્રતિષ્ઠા ૧૨) વિવેક
૧૩) દેશભક્તિ ૧૪) સમાનતા ૧૫) સ્વચ્છતા ૧૬) નમ્રતા
૧૭) અહિંસા ૧૮) વિનય ૧૯) નિષ્ઠા

૧૧. આવી વસંત

ઋતુઓમાં શોભતી આવી વસંત,
આવી વસંત, ભાઈ આવી વસંત.
મહેકતી મંજરી ને કૂણા અંકુર,
ગુંજતા ઓલ્યા ભમરાના સૂર,
મીઠી મીઠી ખુશ્બૂ લાવી વસંત,
લાવી વસંત ભાઈ, લાવી વસંત.
ફૂલડાઓ ફોરીને ફેલાવે ફોરમ,
કેસૂડો પણ રાજાથી નથી કંઈ કમ,
પતંગિયાં એ ખૂબ ભમી વસંત,
ભમી વસંત ભાઈ, ભમી વસંત.
આનંદ ઉછાળે રંગોનો તહેવાર,
કુદરતના ખોળે સ્નેહનો વહેવાર,
હવાની લહેરખી પામી વસંત,
પામી વસંત ભાઈ, પામી વસંત.
કોકિલનો ટહુકો ગુંજે રે કાનમાં,
મસ્ત બની ડોલતાં પંખીઓ તાનમાં,
ભૂલકાંઓને ખૂબ ગમી વસંત,
ગમી વસંત ભાઈ, ગમી વસંત.
ઋતુઓમાં શોભતી આવી વસંત,
આવી વસંત, ભાઈ આવી વસંત.

– શ્રીમતી મમતા રાછડિયા

સારાંશ

ઋતુઓમાં શ્રેષ્ઠ વસંતઋતુનો વૈભવ નોખો અને અનોખો છે. પ્રસ્તુત કાવ્યમાં વસંતઋતુનું વર્ણન કરતાં કવયિત્રી કહે છે કે, વસંત ઋતુના આગમન સાથે જ આંબાની મંજરીઓ મહેકવા લાગે છે, કૂણા કૂણા અંકુરો ફૂટી ગયા છે, ભમરાનાં ગુંજન ચારેકોરથી સંભળાઈ રહ્યાં છે, મીઠી – મધુરી ફૂલોની સુવાસથી વાતાવરણ મઘમઘી રહ્યું છે. કેસૂડાંનાં ફૂલ તો પૂરબહારમાં શોભી રહ્યાં છે. તેની સુંદરતા અને ઠાઠ તો રાજા જેવાં શોભી રહ્યાં છે, પતંગિયાં એકથી બીજા ફૂલે ભમતાં રહીને પોતાનો આનંદ વ્યક્ત કરે છે. કુદરતના કણેકણમાં આનંદ અને ઉત્સાહનું મોજું ફરી રહેલું દષ્ટિગોચર થાય છે. પ્રકૃતિ જાણે લીલા ગણવેશમાં પોતાની એકતાનું દર્શન કરાવી આપણને પણ એકતાનો સંદેશ આપે છે. કોયલના મીઠા ટહુકા અને પંખીઓનો કલરવ વાતાવરણને સંગીતના સૂરોથી ભરી દે છે. આવી વૈભવશાળી વસંત નાના મોટા સૌ કોઈના દિલને ડોલાવી દે છે. માટે જ બધાની પ્રિય ઋતુ બની રહે છે.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- ઋતુઓ અને પેટાઋતુઓ વિશે ચર્ચા
- વસંતઋતુના વૈભવ બાબત ચર્ચા
- બાળકોની પ્રિય ઋતુ બાબત પ્રશ્ન પૂછી તે જ ઋતુ શા માટે ગમે છે તેની વિસ્તૃત ચર્ચા
- વસંતઋતુમાં કુદરતમાં થતાં પરિવર્તન અંગે ચર્ચા
- વસંતઋતુની આપણા જીવન ઉપર થતી અસર બાબત ચર્ચા

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં ક્યા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧) મોસમ	–	૨) કોમળ	– ....
૩) સુગંધ	–	૪) પર્વ	– ....
૫) બાળકો	–	૬) પ્રકૃતિ	– ....

સ. ૨ એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) બધી ઋતુઓમાં કઈ ઋતુ શોભે છે ?
જવાબ : ....

૨) કાનમાં શું ગુંજી રહ્યું છે ?
જવાબ : ....

૩) ફૂલડાંઓ શું ફેલાવી રહ્યાં છે ?
જવાબ : ....

૪) વસંતઋતુ કોને ખૂબ ગમે છે ?
જવાબ : ....

સ. ૩ યોગ્ય જોડી બનાવો.

૧)	કોયલના	તહેવાર
૨)	ભમરાનાં	લહેરખી
૩)	રંગોનો	ફોરમ
૪)	હવાની	ટહુકા
૫)	ફૂલડાંની	ગુંજન

સ. ૪ નીચેના શબ્દને ધ્યાનમાં લઈ કાવ્યને આધારે વસંતઋતુનું વર્ણન કરો.

૧) વસંતઋતુ ૨) સુગંધ
૩) પતંગિયાં ૪) હવાની લહેરખી
૫) કોયલના ટહુકા ૬) ફૂલડાંની ફોરમ

સ. ૫ મુખ્ય ઋતુઓ અને પેટા ઋતુઓનાં નામ લખો.

જવાબ : ....

સ. ૬ નીચેના શબ્દોનો વાક્યમાં ઉપયોગ કરો.

૧) મંજરી ....
૨) અંકુર ....
૩) કેસૂડો ....
૪) પતંગિયાં ....
૫) મસ્ત ....

ઉપક્રમ

કેસૂડાના ફૂલનું ચિત્ર એક કાગળમાં ચોંટાડો. તેના વિશે નીચેના મુદ્દાના આધારે ટૂંકમાં વર્ણન કરો. આ ફૂલ ક્યારે આવે ? તેનો મુખ્ય ઉપયોગ શો ? તેનું ક્યા તહેવારમાં મહત્ત્વ છે ? શું મહત્ત્વ છે ?

વિશેષ

નીચેની ક્રિયાઓને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) મિત્રો સાથે રંગે રમીને ખૂબ આનંદ કર્યો.
૨) પ્રદક્ષિણા કર્યા પછી ખજૂર ધાણીનો પ્રસાદ ખાધો.
૩) રમ્યા પછી હોળી – ધુળેટીમાં કરેલી મજા ઉપર નિબંધ લખ્યો.
૪) હોળી પ્રગટાવી.
૫) રંગો તૈયાર કરી પિચકારી ભરી.

જવાબ : ૧) ....
૨) ....
૩) ....
૪) ....
૫) ....

હું વાંચું .... તમે પણ વાંચો

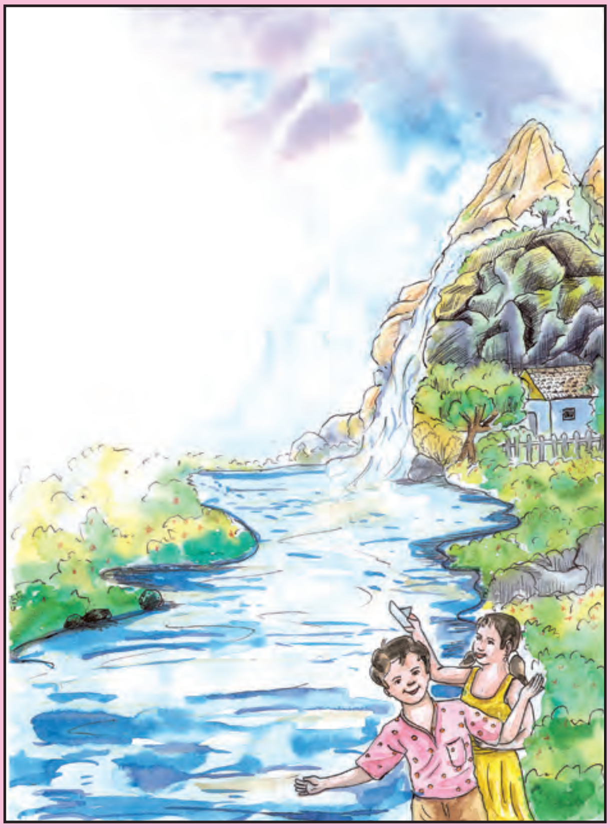

ગાજે અષાઢ

ગાજે અષાઢ ઘનઘોર – ગગનમાં

ગાજે અષાઢ ઘનઘોર.
કાળાં કાળાં વાદળાંની કોર – ગગનમાં

વાયરા વાયા રે સાથે વાદળ લઈ,
વાદળ ગાજ્યા રે સાથે વીજળી લઈ,
અંધારા થયા ચારેકોર – ગગનમાં.

મોરલા આનંદે નાચ્યા તા તા થૈ,
ટહુકી બોલાવ્યા રે આવો મેહુલા ભૈ,
નજરું નાંખી ચકોર – ગગનમાં.

આકાશેથી વરસ્યા રે ઝીણી ફુવાર થઈ,
ડુંગરેથી દોડ્યા રે નાનાં ઝરણાં થઈ,
રેલાયા ચારેકોર – ગગનમાં.

ગાજે અષાઢ ઘનઘોર,
ગગનમાં ગાજે અષાઢ ઘનઘોર.

પાનખર પછી આવે વસંત તેમ દુઃખ પછી આવે સુખ

૧૨. અમારા માધવકાકા

અમારા માધવકાકા આખા ગામમાં જાણીતા. કંઈ પણ કામ આવી પડે, તો તે તુરંત કહે : તમે બધાં ખસી જાઓ, મને તે કરવા દો ! એક દિવસ મારા દાદાની છબી જડાઈને આવી, એટલે રાધાકાકીએ પૂછ્યું, આ છબીને ઊંચે કેવી રીતે ટીંગાવશું ? માધવકાકા તરત બોલી ઊઠ્યા, ઓહો, એમાં તે શું કરવાનું છે ? એ હું કરી લઈશ. તમારે તેની ચિંતા કરવી નહિ.

એટલું બોલીને તેમણે કોટ ઉતાર્યો. પોતાના નવ – દસ વરસના દીકરા રમણને બોલાવ્યો અને કહ્યું, બેટા રમણ, જરા દોડને બજારમાંથી ખીલીઓ લઈ આવ તો. રમણ ઊપડ્યો. તેને ગયે બે ત્રણ મિનિટ થઈ, અને તેમણે મનુને બોલાવીને કહ્યું, અરે ઓ મનુ, બેટા જરા દોડ તો, રમણને કહેતો આવ ને કે અરધા ઇંચની ખીલીઓ લાવે.

મનુ ગયો અને કાકાએ કામની શરૂઆત કરી. અરે, અહીં કોણ છે ? અરે, ઓ કનુ, પેલી ઓજારોની પેટીમાંથી મારી હથોડી લાવ તો ! અને બેટા, શાંતા, કોઠારમાંથી કોઈ મને ટેબલ આણી આપો તો! ટેબલ સાથે કદાચ નિસરણી પણ જોઈશે. જોને, બેટા નારણ, તું આપણા ગોવિંદકાકા પાસે જા ; કહેજે કે, મારા બાપુએ તમારી તબિયતના ખબર પૂછવા મોકલ્યો છે અને પછી એની નિસરણી માગજે. જા, જલદી દોડ !

... અને ઓ સુશીલા, તું અહીં જ રહેજે; જોજે, કંઈ બહાર ના જતી ! તારે મને દીવો ધરવો પડશે આ ભીંત ઉપર બહુ અંધારું પડે છે.

એટલામાં રમણ ખીલીઓ લઈને આવ્યો. તેને માધવકાકાએ કહ્યું, બેટા, જરા ફરી દોડને ! સૂતરની મજબૂત દોરી લાવવી પડશે ... અરે, પેલો કનિયો ક્યાં જતો રહ્યો ? આ હમણાં મને નિસરણી ઉપર છબી કોણ આપશે ? એક જણ તો છબી આપવા જોઈશે ને ? આ બધી ધમાલ

પછી ખીલી, હથોડી, નિસરણી, ટેબલ, દોરી બધું આવ્યું અને માધવકાકાએ છબી ટીંગાડવાનું મહાભારત કામ આરંભ્યું. બધાં આજુબાજુ વીંટળાઈ વળ્યાં. એક જણે નિસરણી પકડી રાખી, અને કાકા ઉપર ચડ્યા. કનુએ કાકાના હાથમાં છબી આપી. કાકા એ ભીંત ઉપર કેવી મજાની શોભશે એમ વિચારતા હતા, એટલામાં તો તેમના હાથમાંથી એ પડી ગઈ અને તેનો કાચ ફૂટી ગયો. એક પણ શબ્દ બોલ્યા વિના માધવકાકા નીચે ઊતર્યા. પણ કાચના એક મોટા ટુકડાને કાઢવા જતાં આંગળી કાપી બેઠા.

લોહીની ધાર વહેવા લાગી. લોહી, અને તેમાંયે પોતાનું લોહી, જોઈ કાકાને ચક્કર આવવા જેવું થયું. આંગળીએ પાટો બાંધતાં અર્ધો કલાક ગયો. નવો કાચ મંગાવ્યો અને તે આવતાં બીજો અર્ધો કલાક થયો. માધવકાકાએ ફરીથી આ મહાન કામનો આરંભ કર્યો. નિસરણી, ટેબલ અને ઓજારો, ફાનસ અને ફૂટપટ્ટી – બધાં સાધનો તૈયાર કર્યાં. બે જણાએ નિસરણી પકડી રાખી, અને કાકા પગથિયાં ચઢવા લાગ્યા. એટલે ત્રીજાએ તેમને ટેકો આપવા માંડ્યો. ચોથાએ તેમને ખીલી આપી. પાંચમાએ હથોડી આપી અને છઠ્ઠાએ ફાનસ પકડ્યું. પણ એટલામાં તો કાકાના હાથમાંથી ખીલી પડી ગઈ. બે ત્રણ જણા ખીલી શોધવા લાગ્યા. તેમાં જરા વાર થઈ, એટલે માધવકાકા ઉપરથી તાડૂકવા લાગ્યા. તમે લોકોએ આ શું ધાર્યું છે ? શું મને આખો દિવસ આમ ઊભો રાખવો છે ? એક ખીલી શોધતાં કેટલી વાર ? કાકાએ સપાટો લગાવ્યો, એટલે બધાં ઊલટાં ગભરાયાં.

છેવટે ખીલી જડી. કાકાએ તે હાથમાં લીધી. ત્યાં તો હથોડી ન મળે ! એટલે માધવકાકાનો મિજાજ ફરીથી ગયો : આટલાં સાત આઠ જણાં અહીં છે, અને મેં હથોડી ક્યાં મૂકી દીધી એટલુંય તમને કોઈને ભાન ન રહ્યું ? તમારાથી તો તોબા! છેવટે નિસરણીના પગ પાસેથી તે મળી આવી. કાકાએ તે હાથમાં લીધી. પણ ત્યાં તો,

ખીલી ક્યાં લગાવવી તે માટે દીવાલ ઉપર કરેલી નિશાની કાકા ભૂલી ગયા. ફાનસના પ્રકાશમાં તે ધારીધારીને જોવા લાગ્યા, પણ નિશાની દેખાય જ નહિ. પછી અમે કહ્યું કે, કાકા, તમે નીચે ઉતરો, અમે તે શોધી કાઢશું.

એક પછી એક અમે તે શોધવા લાગ્યા. દરેક જણ જુદીજુદી જગાએ તે બતાવવા લાગ્યું. એટલે માધવકાકા ફરીથી ગર્જી ઊઠ્યા. તમે બધાં તે કેવા અણઘડ આદમી છો ? તમને ન જડે ખીલી, ન જડે હથોડી, કે ન જડે ભીંત ઉપરની નિશાની. ચાલો, ઊતરો નીચે ! તમે જિંદગીમાં શું કરવાનાં છો ?

જેમતેમ કરીને નવેસરથી નિશાની કરી, પછી કાકા કહે, ચાલ મનુ, લાવ પેલી ખીલી ને હથોડી. નિશાની ઉપર ખીલી મૂકી કાકાએ હથોડીનો જેવો ફટકો માર્યો, કે ખીલી આડી થઈ ગઈ અને આજુબાજુનું પ્લાસ્ટર ઊખડી ગયું તે જોઈ કાકા બૂમ મારી ઊઠ્યા : કેવું હલકું પ્લાસ્ટર માર્યું છે? આવા કડિયાને તે કોણે રોક્યો હશે? ચાલ કનુ, બીજી ખીલી લાવ. પણ હવે તો નિશાનીથી જરાક નીચે લગાવવી પડશે.

હવે કાકાએ ધીમેધીમે ખીલી ઠોકી. તે બરાબર ઠોકાઈ ગઈ. આમ ત્રણ–ચાર કલાકની ધમાલને અંતે કાકાએ છબી ભીંત ઉપર લટકાવી. અમારાં બધાં તરફ ગર્વથી જોતાં જોતાં તે નીચે ઊતર્યા અને કહેવા લાગ્યા, કેમ, લટકાવી આપીને છબી ! આ તમારા માધવકાકા કંઈ જેવાતેવા છે?

સારાંશ

પ્રસ્તુત કૃતિ હાસ્ય નીપજાવવા સાથે કટાક્ષનું પણ આલેખન કરે છે. અહીં માધવકાકાનું ચરિત્રચિત્રણ વર્ણવેલું છે. માધવકાકાનો સ્વભાવ દરેકનાં કામ કરી આપવાનો છે. પણ હા, એક છબી લટકાવવા જેવા નાના કામમાં પણ તેમને અનેક માણસોની જરૂર પડે છે. પાંચ – દસ મિનિટના કામમાં ત્રણ – ચાર કલાક લગાડી, અનેક લોકોની મદદ લઈ, કાચનો વધારાનો ખર્ચ કરી અને અનેકવાર મિજાજ ગુમાવ્યો. છતાં છબી લટકાવાઈ ગયા પછી પોતાની જાતને જ જશ આપવા લાગ્યા. પોતાના વખાણ કરવા લાગ્યા. આપણા સમાજમાં – આપણી આસપાસ આવા અનેક માધવકાકા આપણને નજરે પડે છે.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- પ્રસ્તુત કૃતિને લગતા પ્રશ્નોત્તર
- માધવકાકા જેવા સ્વભાવના લોકો બાબત ચર્ચા
- પોતાના કોઈપણ કામમાં જરૂર વગર બીજાને તકલીફ આપવા બાબત
- દરેક કામમાં ચોકસાઈ, ધીરજ, શાંતિની આવશ્યકતા બાબત
- વારંવાર મિજાજ ગુમાવવાથી આવતા પરિણામ બાબત

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે પાઠમાં ક્યા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧) તસવીર – .... ૨) લટકાવવું – ....

૩) ધમાચકડી	–	....	૪) સીડી	–	....
૫) આધાર	–	....	૬) આરંભ	–	....
૭) હથિયારો	–	....	૮) મળવું	–	....

સ. ૨ નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો.

૧) રાધાકાકીને કોની છબી ટીંગાડવી હતી ?

જવાબ : ....

૨) માધવકાકાએ ખીલી લેવા બજારમાં કોને મોકલ્યો ?

જવાબ : ....

૩) નારણ ગોવિંદકાકા પાસે શું લેવા ગયો ?

જવાબ : ....

૪) છબી લટકાવવામાં માધવકાકાને કેટલો સમય લાગ્યો ?

જવાબ : ....

સ. ૩ મુદ્દાસર જવાબ લખો.

૧) માધવકાકાએ નવો કાચ શા માટે મંગાવ્યો ?

૨) માધવકાકાએ ક્યારે ક્યારે કોની ઉપર મિજાજ ગુમાવ્યો ?

સ. ૪ ખાલી જગ્યામાં યોગ્ય શબ્દ મૂકો.

૧) અમારાં બધાં તરફ .... જોતાં જોતાં તે નીચે ઊતર્યા.

૨) પોતાનું .... જોઈ કાકાને ચક્કર આવવા જેવું થયું.

૩) તમે .... શું કરવાનાં છો ?

૪) તારે મને .... ધરવો પડશે.

૫) કાચના એક મોટા ટુકડાને કાઢવા જતાં .... કાપી બેઠા.

સ. ૫ યોગ્ય રીતે જોડો.

૧) દીવો ધરવો	જલદીથી કામ કરવું.
૨) સપાટો લગાવવો	કાબૂ ગુમાવવો.
૩) મિજાજ જવો	નીકળી જવું.
૪) ઊખડી જવું	પ્રકાશ બતાવવો.

સ. ૬ નીચેના શબ્દોનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરો.

૧) ચિંતા ....

૨) શરૂઆત ....

૩) તબિયત ....

૪) અંધારું ....

ઉપક્રમ

માધવકાકા જેવી કોઈ વ્યક્તિ તમારા ઘરમાં કે પડોશમાં છે ?

તેમના જેવા કોઈ તમારા સંબંધી છે ? યાદ કરી તેમનો કોઈ પ્રસંગ મિત્રોને કહો.

વિશેષ

નીચેની ક્રિયાઓને ક્રમમાં લખો.

૧) માધવકાકાની આંગળી કપાઈ ગઈ.
૨) માધવકાકા છબી ટીંગાડવા તરત તૈયાર થઈ ગયા.
૩) ત્રણ – ચાર કલાક પછી કાકાએ છબી લટકાવી.
૪) નારણ ગોવિંદકાકા પાસે નિસરણી લેવા ગયો.
૫) રાધાકાકીને છબી ટીંગાડવી હતી.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

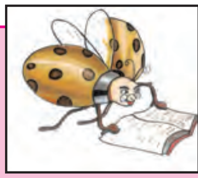

હું વાંચું ..... તમે પણ વાંચો

બનાવટી

પિકાસોના નામે એક કિસ્સો ચડેલો છે. ચિત્રોની દલાલી કરતા એક વેપારીએ પિકાસોની સહીવાળું પેઈન્ટિંગ તેને બતાવી પૂછ્યું : આ ચિત્ર તમે બનાવેલું છે ?

ના આ બનાવટી છે. પિકાસોએ જણાવ્યું. આવું ત્રણેક વખત બન્યું. વળી એક ચિત્ર બતાવતાં દલાલે પિકાસોને પ્રશ્ન કર્યો : આ ચિત્ર તો તમારું દોરેલું જ છે ને ?

ના જી, બનાવટી છે. પિકાસોએ કહ્યું.

પણ એકવાર મેં પોતે તમને આ ચિત્ર પર કામ કરતા જોયા હતા. દલાલ બોલ્યો.

જોયો હશે ... ક્યારેક ક્યારેક હું બનાવટી ચિત્રો પણ દોરું છું. પિકાસોએ ખુલાસો કર્યો. કહેવાનો ભાવાર્થ એટલો જ કે, ક્યારેક હું બનાવટી ચિત્રો પણ દોરું છું. જે મારી પિકાસોની અસલ કળા સુધી પહોંચી શકતાં નથી.

– શ્રી. વિનોદ ભટ્ટ

હૈયું બાળવા કરતાં હાથ બાળવા સારા.

વિશેષણ અને વિશેષ્ય

નીચેનાં વાક્યો વાંચો. કૌંસમાં આપેલા શબ્દો વિશે વિચારો :

૧)	મારું ઘર નાનું છે.	(નાનું ઘર)
૨)	તેણે નવી ગાડી લીધી.	(નવી ગાડી)
૩)	પુસ્તકાલયમાં ઘણાં પુસ્તકો છે.	(ઘણાં પુસ્તકો)
૪)	મને થોડાં કાજુ આપો ને ?	(થોડાં કાજુ)
૫)	ગરીબ માણસને મદદ કરવી જોઈએ.	(ગરીબ માણસ)
૬)	મને પાંચ શ્લોક આવડી ગયા.	(પાંચ શ્લોક)

યાદ રાખો : નામ કે સર્વનામના અર્થમાં જે શબ્દ વધારો કરે તે શબ્દને **વિશેષણ** કહેવાય. દા.ત. 'નાનું'.
જે શબ્દના અર્થમાં વધારો થાય તે શબ્દને **વિશેષ્ય** કહેવાય. દા.ત. 'ઘર'.

ઉપરનાં વાક્યોમાં આપેલા વિશેષણ અને વિશેષ્યનો અભ્યાસ કરો.

	વિશેષણ	વિશેષ્ય		વિશેષણ	વિશેષ્ય
૧)	નાનું	ઘર	૨)	નવી	ગાડી
૩)	ઘણાં	પુસ્તકો	૪)	થોડા	કાજુ
૫)	ગરીબ	માણસ	૬)	પાંચ	શ્લોક

વિશેષણના પ્રકાર

૧) નીચેનાં વાક્યો વાંચો.

૧) મુંબઈમાં ભયંકર તોફાનો થયાં હતાં.
૨) તાજું દૂધ ઢોળાઈ ગયું.
૩) મારી પ્રેમાળ બહેનપણી પરદેશ ચાલી ગઈ.
૪) ગંગા પવિત્ર નદી છે.
૫) વિનયી બાળકો સૌને ગમે.

ઉપરના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો :

૧) મુંબઈમાં કેવાં તોફાનો થયાં ?
૨) કેવું દૂધ ઢોળાઈ ગયું ?
૩) બહેનપણી કેવી હતી ?
૪) ગંગા કેવી નદી છે ?
૫) કેવાં બાળકો સૌને ગમે ?

યાદ રાખો : કેવા, કેવી, કેવું, કેવો, સાથે પ્રશ્ન પૂછવાથી જે ઉત્તર મળે તે ગુણવાચક વિશેષણ કહેવાય.
જે શબ્દ વિશેષ્યનો ગુણ દર્શાવે છે તેને **ગુણવાચક વિશેષણ** .

કવિતામાં યાદ રાખો :

જે વિશેષણ દર્શાવે ગુણધર્મો વિશેષ્યના
ગુણવાચક તે માનો, ગુણોને પૂજતા રહો.
કડવાં વચનો ગુરૂ તણાં, પચતાં અમૃત થાય,
મીઠાં વચનો મોહનાં, આખર ઝેરી થાય.
જૂની ઝોળીમાં પૂર્યો અદ્‌ભુત મેંઢક એક,
છૂટો મૂક્યો વર્ગમાં કરતો ઠેકાઠેક.

૨) નીચેનાં વાક્યો વાંચો.

૧) ટોપલીમાં ચાર સંતરાં છે.	ટોપલીમાં કેટલાં સંતરાં છે ?	(ચાર)
૨) વર્ગમાં ૩૦ વિદ્યાર્થીઓ છે.	વર્ગમાં કેટલાં વિદ્યાર્થી છે ?	(ત્રીસ)
૩) અઠવાડિયાના દિવસો સાત છે.	અઠવાડિયાના દિવસો કેટલા ?	(સાત)
૪) એક વર્ષમાં બાર મહિના હોય છે.	વર્ષના મહિના કેટલા ?	(બાર)
૫) એક વર્ષમાં ત્રણ ઋતુઓ હોય છે.	વર્ષની ઋતુઓ કેટલી ?	(ત્રણ)

યાદ રાખો : કેટલી, કેટલાં પૂછવાથી જે જવાબ મળે તે જવાબ સંખ્યા દર્શાવતી હોય છે.
તેમાં જેની ગણતરી થઈ શકે છે તે **સંખ્યાવાચક વિશેષણ** .

કવિતામાં યાદ રાખો :

હિંદુ સંસ્કૃતિનો ધર્મ : જ્ઞાન તણો વારસો
આ ચાર વેદ દર્શનનાં શાસ્ત્ર છ ગણાય છે.
તત્ત્વજ્ઞાન રહસ્યનાં દસ ઉપનિષદો છે,
પુરાણ અઢાર અને બે તો મહાકાવ્યો છે.

૩) નીચેનાં વાક્યો વાંચો.

૧) જમવામાં ઘણી વસ્તુઓ છે.
જમવામાં કેટલી વસ્તુઓ છે ? (ઘણી)

૨) પપ્પા બહુ બદામ લાવ્યા.
પપ્પા કેટલી બદામ લાવ્યાં ? (બહુ)

૩) ઝાઝા હાથ રળિયામણા.
કેટલા હાથ રળિયામણા ? (ઝાઝા)

૪) મને રોજ બપોરે થોડી છાશ પીવાની આદત છે.

કેટલી છાશ પીવાની આદત છે ? (થોડી)

૫) રસ્તે ચાલતાં જરા સાવધાની ભયંકર અકસ્માતથી ઉગારી લે છે.

કેટલી સાવધાની ભયંકર અકસ્માતથી ઉગારી લે છે ? (જરા)

યાદ રાખો : ઉપરનાં વાક્યોમાં ઘણી, વધારે, ઝાઝા, થોડી, જરા જેવા શબ્દો પ્રમાણ દર્શાવે છે. જ્યારે વસ્તુની ગણતરી થઈ શકતી નથી. માત્ર પ્રમાણ દર્શાવાય છે. તે શબ્દો એટલે પ્રમાણવાચક અથવા **પરિમાણ વાચક વિશેષણ.**

કવિતામાં યાદ રાખો :

(૨) દર્શાવતા પરિમાણને ઝાઝું, ઘણું, થોડું, જરા,
પરિમાણવાચક તે વિશેષણ માનજો એ સર્વદા.
ઘણું છે ઘી જુઓ ઘરમાં, ઘણો છે ગોળ ડબ્બામાં,
ઘણો છે લોટ શી ચિંતા, બનાવો લાડવા ઝાઝા.

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેનાં વાક્યોમાંથી વિશેષણ શોધી તેનો પ્રકાર લખો.

૧) તેજલે પાર્થને પચાસ રૂપિયા આપ્યા. પચાસ – સંખ્યાવાચક વિશેષણ

૨) અમારા શિક્ષક વિદ્વાન છે. ....

૩) મારું થોડું કામ કરી આપશો ? ....

૪) સરોવરમાં સુંદર કમળ ખીલ્યાં હતાં. ....

૫) સરકસ જોવાની ખૂબ મજા પડી. ....

૬) ચકલીએ ચાર ઈંડાં મૂક્યાં. ....

૭) આ દીવાલ સો મીટર લાંબી છે. ....

૮) શારદા તું બહુ થાકેલી દેખાય છે. ....

૯) પરેશભાઈ ઉદાર દિલના છે. ....

૧૩. બાર જણા

એક ઈડરનો વાણિયો, ધૂળો એનું નામ,
સમી સાંજનો નીકળ્યો, જવા કો'થળે ગામ.
રસ્તે અંધારું થયું, ચડિયો બીજી વાટ,
જંગલમાં ભૂલો પડ્યો, દિલમાં થયો ઉચાટ.

પણ હિંમત એણે ધરી, મનમાં કર્યો વિચાર ;
નથી કદી હું એકલો, સાથી મારે બાર !
એવે ઝાડી સળવળી, ચમક્યા કોળી ચાર ;
ખબરદાર ! જે હોય તે આપી દે આ વાર !

કહે ધૂળો એ કોળીને, અલ્યા, નથી હું એક,
બાર જણા લઈ નીકળ્યો, કરજો કાંક વિવેક !
કાલે કરજે ટાયલી, હમણાં દઈ દે માલ
એવું બોલી ઊલટ્યા કોળી બે વિકરાળ.

ધૂળો કૂદ્યો, કોથળો વીંઝે સબોસબ,
હતાં કોથળે કાટલાં, વાગે ધબોધબ !
કોળી ખીજ્યા, એમના ધૂળો ખાળે ઘાવ,
ક્યાંથી રે, આ વાણિયો શીખ્યો આવા દાવ ?

આઘુંપાછું ના જુએ, ધૂળો ખેલે જંગ,
બોલે, હું ના એકલો ! હવે બતાવું રંગ !
કોળી ચોંક્યા : એકમાં હોય આટલું જોર,
બાર જણા જો છૂટશે, થશે આપણી ઘોર !
એમ વિચારી બી સહુ નાઠા એકીસાથ,
ધૂળો હરખ્યો, વાહ ! મેં ઠીક બતાવ્યો હાથ !
વાટ જડી, ધૂળો ગયો જાવું તું જે ગામ,
વળતો એ ઘેરે ગયો પૂરું કરીને કામ.
ધૂળાની આ વારતા જાણી બાળ તમામ,
પૂછે, કોણ તમે હતા બાર ? ગણાવો નામ.
ધૂળો કે, આ હાથ બે, બે આંખો, બે પાય,
ચાર કાટલાં કોથળે મળી, એમ દશ થાય.
છેલ્લા સાથી બે ખરા – હિંમત ને વિશ્વાસ,
એ બે વિણ બીજા બધા થાય નકામા ખાસ !

– શ્રી. રમણલાલ સોની

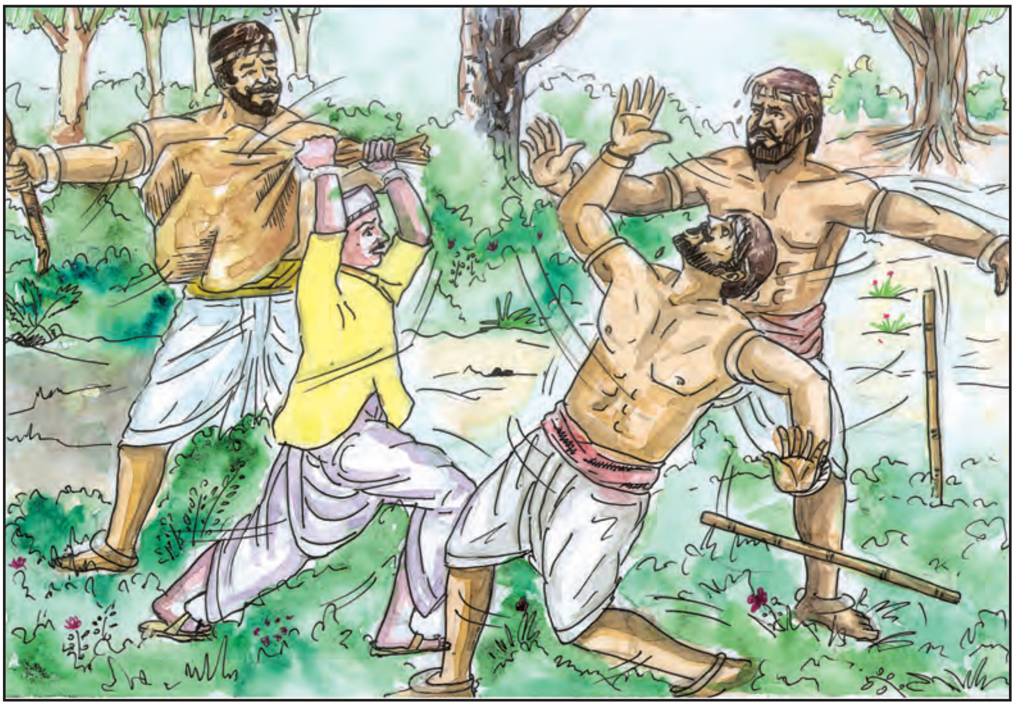

સારાંશ

ઈડર ગામમાં રહેતો ધૂળો નામનો એક વાણિયો સાંજના સમયે કોઈક ગામમાં વેપાર અર્થે જવા નીકળ્યો અને અંધારું થઈ જવાથી રસ્તામાં ભૂલો પડી ગયો. મનમાં ડર લાગવા માંડ્યો. છતાં હિંમત કરી તેણે વિચાર્યું કે મારી સાથે તો મારા બાર સાથી હોય જ છે. એ આવું વિચારે છે ત્યાં જ અચાનક ચાર લૂંટારુઓ આવી ચડે છે.

ધૂળો તેમનો બરાબર સામનો કરે છે, વજનિયાં ભરેલો કોથળો લૂંટારુઓને ધબોધબ મારીને તેમજ પોતાના બાર સાથીઓનો ડર બતાવે છે. લૂંટારુઓ વિચારવા લાગે છે કે આ એકમાં આટલું જોર છે તો બાર જણા આવશે તો આપણી કબર ખોદાઈ જશે. એમ વિચારી બધા ઊભી પૂંછડીએ ભાગી જાય છે.

ધૂળો પોતાની બુદ્ધિ અને હિંમત ઉપર ખુશ થાય છે, પછી રસ્તો મળી જવાથી તે ગામમાં જઈને પોતાનું કામ કરીને પોતાના ઘરે પાછો આવે છે. ઘરે આવીને તેણે વાત કરી તો તેનાં બાળકો તેના બાર સાથીઓ કોણ હતા તે બાબત પૂછવા લાગ્યાં. ધૂળાએ તેના બે હાથ, બે આંખ, બે પગ અને ચાર કાટલાં મળીને દસ સાથીઓ ગણાવ્યા. પોતાના હિંમત અને વિશ્વાસ એ બે સાથી સૌથી મહત્ત્વના ગણાવ્યા.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- કવિતાનું લય અને તાલબદ્ધ સમૂહગાન
- ચોથા ધોરણની બાલભારતીમાં આપેલી ચિત્રવાર્તાનાં ચિત્રો બાબત ચર્ચા
- ચિત્રો ઉપરથી વાર્તાને વિસ્તૃત કરવા ઉપકારક પ્રશ્નોત્તર
- કવિતાનું કડી પ્રમાણે સ્પષ્ટીકરણ
- વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા વાર્તાકથન

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧)	વજનિયાં	– …………………	૨)	ભાગવું	– …………………
૩)	હામ	– …………………	૪)	રસ્તો	– …………………
૫)	વન	– …………………	૬)	ડર	– …………………
૭)	મશ્કરી	– …………………	૮)	ભયાનક	– …………………

સ. ૨ નીચેના આડા અવળા શબ્દોને ગોઠવી અર્થપૂર્ણ વાક્ય બનાવો.

૧) રહેતો ઈડરમાં વાણિયો હતો નામનો ધૂળો એક

જવાબ : …………………………………………………………………………

૨) સાચા છે હિંમત સાથી વિશ્વાસ અને આપણાં

જવાબ : …………………………………………………………………………

સ. ૩ ટૂંકમાં જવાબ લખો.

૧) ધૂળાના દિલમાં શાથી ઉચાટ થયો ?

૨) ધૂળાના કેટલા સાથીઓ હતા ? કયા કયા ?

૩) લૂંટારુઓ શાથી ભાગી ગયા ?

સ. ૪ ખાલી જગ્યામાં ખૂટતો શબ્દ મૂકો.

૧) છેલ્લા સાથી બે ખરા – હિંમત ને ....

૨) જંગલમાં ભૂલો પડ્યો, ... થયો ઉચાટ.

૩) એવે ઝાડી સળવળી, ચમક્યા .... ચાર.

૪) કાલે કરજે ...., હમણાં દઈ દે માલ.

૫) બાર જણા જો છૂટશે, થશે આપણી .... !

સ. ૫ નીચેના શબ્દનો ઉપયોગ કરીને વાક્ય બનાવો.

૧) હિંમત ....

૨) ખબરદાર ....

૩) વિવેક ....

૪) વિકરાળ ....

૫) સાથી ....

ઉપક્રમ

જગ – દુનિયા પણ જંગ – લડાઈ ; રગ – નસ પણ રંગ – કલર.
માત્ર અનુસ્વારથી શબ્દના અર્થમાં ફેરફાર થાય છે. આવા અન્ય તમને આવડે તેટલા શબ્દો લખો. દા. ત. કપ, સત, ખડ, ગજ વગેરે.

વિશેષ

ધૂળાની વાર્તાના નીચેનાં વાક્યો યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવી પરિચ્છેદ તૈયાર કરો.

૧) ધૂળો જંગલમાં ભૂલો પડી ગયો.

૨) લૂંટારુઓ ઊભી પૂંછડીએ ભાગી ગયા.

૩) માર્ગમાં તેને ચાર લૂંટારુઓ મળ્યા. તેનો ધૂળાએ હિંમતપૂર્વક સામનો કર્યો.

૪) આમ ધૂળાએ પોતાના બાર સાથીઓમાં હિંમત અને વિશ્વાસને મહત્ત્વના ગણાવ્યા.

૫) ઇડર ગામનો એક વાણિયો હતો. તેનું નામ ધૂળો હતું.

હું વાંચું .... તમે પણ વાંચો

કૂચગીત

પગલે પગલે સાવધ રહીને
પ્રેમળતા પ્રગટાવ્યે જા,
અંતરને અજવાળે વીરા !
પંથ તારો કાપ્યે જા.
કાંટા આવે, કંકર આવે, ધોમ ધખંતી રેતી આવે ;
ખાંડાની ધારે ને ધારે, ધૈર્ય ધારી ચાલ્યો જા.
દુર્ગમ પંથ કાપ્યે જા.

મુશ્કેલ ઘડીમાં જે હાજર તે હથિયાર.

૧૪. શ્યામની મા

(સાને ગુરૂજીની આત્મકથા 'શ્યામચી આઈ' જેનો ગુજરાતીમાં અનુવાદ 'શ્યામની મા' નટવરલાલ દવેએ કર્યો છે. અહીં આપણે મૂંગાં ફૂલનું પ્રકરણ શીખીશું. શ્યામે વાતની શરૂઆત કરતાં કહ્યું કે, આજે હું ફૂલોની વાત કહેવાનો છું.)

નાનપણમાં મને ફૂલોનો ખૂબ શોખ હતો. ફૂલ જેવી સુંદર અને પવિત્ર વસ્તુ જગતમાં કોઈ નથી. પૃથ્વી ઉપરનાં ફૂલોએ અને આકાશમાંના તારાઓએ મારા જીવન ઉપર ઘણી અસર કરી છે. મારા પિતાને પણ ફૂલોનો ખૂબ શોખ. પૂજા માટે તેમને રોજ ઘણાં ફૂલો જોઈતાં.

મારા પિતા પાસેથી ફૂલો માટેનું ગાંડપણ મને મળ્યું હતું. પરંતુ મા પાસેથી હું ફૂલો ઉપર પ્રેમ કરતાં શીખ્યો. આજે હું ફૂલ તોડતો નથી. ફૂલ એટલે પરમેશ્વરની રસમયી, સૌંદર્યમયી મૂર્તિ, એમ મને લાગે છે. પરંતુ નાનપણમાં હું દેવ માટે ફૂલો ભેગા કરતો. અમારા ગામમાં બકુલ, બોરસલી અને ગુલબક્ષીનાં ફૂલો વધુ થતાં હોવાથી તેની માળા ગૂંથીને ભગવાનને ચડાવાતી. તેમાંય ગુલબક્ષીનાં ફૂલો માટે તો છોકરા છોકરીઓ લડતાં. રોજ નિશાળ છૂટતાં જ અમે ફૂલો લેવા માટે જતાં. જે પહેલો પહોંચી જાય તેને વધારે ફૂલો મળતાં.

તે દિવસે રવિવાર હતો. કોણ ક્યારે ફૂલ તોડવા જશે તે નક્કી નહોતું. આગલા રવિવારે બીજા છોકરાઓએ મને એક પણ ફૂલ મળવા દીધું નહોતું. એટલે જ મેં નક્કી કર્યું કે, આજે તો બધાં ફૂલો નહિ પણ કળીઓ પણ તોડી લાવવી. બહાર તડકો હતો તો પણ હું નીકળ્યો. લૂગડાનો એક ટુકડો સાથે લીધો. અમારા પાડોશના ધોંડોપંત માસ્તરના તથા ગોવિંદ શાસ્ત્રીના ઘરની પાછળ આવેલા ગુલબાસની કળીઓ મેં તોડી આણી અને થાળીમાં પાણી રેડી તેમાં કળીઓ મૂકી.

સંધ્યાટાણે માએ પૂછ્યું, આજે ફૂલો લેવા જવું નથી શું ? મોડો જઈશ તો એક પણ ફૂલ મળશે નહિ. માળા માટે ન મળે તો કંઈ નહિ પણ ધૂપ આરતી માટે તો ચારેક ફૂલો લઈ આવ.

હું તો ક્યારનો લઈ આવ્યો છું, તું માળા બનાવે છે કે ? મેં પૂછ્યું. લાવ ત્યારે, હું અહીં તુલસી પાસે બેસું છું એટલે ઘરમાં પાંખડીઓ પડે નહિ. માએ કહ્યું.

હું થાળી લઈ આવ્યો પણ થાળીમાં ફૂલ બરાબર ખીલ્યાં નહોતાં. તે જોઈને હું દિલગીર થયો અને ફૂલોને છાબડીમાં મૂકીને મા પાસે લઈ આવ્યો. માએ જોયું, અરે, આ શું ? પાણી કેમ ટપકે છે ? કળીઓ જ તોડીને લાવ્યો છે કે શું ? એટલે જ બરાબર ખીલી નથી, શ્યામ! એટલામાં જ શાસ્ત્રી બુવા અને ધોંડોપંતના ઘરેથી બલુ, બાપુ અને બાબી વગેરે બધાં છોકરાં આવ્યાં અને માને ફરિયાદ કરી કે, તમારા શ્યામે બધાંય ફૂલ તોડી લીધાં, અમારા માટે એકેય ફૂલ રહેવા દીધું નથી.

ગયા રવિવારે મને જરા મોડું થયું ત્યારે તમે મારા માટે એકેય ફૂલ રહેવા દીધું હતું કે ? મેં પૂછ્યું. મારી મા આ બધું સાંભળતી હતી. તે શાંતિથી બોલી, બલુ, બાપુ ! આ લ્યો તમારાં ફૂલ. શ્યામ ફરીથી આવું નહિ કરે હોં, કેમ, નહિ કરેને શ્યામ ? એમ કહી માએ તેમને ફૂલ આપ્યાં.

છોકરાં ગયાં. મારું મોં તો લાલ થઈ ગયું હતું. તેથી માએ મને સમજાવતાં કહ્યું, આવાં મૂંગાં ફૂલને આણવા માટે તું અધીરો બન્યો પણ કશું મળ્યું નહિ. ફૂલોને છોડ ઉપર જ બરાબર ખીલવા દેવાં જોઈએ. પાણીમાં કળીઓ બરાબર ખીલતી નથી.

ઝાડ–છોડ એ ફૂલોની માતા કહેવાય. ઝાડ–છોડ કળીઓને જીવનરસ આપે છે, તેને ખીલવે છે માટે કળીઓ તેના ઉપર જ સરસ ખીલે, હવેથી બરાબર ખીલ્યા પછી જ દેવ માટે લાવજે. તે પછી આપણા દેવ હોય કે બલુના ઘરના દેવ. દેવની પૂજામાં સહુએ ભાગ લેવો જોઈએ. દેવને તો એક ફૂલ મળે તો પણ બસ. પણ હા, તે સરસ ખીલેલું હોવું જોઈએ.

અધૂરી કળીઓ ચૂંટેલી હોય તો તે બરાબર ખીલતી નથી તેમ અડધાં–પડધાં કામ પણ બરાબર થતાં નથી. જગતમાં અડધું–પડધું કશુંય હોવું જોઈએ નહિ. જે કરો તે બરાબર સંપૂર્ણ કરવું. અધૂરું કરવા કરતાં ન કરવું સારું. મારી મા મને હંમેશાં કહેતી, શ્યામ ! મૂંગી કળીઓને ન તોડતો. તેમને ખીલવાની તક આપજે. બરાબર ખીલવા દેજે.

– શ્રી સાને ગુરૂજી .

(ભાષાંતર : શ્રી. નટવરલાલ દવે)

સારાંશ

મરાઠી આત્મકથાની આ અનુવાદિત કૃતિમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે કે ફૂલો એ ઈશ્વરનું અમૂલ્ય સર્જન છે. તેની કળીઓ પૂરેપૂરી ન ખીલે ત્યાં સુધી તેને ચૂંટાય નહિ. તેમ કરવાથી ફૂલો ખીલી શકતાં નથી. માટે તેને ઝાડ – છોડ ઉપર જ સંપૂર્ણ ખીલવા દેવાં જરૂરી છે. ટૂંકમાં મૂંગાં ફૂલોને કુદરતી રીતે જ ખીલવાં દઈએ તો જ તેનું મૂળ સૌંદર્ય માણી શકાય.

તેવી જ રીતે જીવનમાં અડધા – પડધા કામ કરવાથી કોઈ સફળતા મળતી નથી. માટે દરેક કાર્ય બરાબર સમજી વિચારીને પૂરું કરવું જોઈએ. ભલે સમય લાગે પરંતુ શાંતિ રાખી, ધીરજપૂર્વક દરેક કાર્ય કરવાથી આપણે સફળતા મેળવી શકીએ.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- મૂંગા ફૂલની કૃતિ અનુવાદિત આત્મકથા છે તે બાબતની પૂર્વભૂમિકા
- ફૂલોની સર્જન પ્રક્રિયા વિશે ચર્ચા
- ફૂલોનાં નામ પ્રમાણે રંગ, આકાર, સુગંધ વિષયક ચર્ચા
- કોઈની વસ્તુ પૂછ્યા વગર લેવા, ન લેવા બાબત વિદ્યાર્થીઓના વિચારો
- ફૂલોના જતન બાબત સક્રિય ચર્ચા
- બદલો લેવાની ભાવના ન રાખવા ઉદાહરણ સહિત સ્પષ્ટીકરણ

સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કૃતિમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧)	ભાષાંતર –	....	૨)	સુમન –	....
૩)	શાળા –	....	૪)	કપડાં –	....
૫)	દુ:ખી –	....	૬)	ટોપલી –	....
૭)	ઉતાવળો –	....	૮)	લાવવું –	....

સ. ૨ એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

૧) નાનપણમાં શ્યામને શાનો શોખ હતો ?

જવાબ : ....

૨) ફૂલોને પ્રેમ કરતાં શ્યામ કોની પાસેથી શીખ્યો ?

જવાબ : ....

૩) શ્યામ કયાં કયાં ફૂલોની કળીઓ તોડી લાવ્યો હતો ?

જવાબ : ....

૪) કળીઓને ક્યાં અને કેટલી ખીલવા દેવી જોઈએ ?

જવાબ : ....

સ. ૩ શા માટે ?

૧) મા તુલસી પાસે માળા બનાવવા બેઠી કારણકે –

જવાબ : ....

૨) થાળીમાં મૂકેલી કળીઓ બરાબર ખીલી નહિ કારણકે –

જવાબ : ....

૩) બલુ, બાપુ અને બાબીએ શ્યામની ફરિયાદ કરી કારણકે –

જવાબ : ....

૪) શ્યામ દિલગીર થયો કારણકે –

જવાબ : ....

સ. ૪ નમૂના પ્રમાણે શબ્દ બનાવો. દા. ત. નાનું - નાનપણ

૧) ભોળું – ....
૨) ગાંડું – ....
૩) શાણું – ....
૪) ડાહ્યું – ....
૫) વડું – ....
૬) ઘરડું – ....

સ. ૫ બેથી ત્રણ લીટીમાં જવાબ લખો.

૧) શ્યામની માતાએ તેને કઈ શિખામણ આપી ?

૨) શ્યામ બધી કળીઓ શાથી તોડી લાવ્યો ?

વિચારો

તમે બગીચામાં ફરવા ગયા છો અને એક છોકરો ફૂલ તોડી રહ્યો છે તો તમે શું કરશો ?

ઉપક્રમ

જુદાં જુદાં ફૂલોનાં ચિત્રો લગાવી કોઈ પણ એક ફૂલ વિશે લખી એક સુંદર ચાર્ટ તૈયાર કરો.

અને ફૂલના ચિત્રવાળું એક ગ્રીટીંગકાર્ડ તૈયાર કરો.

સૂકાયેલાં ફૂલોનો સંગ્રહ.

ફૂલો સૂકવવાની કળા.

વિશેષ

નીચેની ક્રિયાઓને ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) માએ શ્યામને ફૂલ લેવા જવાનું કહ્યું.

૨) શ્યામને એક પણ ફૂલ મળ્યું નહિ.

૩) શ્યામ બધી જ કળીઓ તોડી લાવ્યો.

૪) શ્યામે બધી કળીઓ થાળીમાં મૂકી તેમાં પાણી નાંખ્યું.

૫) માએ શ્યામ પાસે ફૂલો માંગ્યાં.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

હું વાંચું .... તમે પણ વાંચો

આચાર - વિચાર

ગુજરાતના જાણીતા લેખક ધૂમકેતુ. તેમનું નામ ગૌરીશંકર ગોવર્ધનરામ જોષી. તે વખતે ખાનપુરમાં (અમદાવાદ) રહેતા. એમના ઘરમાં ઉંદરોનો ભારે ત્રાસ હતો. પાર વિનાના ઉંદરો. તેમને સાપ કરતાં પણ ઉંદરની બીક વધારે લાગતી. કારણ જાણો છો ? ધૂમકેતુને પુસ્તકો પ્રાણ કરતાંય અધિક વહાલાં હતાં. ઉંદર પુસ્તકોને કાતરી ખાય. માટે ધૂમકેતુને સૌથી મોટી મુશ્કેલી હતી પુસ્તકોને ઉંદરોથી બચાવવાની. સુથાર પાસે તેમણે એક પાંજરું બનાવડાવ્યું. એમનું સર્જનકાર્ય રાત્રે પણ ચાલુ જ રહેતું. કોઈ વખત લખવાનું ચાલુ હોય તે જ વખતે ઉંદર સપડાય. ધૂમકેતુ તરત જ લખવાનું બંધ કરી પાંજરું ઊંચકીને બહાર આવે. મધરાત હોય, ઘોર અંધારું હોય, એવા સમયે પણ ઉંદરને છોડવા નદી કિનારે જ જાય. પછી ઘેર આવીને સર્જનકાર્ય આગળ ધપાવે.

એક સ્નેહીને આ બાબતની જાણ થઈ. તેણે ધૂમકેતુને કહ્યું, સાહેબ ! ઉંદરને સવારે છોડી આવો તો લખવામાં અવરોધ ન આવે ને !

જવાબમાં ધૂમકેતુએ કહ્યું, હું તો મુક્તિના મહામંત્રનો ઉપાસક છું. પુસ્તકમાં મુક્તિ અને પ્રેમનાં ગીતો ગાઉં છું. ઉંદરને આખી રાત પાંજરામાં પૂરેલો રાખવાથી તે દુઃખી ન થાય ? એવો દંભ મારાથી ન થાય !

વિચાર, વાણી અને વર્તનનો કેવો અદ્‌ભુત સમન્વય !

કાદવમાં ખીલવા છતાં કમળ ઈશ્વરને ચડાવાય છે.

શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ

નીચેના શબ્દસમૂહ વાંચીને તેના માટે વપરાતો એક જ શબ્દ લખો.

- લખતાં વાંચતાં આવડતું ન હોય તેવા લોકો
- જેમાંથી વસ્તુ ખૂટે નહિ તેવું પાત્ર
- ખૂબ ઊંચેથી પડતો પાણીનો પ્રવાહ
- બીજા ઉપર આધાર રાખનાર
- કરેલા ઉપકારને યાદ રાખનાર
- જરૂર કરતાં વધારે વરસાદ પડે તે
- દરરોજ પ્રગટ થતું વર્તમાનપત્ર
- તિથિ જોયા વગર આવનાર
- પોતાના ઉપર જ આધાર રાખનાર
- દરિયામાં ડૂબકી મારી મોતી કાઢનાર
- કરેલા ઉપકારને ભૂલી જનાર
- કોઈ પાસે ન માંગવાનું વ્રત
- જરૂર કરતાં ઓછો વરસાદ પડે તે
- દર મહિને પ્રગટ થતી પત્રિકા
- પૂછતાંની સાથે જ જવાબ આપનાર
- પગથી માથા સુધી
- પથ્થરમાં કોતરેલા લેખો
- મફતમાં પાણી અપાતું હોય તે જગ્યા
- પોતાના વખાણ પોતાની જાતે જ કરનાર
- જેનો કોઈ જ શત્રુ નથી તે

જવાબો : આત્મશ્લાઘા, અક્ષયપાત્ર, પરાવલંબી, શિલાલેખ, હાજરજવાબી, અતિવૃષ્ટિ, અતિથિ, અનાવૃષ્ટિ, કૃતઘ્ન, મરજીવા, અજાચકવ્રત, નિરક્ષર, અજાતશત્રુ, પરબ, ધોધ, કૃતજ્ઞ, નખશિખ, માસિક, સ્વાવલંબી, દૈનિક

૧૫. હેલો

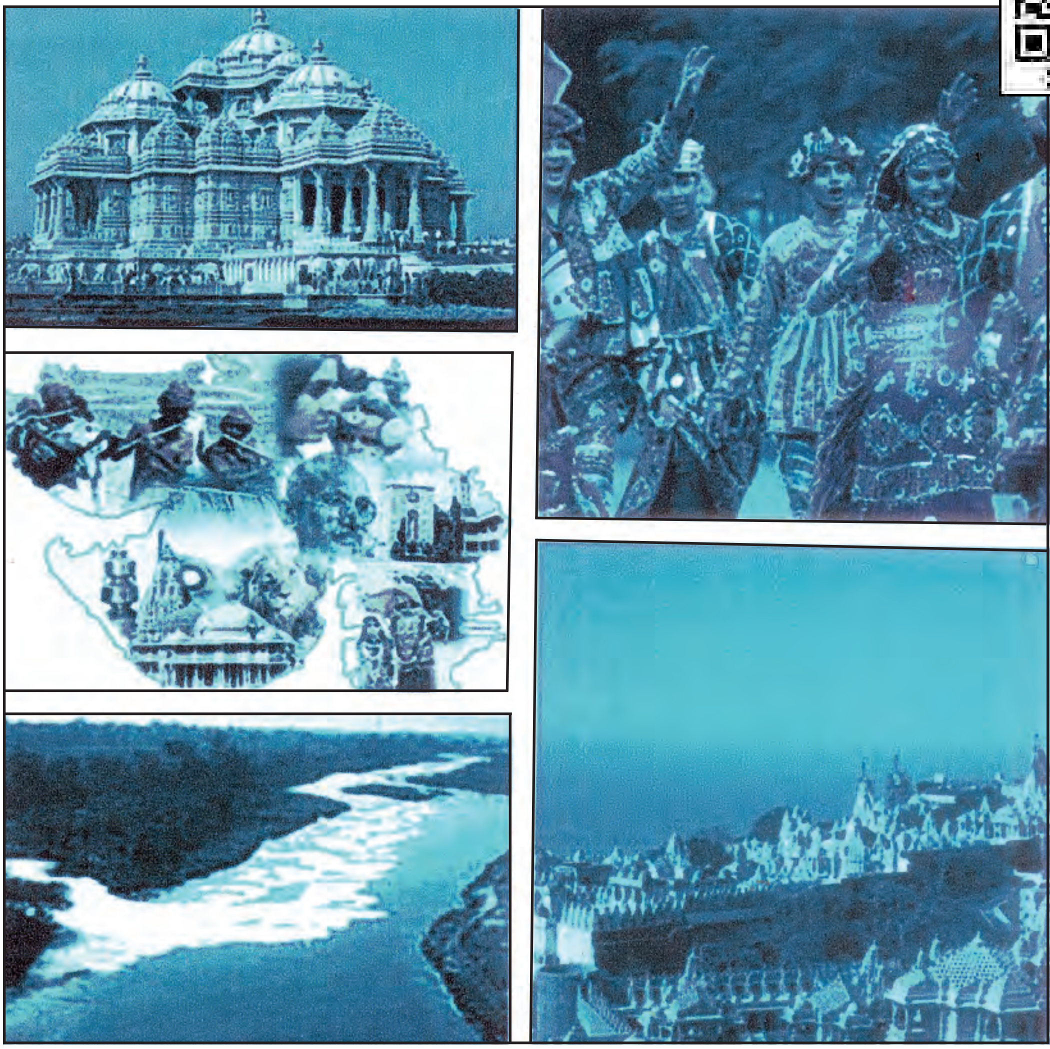

હેલો મારો સાંભળો, મોંઘેરા મહેમાન,
વાટ જુએ ગુજરાત, થનગને કરવાને સન્માન,
કે મારો હેલો સાંભળો હો ... હો ... હો ... જી રે મારો ...
બોલાવે શંખેશ્વર, ગબ્બર બોલાવે ગિરનાર,
બોલાવે નર્મદા કે રૂમઝુમ વહેતી ધુંવાધાર ... કે મારો હેલો ...
બોલાવે તિથલ, ઉદવાડા, ચોરવાડ, વડતાલ,
સાયન્સ સીટીનો મસ્ત નજારો હાલને જોવા હાલ ... કે મારો હેલો ...
અદ્‌ભુત દેરા હઠીસિંગના, ડાંગ તણો દરબાર,
અક્ષરધામ ને જુમ્મા મસ્જિદ શ્રદ્ધાનો આધાર ... કે મારો હેલો ...
ઉદ્યોગોનો પ્રાણ હજીરા ધક ધક ધક ધક થાય ... કે મારો હેલો ...
હરખ હરખમાં હૈયું મારું ધક ધક ધક ધક થાય ... કે મારો હેલો ...

બોલાવે ડાકોર, દ્વારિકા, મોઢેરા ઈસ્કોન,
ગુર્જરનું કણ – કણ છે, મોજ અને મસ્તીનું ઝોન ... કે મારો હેલો ...
જોવા જેવું, જાણવા જેવું, અહીં છે અપરંપાર,
આદર ને સત્કારનું ગુર્જર અણનમ વારસદાર ... કે મારો હેલો ...
અરે, પ્રવાસી આવો પકડો ધોળાવીરાની વાટ,
કચ્છના રણને ખૂંદી, ભાળો કચ્છડા કેરો ઘાટ ... કે મારો હેલો ...
ભડભાદર ઈતિહાસ સ્થળોનો, સ્થાપત્યો લખલૂટ,
હેતપ્રેમનો મીઠો સમંદર પી લેજો બે ઘૂંટ ... કે મારો હેલો ...
મેલે લૂગડે ઝૂંપડીઓમાં હોય છે ચોખ્ખા ચિત,
દુનિયાભરથી સાવ અનોખી પ્રીત તણી જ્યાં રીત ... કે મારો હેલો ...
અડાબીડ ગુજરાત અખંડિત ભારત કેરી શાન,
સાંઈ કહે આ ધરતી ઉપર મહેમાનો ભગવાન ... કે મારો હેલો ...

– શ્રી. સાંઈરામ દવે

સારાંશ

પ્રસ્તુત હેલામાં ગુજરાત રાજ્યનાં જુદાંજુદાં સ્થળો, શહેરો, તીર્થસ્થળોની વિશેષતા વર્ણવેલી છે. તે સાથે આપણી અતિથિ દેવો ભવની સંસ્કૃતિને પ્રતિબિંબિત કરેલી છે. મહેમાનોના સન્માન માટે ગુજરાતની આતુરતાને કવિએ મન મૂકીને પ્રગટ કરી છે. રંગદર્શી અને ધાર્મિક છતાં વૈજ્ઞાનિક અભિગમ ધરાવતાં ગુજરાતનાં શહેરો સાયન્સ સીટી તરીકે વિકસી રહ્યાં છે. ગુજરાતનાં વિહારધામો, તીર્થસ્થાનો, રણ, મોગલ સ્થાપત્યો, ઉદ્યોગોથી ધમધમતા ઔદ્યોગિક વિસ્તારો, ગિરિમથકો, નદીઓ વગેરે પ્રવાસીઓને આકર્ષે છે. ગુજરાતની સ્નેહભીની માટીની સુગંધ પ્રસરાવતો આ હેલો ગુજરાતના લોકોના સાફ અને નિખાલસ દિલની અનોખી પ્રીતનું દર્શન પણ કરાવે છે. સાથે જ વિશાળ હૃદય ધરાવતું ગુજરાત અખંડ ભારતની શાન છે.

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંતરક્રિયા

- દરેક વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે તેમના વતનની વાતોની અરસપરસ ચર્ચા
- ગુજરાતનાં પ્રખ્યાત સ્થળો વિશે ચર્ચા
- ગુજરાતના ઈતિહાસ અને વર્તમાન ગુજરાત વિશે ચર્ચા
- ગુજરાતના લોકોની આતિથ્ય–ભાવના સંબંધી ચર્ચા
- ભારતની શાન વધારવામાં ગુજરાતનું યોગદાન
- બદલો લેવાની ભાવના ન રાખવા ઉદાહરણ સહિત સ્પષ્ટીકરણ

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કૃતિમાં કયા શબ્દ વપરાયા છે ?

૧)	શોભા –		૨)	કચેરી – ....
૩)	દિલ –		૪)	આનંદ – ....
૫)	પુષ્કળ –		૬)	મુસાફર – ....
૭)	સમુદ્ર –		૮)	વસ્ત્રો – ....

સ. ૨ નીચેના પ્રશ્નોના એક શબ્દમાં ઉત્તર લખો.

૧) ગુજરાત કોની વાટ જુએ છે ? ....

૨) આ હેલો લખનાર કવિ કોણ છે ? ....

૩) ગુજરાતની પ્રીત દુનિયાથી કેવી છે ? ....

૪) ગુજરાત શેનું વારસદાર છે ? ....

૫) ગુજરાત શેનું ઝોન છે ? ....

સ. ૩ કાવ્યમાં ઉલ્લેખ થયો હોય તે સ્થળનાં નામ લખો.

૧)	તીર્થસ્થળ –		૨)	નદી – ....
૩)	પર્વત –		૪)	દરિયાકિનારો – ....
૫)	ઔદ્યોગિક સ્થળ –		૬)	રણ – ....

સ. ૪ નીચેનાં સ્થળો વિશે બે બે વાક્યો લખો.

૧) અક્ષરધામ – ....

....

૨) જુમ્મા મસ્જિદ – ....

....

૩) ડાકોર – ....

....

૪) કચ્છનું રણ – ....

....

૫) દ્વારિકા – ....

....

સ. ૫ નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો.

૧) સન્માન ....

૨) ધુંવાધાર ....

૩) નજારો ....

૪) અદ્ભુત ....

વિચારો

ગુજરાત ટુરિઝમની (પ્રવાસનની) જાહેરખબર કોણ કરે છે ?

તેમાં તેઓ શું કહે છે તેની મિત્રો સાથે ચર્ચા કરો.

ઉપક્રમ

પ્રસ્તુત કાવ્યમાં ઉલ્લેખ થયો છે તે ગુજરાતનાં સ્થળોનાં ચિત્રો ભેગાં કરો તેનું એક સુંદર આલબમ બનાવો. તેને નામ આપો – ગુજરાતની શોભા

વિશેષ

નીચેની ક્રિયાઓને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) આકાશમાં રંગબેરંગી પતંગો છવાઈ ગયા હતા.
૨) પતંગ તેમ જ ફીરકી લઈને અગાશી ઉપર ગયા.
૩) દુકાનમાંથી પતંગો, ફીરકી અને માંજો લાવ્યા.
૪) પતંગ ચગાવવાની સ્પર્ધા શરૂ થઈ ગઈ.
૫) પતંગોને કન્ની બાંધી તૈયારી કરી.

જવાબ : ૧) ....

૨) ....

૩) ....

૪) ....

૫) ....

હું વાંચું ..... તમે પણ વાંચો

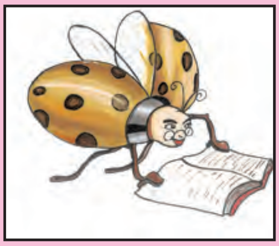

માત ભારતી સ્તુતિ

તરંગ ને ઉમંગ છે સહર્ષ જ્યાં સળંગ છે,
મા ભારતીની ધૂળમાં જીવનના કૈંક રંગ છે.
છે હેત પ્રિતના પ્રસંગ ભારતીની પ્રકૃતિ,
નમસ્તે માતૃભૂમિ માત ભારતી નમો સ્તુતિ ...

ગંગા, સિંધુ, કાવેરી, યમુના કે સરસ્વતી,
મહા ને બ્રહ્મપુત્રી માત નર્મદા, ગોદાવરી,
નદીને કાંઠે પાંગરી સમસ્ત આર્ય સંસ્કૃતિ,
નમસ્તે માતૃભૂમિ માત ભારતી નમો સ્તુતિ ...

સંસ્કૃતિ આપણો વારસો છે.

૧૬. સસલો અને કાચબો

કાચબા અને સસલાની વાર્તામાં સસલાએ આરામ કર્યો પરિણામે કાચબો હરીફાઈ જીતી ગયો હતો. પણ પછી આગળ શું થાય છે તે જુઓ.

પોતાની હાર સસલાથી સહન ન થઈ. તેણે ફરીથી હરીફાઈ લગાડી.

તે વખતે સસલું આરામ કરવા રોકાયું નહિ અને પોતે જીતી ગયું.

સસલું હરીફાઈ જીતી ગયું. ફરી બન્ને વચ્ચે પ્રશ્ન થયો કે ઝડપી કોણ છે? જુઓ આગળ –

હવે કાચબાને પણ સસલાની ઈર્ષા થઈ. પરંતુ તેણે વિચાર્યું, કે મારે સસલાને કેવી રીતે હરાવવો ? વિચાર કરતાં તેને ઉપાય મળી ગયો. શું થયું ? તે આગળનાં પાના પરનાં પ્રથમ ચિત્રનું નિરીક્ષણ કરી વિચારો.

બન્નેને સમજાઈ ગયું કે એક જમીન ઉપર ઝડપી છે અને એક પાણીમાં ઝડપી છે.
તો હવે શું કરવું ?

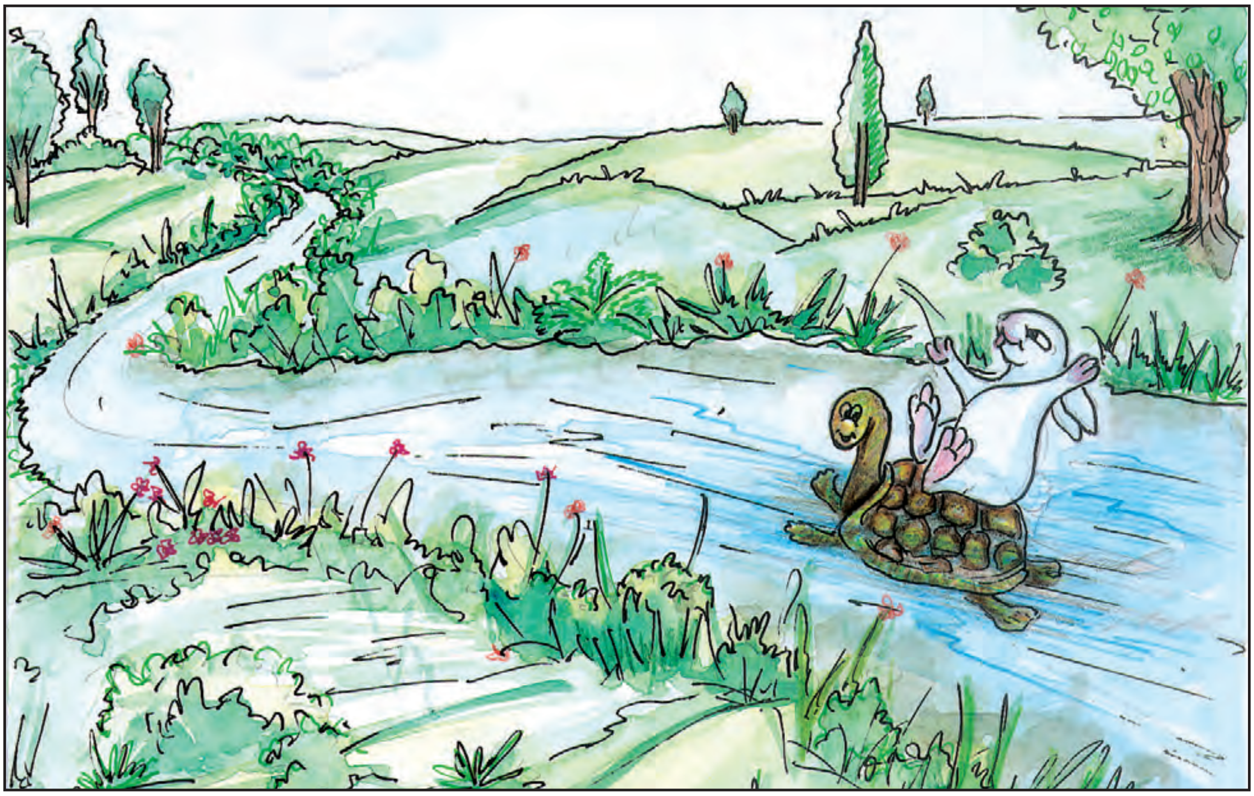

હવે બન્ને સારા મિત્રો બની ગયા. ઈર્ષા કરી સ્પર્ધા કરવા કરતાં બન્નેની શક્તિ ભેગી કરી આગળ વધવાથી વધારે સારું પરિણામ આવે છે.

શબ્દકોયડો

મિત્રો, આ શબ્દકોયડાના ઉકેલમાં આવતા બધા જ શબ્દો ‘દ’ અને તેની બારાખડીથી જ શરૂ થાય છે. આડી અને ઊભી ચાવી પ્રમાણે શબ્દો ભરતા જાઓ અને મગજની કસરત કરતાં જાઓ.

આડી ચાવી :

૧) આપણે – બે વાર દાતણ કરવું જોઈએ.
૨) કૃષ્ણનું એક નામ.
૫) કાર્યમાં નિપુણ હોય તેવા લોકો.
૬) હિંમતનો પર્યાયવાચી શબ્દ.
૭) ગણિતમાં તો આ ગણવા જ પડે.
૮) વરસાદ ન પડે ત્યારે પડે.
૧૦) એક કહેવત : .... તેવી બરકત.
૧૧) બાઉન્ડ્રી બહાર જાય તો ચાર રન મળે.
૧૨) ખાંડણીનો સાથીદાર.

ઊભી ચાવી :

૧) ઉત્તરની સામેની દિશા.
૨) દાન આપે તેને કહેવાય.
૩) જેવા હોઈએ તેવા જ દેખાડે.
૪) રાસ રમવા આ તો જોઈએ જ.
૫) ચમડી તૂટે પણ ..... ન છૂટે.
૭) વાનગી ઉપર આના દાણા ભભરાવાય.
૮) જગત, વિશ્વનો સમાનાર્થી શબ્દ.
૯) રોજનું વર્તમાન પત્ર.
૧૦) રમતમાં આપવો નહિ, લેવો જ ગમે.
૧૧) ઉંદર, કીડી, સાપનું ઘર.
૧૨) માંદા માણસો આ ખાવાથી સાજા થાય.

૧				■	૨		૩		■
	■	■	■	■		■		■	૪
	■	૫		■	■	■		■	
■	૬		■	૭			■	■	
■	■		■		■	■	■	■	■
■	■	■	■		■	■	૮		
■	■	■	■	■	■	■		■	■
૯	■	૧૦			■	■		■	■
	■		■	■	૧૧		■	૧૨	
	■	■	■	■		■	■		■

ચાલો, રજાની મંજૂરી મેળવીએ

શમિક એ. પારીખ
ધોરણ : પાંચ (અ),
૨૩૧/વ્રજકુંજ,
એલ. બી. એસ. માર્ગ,
મુંબઈ – ૪૦૦ ૦૦૨.
તારીખ : ૨૮.૧૧.૨૦૧૪

પ્રતિ,
વર્ગશિક્ષિકા,
પાંચમું – અ,
સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર.

વિષય : ચાર દિવસની રજા મંજૂર કરવા બાબત

માનનીય બહેન,

સાદર પ્રણામ !

સવિનય સાથે જણાવવાનું કે મારા માસીનાં લગ્ન તા. .... ના રોજ વતનમાં હોવાથી મારે મારાં માતા – પિતા સાથે વતનમાં જવું પડે તેમ છે. માટે હું તા. .... થી તા. .... સુધી કુલ ૪ દિવસ શાળામાં હાજર રહી શકું તેમ નથી. આ ચાર દિવસમાં ચાલેલું વર્ગકાર્ય હું રજા પરથી આવ્યા પછી મિત્રો પાસેથી સમજીને કરી લઈશ. તો મારી ચાર દિવસની રજા મંજૂર કરવા મહેરબાની કરશોજી.

તકલીફ બદલ ક્ષમા.

આભાર.

લિ. આપનો આજ્ઞાંકિત વિદ્યાર્થી,

....

પત્રલેખન

૧, આકાંક્ષા,
સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ માર્ગ,
કાંદિવલી (પશ્ચિમ),
મુંબઈ – ૪૦૦૦૬૭
તારીખ : ૨૮.૧૧.૨૦૧૪

પરમપૂજ્ય મમ્મી – પપ્પા,

આપ બન્નેને મારાં વંદન ! આપ સહુ મજામાં હશો. અમે પણ અહીં મજામાં છીએ.

બીજું ખાસ જણાવવાનું કે હું મામા – મામી સાથે બે દિવસ સાપુતારા ફરવા ગયો હતો. મને ત્યાં ખૂબ જ મજા આવી. ડાંગ જિલ્લાની સંસ્કૃતિ અને ત્યાંના લોકોની કલા જોઈને હું તો દંગ થઈ ગયો. ત્યાં આવીને તમને રૂબરૂ વાત કરીશ.

અહીં નાના અને નાની સાથે દરરોજ સાંજે અમે બગીચામાં જઈએ છીએ. ખૂબ આનંદ કરીએ છીએ. નાના – નાની આપ સહુને આશિષ લખાવે છે. સાથે તમને પણ અહીં બોલાવે છે. તો રજાઓ પૂરી થાય તે પહેલાં તમે મને લેવા માટે ચોક્કસ આવજો.

પૂજ્ય દાદા – દાદીને મારાં વંદન. દાદા, તમને મારી યાદ આવતી હશે ખરુંને ! પણ હવે હું જલદી પાછો આવી જઈશ. મને પણ તમારી યાદ આવે છે. પરંતુ નાના નાની પણ તમારા જેટલો જ મને પ્રેમ કરે છે, વહાલ કરે છે.

ત્યાં મારા મિત્રો પણ મને રમવા બોલાવવા આવતા હશે. મમ્મી, મારા બધા મિત્રોને મારી યાદ જરૂરથી આપશો. તેમને કહેશો કે હું તેમના માટે અહીંની સુંદર મજાની ભેટ જરૂર લેતો આવીશ.

ચિ. પિન્કી મજામાં હશે. ભઈલાને યાદ કરતી હશે. હું પણ તેને ખૂબ યાદ કરું છું. તેને મારા વતી ખૂબખૂબ વહાલ કરશો.

ભૂલચૂક સુધારીને વાંચશો.

લિ. આપના આજ્ઞાંકિત પુત્રના પ્રણામ.

કાદવની અંદર ??

પ્રથમ પાનાંનું અને આ પાનાંનું ચિત્ર જોઈ નાનકડી વાર્તા લખો.

किशोर
कथा, कविता, कादंबरीका, एकांकिका, दीर्घकथा, गंमतगाणी, ललित, छंद, चरित्र, विज्ञान, देश-देशांतर, लोककथा
लोकप्रिय व अभिरुचिसंपन्न किशोर मासिकातील चाळीस वर्षांतील निवडक साहित्यांवर आधारित 'निवडक किशोर'चे १४ खंड
किंमत प्रत्येकी ₹१६३/- (30% सूट)
वरील खंड पाठ्यपुस्तक मंडळाच्या सर्व भांडारांत विक्रीसाठी उपलब्ध आहेत. १४ खंडांची एकूम किंमत ₹ १६००/-
किशोर
वरील खंडांच्या खरेदीसाठी मंडळाच्या पुढील विभागीय भांडारांशी संपर्क साधा.
पुणे (०२०- २५६५९४६५), मुंबई (गोरेगाव) (०२२-२८७७१८४२), औरंगाबाद (०२४०- २३३२१७१), नागपूर (०७१२-२५२३०७८/ २५४७७१६), नाशिक (०२५३- २३९१५११), लातूर (०२३८२- २२०९३०), कोल्हापूर (०२३०- २४६८५७६), अमरावती (०७२१-२५३०९६५), पनवेल (०२२- २७४६२६४५)

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે-૪૧૧ ૦૪૪.
बालभारती इयत्ता ५ वी (गुजराती)
₹ 40.00